UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Evropské kulturní a duchovní dějiny

Bc. Tomáš Menšík

Vláda Jagellonců na českém území z pohledu učebnic 1918-1938

Diplomová práce

Vedoucí práce: **prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.**

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 10. března 2017 Bc. Tomáš Menšík

Poděkování

vedoucímu diplomové práce prof. PhDr. Jiřímu Peškovi, CSc. za odborný dohled, cenné rady a věnovaný čas.

Abstrakt:
Diplomová práce nazvaná Vláda Jagellonců na českém území z pohledu učebnic 1918-1938, pozoruje proměnu historického faktu údajů období vlády Jagellonců v českých a polských učebnicích, pocházejících z let 1918-1938. Národní a sociálně-politické hledisko vzniku obou států po roce 1918, je základem k pozorování a komparaci obsahu prezentované dějepisné látky. Práce se zaměřuje na diferenci prezentace a vliv doby na úpravy obsahu textu dějepisných učebnic. Struktura diplomové práce spočívá v představení historického úseku vlády Jagellonců s následným porovnáním obsahu historické tématiky dobových Polských a Československých učebnic dějepisu. V neposlední řadě tato práce ukazuje také rozsah působení politických poměrů na transformaci historiografie a narace obsahu učebnic dějepisu v oblasti zkoumaného období.
Klíčová slova:
Učebnice dějepisu, narace, komparace, historiografie, transformace.

Abstract:
The diploma thesis, entitled „The rule of the Jagiellonian dynasty on the Czech territory as documented in 1918-1938 textbooks“, observes the transformation of a historical fact regarding data concerning the period of the reign of the Jagellonian dynasty, as stated in Czech and Polish textbooks dating back to 1918-1938. The national and socio-political point of the emergence of both countries after 1918 is the basis for the observation and comparison of the presented historiographical content. The thesis focuses on the difference of the presentation of the historical content, as well as on the influence of a particular political period on the text editing of the content in history textbooks. The thesis begins with an introduction to the Jagellonian period. This is followed by a comparison of historical contents in Polish and Czechoslovakian history textbooks. Finally, this work also shows the effect of political situations on the transformation of historiography and the narrative of content regarding the Jagellonian period in history textbooks.

Keywords:
History textbooks, narrative, comparison, historiography,transformation.

Obsah

1. Úvod, východiska, struktura práce **6**
1.1 Úvod do problematiky, východiska práce 6
1.2 Struktura práce 9
2. Metodologie práce, výzkumné otázky a literatura **10**
3. Historické události ve střední Evropě v období vlády rodu Jagellonců **15**
4. Vláda Jagellonců v Čechách a Uhrách **18**
4.1 Jagellonská doba a kulturní historie 22
4.2. Jagellonská doba v architektuře a umění 25
4.3. Jagellonská gotika 28
4.4. Jagellonští umělci B. Ried, H. Spiess, M. Rejsek a B. Gauske 29
4.5. Jagellonská doba v československé historiografii 36
5. Historický text a historická kultura **39**
5.1. Didakticko-historický text učebnice dějepisu jako prostředek vzdělanosti 41
5.2. Historický text 43
5.3. Dějiny událostí, vyprávění a ikonický text 48
5.4. Dějepis a historický text 51
6. Historická kultura **54**
6.1. Historické poznání a historické vědomí 57
6.2. Historické povědomí 59
7. Učebnice dějepisu v Československu 1918-1938 **61**
7.1. Školní dějepis a učebnice dějepisu po roce 1918 65
7.2. Jagellonská doba v československé učebnici dějepisu po r.1918 67
7.3. Dílčí závěr 83
8. Dějepis a učebnice dějepisu v Polsku **84**
8.1. Jagellonská doba v polské učebnici dějepisu 1918-1938 91
8.2. Dílčí závěr 99
9. Komparace obsahu textu učebnic dějepisu Československa a Polska **100**
10. Závěr **105**
11. Použitá literatura **108**

1.Úvod, východiska a struktura práce

1.1 Úvod do problematiky, východiska práce

V epoše, jejíž úsek je předmětem diplomové práce, probíhalo ve střední Evropě mnoho změn na poli politickém i religiózním. Papežské schizma rozdělující Evropu 14. století bylo dobou střídání vlád na mnoha územích. Právě v této bouřlivé době, v roce 1386, usedá na polský trůn litevský člen velkovévodského rodu Gediminů Jogaila, který se nechává v Krakově korunovat pod přízviskem Vladislav II.[1]

Za vlády Jagellonců se Polsko s postupem doby vyprofiluje coby silná středoevropská mocnost. Na evropském politicko-církevním poli se Jagellonci cítí být nejen ochránci jihovýchodního prostoru proti tatarské, ale i turecké rozpínavosti, ohrožující křesťanství zejména na Balkánu, který se stane na dlouhou dobu svědkem mnoha válečných tažení. Především pak Uhry a potažmo i České království se polské dynastii jeví jako důležité teritorium pro jejich defenzivní záměry a blížící se konec vlády lucemburského následníka jen posílí jejich územní ambice.[2] Vzhledem k příznivému vývoji geopolitické situace pro jejich rod se Jagellonci budou snažit v průběhu života tří generací zasahovat do mocenské politiky střední Evropy a v roce 1500 se jejich dynastie stává jednou z nejmocnějších ve střední Evropě. Zejména jagellonsko-habsburské sňatkové smlouvy a úmluvy dojednané na vídeňském kongresu roku 1515, vymezující vnitřní uspořádání území po úmrtí jednoho z panovníků a sledující dynastické zájmy všech zúčastněných, měly zabezpečit budoucnost integrace regionu střední Evropy ohroženého tureckou expanzí. [3]

[1] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 21.
[2] ČORNEJ, Petr - BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české VI,* Praha 2007, s. 34-35.
[3] Viz. ČORNEJ, Petr - BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české VI,* Praha 2007, s. 589-595.

Jagellonskou expanzi v jižní části střední Evropy zastaví až bitva u Moháče roku 1526, během níž zahyne poslední mužský potomek česko-uherské větve Ludvík Jagellonský. Po té polský rod ustupuje z mocenské scény a jagellonská epocha je završena koncem 16. století, kdy vymírá polsko-litevská dynastie po meči a spolu s ní končí i pozoruhodná kapitola dějin střední Evropy.[4]

Nicméně ne všechny osobnosti československých dějin, jejichž díla ovlivnila několik generací dějepisců, viděli epochu vlády Jagellonců jako zajímavou a přínosnou součást historie. František Palacký spolu s T. G. Masarykem chápali dobu přelomu 15. - 16. století jako období návratu feudalismu, který opět přemohl demokratické zásady husitského hnutí.[5] Avšak jestliže budeme sledovat proměnu názorů předních veličin naší historiografie na danou dobu, pak nelze přehlédnout, že Palackého stanovisko se v dnešní době již značně liší například od pohledu historika Josefa Petráně, který přirovnal dobu vlády Jagellonců v Čechách spíše k mostu, jenž spojil husitský středověk a renesanční společnost. Podle názoru Josefa Petráně se to však nestalo jen přičiněním Jagellonců, ale převážně transformací kultury společnosti směrem k novým etickým a hospodářským hodnotám.[6]

Také Petr Čornej zastává názor, že Jagellonci do dějin české země přispěli zejména započetím hospodářské a politické proměny království. Za jejich panování je dosaženo pokroku i v oblasti církevních záruk pro reformační část obyvatelstva, jejichž společné dohody s katolickou církví do jisté míry ospravedlnily husitskou tradici.[7]

V případě že se budeme zabývat moderním přístupem bádání v oblasti umění zkoumaného období, pak se vztah mezi prolínáním pozdní gotiky a renesance jagellonské doby projevuje, spíše v konfesním profilu umění.[8]

---

[4] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 21.
[5] Viz. ČORNEJ, Petr, in.: MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích*. Díl 3, Praha 2002, s. 13.
[6] PETRÁŇ, Josef: *Stavovské království a jeho kultura v Čechách 1471-1526,* in: HOMOLKA, J. – KRÁSA, J. - MENCL, V. - PEŠINA, J. - PETRÁŇ, J.: *Pozdně gotické umění v Čechách,* Praha 1984, s. 69.
[7] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 232.
[8] BARTLOVÁ, Milena: *Renesance a reformace v českých dějinách umění: otázky periodizace a výkladu,* in: HORNÍČKOVÁ, Kateřina – ŠRONĚK, Michal: *In puncto religionis, konfesní dimenze předbělohorské kultury Čech a Moravy,* Praha 2013, s. 23-29.

V současnosti je zřejmé, že podstata neobvyklých uměleckých koncepcí, které se objevily v daném období, vycházela z rostoucí, a nakonec i převažující úlohy stavů[9] v českém království.[10]

Dynastická větev Jagellonců za doby svého panování také značně podpořila i kulturní rozvoj země, zejména architektury. Nicméně zvolení Vladislava II českým králem nebylo fundamentální příčinou transformace či importu stavitelského stylu zvaného pozdní gotika. Poměry, které převládaly v oblasti architektury a výtvarného umění, na českém území, byly již v době korunovace velmi nepřehledné, a v Čechách je v tomto období zřetelný vliv různorodosti doby na styl kultury před vládou Jagellonců, který je značně odlišný od homogenního stylu z období vlády Karla IV. [11]

V období 14. století se ještě za vlády Lucemburků stala pražská kotlina významným politicko-hospodářsko-kulturním místem střední Evropy. Pražské souměstí, kulturní metropole Českého království 14. století je vzorem pro Krakov, který se v 15. století stává jejím rivalem, stejně jako Budín, nazývaný podunajskou Florencií. Středovýchodní Evropa se stala za doby vlády Jagellonců jedním velkým kulturním regionem, který položil duchovní základy nového evropského společenství.[12] Doba vládnutí Jagellonců na českém území je proto v současnosti nezřídka srovnávána s vládou Karla IV. a s růstem, který za jeho vlády v Českém království nastal.[13]

Europa Jagellonica, čili území ovládané dynastií Jagellonců, se mezi roky 1490-1526 dotýkalo Baltického moře na severu a Černého s Jaderským mořem na jihu. Tato rozsáhlá oblast musela být nepřetržitě střežena a musela odolávat nájezdům vojsk Řádu německých rytířů, Matyáše Korvína, Moskevského knížectví a osmanského sultána Sulejmana I. Zejména Osmanské vítězství v bitvě u Moháče roku 1526, při níž přišel o život příslušník české větve Jagellonců, nakonec ukončilo imperiální snahy polského rodu.[14]

---

[9] ČORNEJ, Petr – POKORNÝ, Jiří: *Stručné dějiny českých zemí,* Praha 2015, s. 26.

[10] Jejich vliv byl umocněn Svatováclavskou smlouvou, uzavřenou v roce 1517, která jasně definovala rozdělení moci mezi panovníka, šlechtu a města, která se však zároveň musela vzdát určitých privilegií. Viz. ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 631-632.

[11] Viz. ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 631

[12] ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 105.

[13] Viz. ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 10.

[14] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců*, Praha 2012, s. 21-23.

1.2 Struktura práce

Skutečnému námětu diplomové práce se věnuji v hlavních šesti kapitolách. Ve druhé kapitole, která navazuje na úvod, se zaměřuji na metodologii diplomové práce a výzkumným otázkám.

Ve třetí kapitole diplomové práce je nastíněn historický vývoj ve střední Evropě, která byla ve zkoumaném období pod vládou Jagellonské dynastie a má objasnit historické události v popisovaném regionu i genealogii rodu Jagellonců.

Čtvrtá kapitola diplomové práce krátce popisuje život Vladislava Jagellonského II a jeho obtížnou cestu k ovládnutí Českého království a Uher. Dále se zde zabývám kulturou období jeho vlády, zejména architekturou, která je v současnosti primárním svědectvím doby vlády krále Vladislava II., a hlavními umělci v této oblasti.

Pátá a šestá kapitola se zabývá teoretickými a metodologickými východisky historického textu a historické kultury. Součástí je i rozbor přístupu k narativnímu výkladu historických událostí.

Sedmá kapitola se okrajově zabývá stručným popisem výuky dějepisu v Československu po roce 1918 a stává hlavní částí diplomové práce, protože analyzuje obsah látky československých učebnic dějepisu, používaných v období let 1918–1938, zachycujících období vlády Jagellonců.

Osmá kapitola popisuje postoje nově vzniklého polského státu k historiografii ve školách a analyzuje obsah polských učebnic zabývajících se vládou Jagellonců, z období 1918-1938

Devátá kapitola komparuje obsahy dějepisných učebnic i přístupu k výuce historie ve školách po vzniku obou států.

Závěrečná kapitola obsahuje souhrn poznatků, ke kterým jsem ve své diplomové práci dospěl.

2. Metodologie práce, výzkumné otázky a literatura

Obsahem této diplomové práce je analýza výseče dějepisných textů učebnic z období 1918-1938, která přibližuje dobu panování dynastie Jagellonců. Důvodem výběru tématu byla snaha analyzovat tendence transformace obsahu učebnic dějepisu, zaměřenou hlavně na části textu zabývající se dobou vlády Jagellonců. Volba výběru Jagellonců byla pro moji práci důležitá, protože přináší v komparační analýze společné východisko. Rodová provázanost panovníků obou států je vhodným základem k dějepisné prezentaci zkoumaného období. Vycházím z teze, že v závislosti na proměně společensko-politické situace ve střední Evropě, kdy po ukončení 1.světové války doba přála vzniku nových států Československa a Polska, bude tato transformace patrná i v textu dějepisných učebnic obou států. Období dějin konce 15. a počátku 16.století se sice stalo konstantní součástí naší historie, nicméně zejména v učebnicích dějepisu bylo prezentováno a veřejností zpravidla vnímáno jako nezajímavé a nezaslouženě opomíjené období. Oba státy byly součástí rozpadajícího se Rakouska-Uherska a učebnice dějepisu, které pomáhaly ovlivnit historické povědomí rakousko-uherské společnosti, zůstaly učební pomůckou i v přechodné době, po roku 1918. Proto jsem se také zaměřil na různorodost pohledů autorů učebnic dějepisu obou států a diference vnímání jagellonské doby, jejího umění a také vlivu na evoluci středoevropské kultury, ve které se středovýchodní Evropa stala kulturním regionem, jenž položil duchovní základy nového evropského společenství.[15]

V diplomové práci jsem se rovněž snažil souhrnně představit Jagellonskou dobu, kterou František Palacký nazval přechodnou etapou na území našeho státu, a jejíž trvání umožnilo proměnu stavovského společenství v nový druh společnosti.[16]

[15] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců*, Praha 2012, s. 105.
[16] PETRÁŇ, Josef: *Stavovské království a jeho kultura v Čechách 1471-1526,* in: Homolka, J. - Krása, J. - Mencl, V. - Pešina, J. - Petráň, J.: *Pozdně gotické umění v Čechách,* Praha 1984, s. 69.

Cílem mého výzkumu bylo podrobněji analyzovat, zda je možné vidět identickou změnu interpretace vyučované látky v obou zemích v závislosti na společenském uspořádání, nebo zda se výklad tohoto úseku historie dvou sousedních států, které jsou si blízké zejména sdílením společných dějin a příbuzného jazyka liší. Diplomová práce proto mapuje rozdílné přístupy autorů učebnic dějepisu Polska a Československa ve výkladu historické pasáže dějepisu spojujícího oba národy, kterým je období vlády rodu Jagellonců v obou zemích s přihlédnutím na narativně – nacionalistickou konotaci ovlivněnou vznikem obou států v roce 1918.

Prostřednictvím této práce jsem se pokusil zodpovědět několik výzkumných popisných, relačních a příčinných otázek.[17] Předmětem mého zkoumání se stala část poměrně krátkého období historie naší země a také způsob jejího tlumočení v příkladech školních učebnic z let 1918-1938, které jsou primárním nositelem informací v oblasti výuky dějepisu. Záměrně jsem se snažil v rámci možností provádět mezinárodní komparaci československých učebnic a polské školní literatury, protože vývoj v oblasti dějepisectví se v obou sousedících zemích podstatně lišil. Z téhož důvodu bylo vybráno i historické téma spojující oba národy v osobách jednoho panovnického rodu Jagellonců.

Cílem této práce je odpovědět, pomocí kvalitativní textové analýzy a komparativního přístupu, na otázky rozdílných tendencí obou nově vzniklých států na dějepisnou informaci v učebnicích dějepisu, z období 1918-1938, dostupných v archivu Národního pedagogického musea, knihovny Jana Amose Komenského v Praze, antikvariátech a archivu Kongresu Poláků v Českém Těšíně.

[17] Viz. GAVORA, P. a kol. 2010, *Elektronická učebnica pedagogického výzkumu.* Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. Dostupné na http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/ ISBN 978-80-223-2951-4

Byla zvolena přímá metoda uspořádaného zkoumání primárních dobových pramenů v podobě metodických příruček, učebnic dějepisu a dostupných odborných publikací, analýzy a třídění získaných informací vedoucí k zjištění jejich souvislostí a výkladu.[18] Záměrem této práce je zodpovědět otázku, do jaké míry byla ovlivněna historiografie Československa a Polska vývojem po první světové válce a jak se tato skutečnost odrazila na prezentaci dějin také ve školní literatuře. Zejména jsem se zaměřil na otázky, do jaké míry se liší výklad zkoumaného období vlády Jagellonců v českých zemích v učebnicích dějepisu obou zemí? Jaké jsou kulturní a národní odlišnosti směrem k vnímání daného tématu? Je vnímání středoevropského historického prostoru zkoumaného období interpretováno identicky?

Pro potřebu výzkumu nebyly použity všechny v té době vydané a používané učebnice dějepisu, nýbrž bádání je založeno na principu náhodné sondy. Důvody pro omezený výběr je dostupnost pramenů, neboť knihovny neobsahují ucelený soubor učebnic, a proto bylo nutné mnoho titulů vyhledat v antikvariátech. Výběr byl proveden s cílem pokrýt časové rozmezí zkoumaného období. Některé z použitých učebnic dějepisu byly vydávány opakovaně, jako publikace Josefa Pekaře, Jaroslava Bidla a Josefa Šusty, Josefa Hrbka a Josefa Vodehnala což také potvrzuje relevanci použitých dobových pramenů, neboť jejich zastoupení v tehdejší výuce dějepisu bylo pravděpodobně významné. V případě citace polských dobových pramenů jsem zvolil překlad textu pro lepší orientaci v prezentované látce. Polské učebnice autorů Pawla Bobka, Jana Wojnara, Kazimierza Krotoskiego, B. Gerberta a G. Gerbertowe, Hugona Trauba a metodické příručky Pawla Bobka byly zapůjčeny z archivu Kongresu Poláků v Českém Těšíně.

Obecně lze výše uvedené etapy časově zařadit jako období první republiky, začínající rokem 1918 a trvající až do okupace v roce 1938. V průběhu tohoto období československé a polské školství sice navazuje na tradici rakousko-uherského vzoru, nicméně vzhledem k vydávání nových publikací postupně dochází k transformaci v obsahu dějepisné narace a k upozadění historie habsburské monarchie a k upřednostnění husitských tradic i reformačního dění.[19]

[18] HENDL, J.: *Základní teorie, metody a aplikace,* Praha 2016, s.135-138
[19] LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2009, s. 20-21.

Literatura použitá při práci na tématu Vláda Jagellonců na českém území z pohledu učebnic 1918-1938. Jak už bylo výše uvedeno, primárním pramenem pro komparaci jsou učebnice dějepisu. Existuje sice monografie Josefa Macka, jednoho z mála historiků zabývajících se středověkou historií českého státu a zejména dobou vlády Jagellonců, jehož publikace jsem sekundárně při práci na diplomové práci použil. Jeho vědecké práce nám dodnes zprostředkovávají podrobně probádanou dobu pozdního středověku, v níž dokázal výstižně a rozsáhle zpracovat téma, které dodnes přitahuje pozornost mnoha současných českých medievalistů. Za stěžejní látku, mimo Mackem zpracovaný syžet husitské revoluce, německé reformace či italské renesance, lze považovat právě Jagellonce, jimiž se zabýval již ve své disertační práci a v pozdější době vytvořil na tentýž námět několik publikací vydaných až po jeho úmrtí.[20]

Samotný Josef Macek tvrdil v 70. letech 20. století, že téma české historie z období mezi léty 1471-1526 je mu velmi blízké. *„Jagellonským obdobím jsem svou vědeckou práci začal a Jagellonci ji také skončím.“*[21] Doba vlády Jagellonců, souhrnně zpracované zejména v Mackově historické syntéze *Jagellonský věk v českých zemích*, v níž přinesl významné poznatky, které byly pro českou historickou obec výraznou inovací. Mackova obsáhlá historicko-sociální práce komplexně obsáhla život české společnosti v údobí pozdního středověku a ukázala jej z nového úhlu pohledu.[22] Mackova historická syntéza, jejíž progresívní zpracování pomohlo zaplnit mezeru do té doby nedostatečně zpracovaných dějin českého pozdního středověku, se stává pro historiky díky své nové struktuře nezbytným pramenem při následujícím výzkumu pozdního středověku v českých zemích. [23] Nicméně z důvodu zkoumaného období 1918-1938 nebylo možné tuto monografii, vydanou až koncem 20. století použít jako primární zdroj.

---

[20] ČORNEJ, Petr: *Směřování Josefa Macka k historické sémantice,* in: Macek, J.: Česká středověká šlechta, Praha 1996 s. 139-140.
[21] ČORNEJ, Petr, in.: Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích*, Praha 2002, s. 11.
[22] ČORNEJ, Petr: *Směřování Josefa Macka k historické sémantice,* in: Macek, J.: Česká středověká šlechta, Praha 1996 s. 139-140.
[23] KALOUS, Antonín: *Víra a církve v českých zemích na konci středověku*, in: Aluze, revue pro literaturu, filosofii a jiné,(ed. Jiří Hrabal) Praha 2003, [cit. 15. dubna 2015]. Dostupné nahttp://aluze.cz/2001-03/macek.php

Ve třetí a čtvrté kapitole jsem při popisu historického vývoje ve střední Evropě pracoval s informacemi obsaženými v publikacích Petra Čorneje *Český stát v době jagellonské*, Jiřího Fajta *Europa Jagellonica 1386-1572 Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců* a také v knize autorů Petra Čorneje a Mileny Bartlové *Velké dějiny zemí Koruny české.* Historický vývoj na polském území byl čerpán z knihy autorů Jadwigy Krzyżaniakowe a Jerzyho Ochmańskiego *Wladyslaw II Jagiello* a také Mariana Biskupa a Karola Górskiego *Kazimierz Jagiellonczyk: Zbior studiów o Polsce drugiej polowy. XV wieku,* doplněná daty z publikace Miloše Řezníka *Dějiny Polska v datech.* K deskripci vývoje architektury jsem čerpal z knihy Ernsta Ullmanna *Svět gotické katedrály* a života jejich hlavních představitelů z knih Bohuslava Krause *Matěj Rejsek, mistr české gotiky* a Pavla Kaliny *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance*, nebo Pavla Vlčka a kol. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách.* K popisu detailů stavebních artefaktů, zkoumaného období byly použity knihy autorů Homolky, Krásy, Mencla, Pešiny a Petráně *Pozdně gotické umění v Čechách*, nebo Michaely Ottové *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499).* Informace vývoje v oblasti dějin umění poskytla také kniha Petra Čorneje a Mileny Bartlové *Velké dějiny koruny české*, *VI.*

K získání podstatných informací, potřebných pro řešení problémů v páté a šesté kapitole, které se zabývají teoretickými a metodologickými východisky historického textu a historické kultury, včetně přístupu k narativnímu výkladu historických událostí, byly použity zejména publikace Zdeňka Beneše *Historický text a historická kultura* a Jana Horského *Teorie a narace* nebo *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu* Denisy Labischové a Blaženy Gracové či kniha autorů Gracová, Labischová, Szymeczek *Vzájemný obraz souseda v polských a českých školních učebnicích.*

Sedmá a osmá kapitola využívá dobových primárních zdrojů československých a polských učebnic autorů Josefa Pekaře, Jaroslava Bidla a Josefa Šusty, Josefa Hrbka a Josefa Vodehnala Pawla Bobka, Jana Wojnara, Kazimierza Krotoskiego, B. Gerberta a G. Gerbertowe, Hugona Trauba aj. A sekundárních např. Františka Kutnara a Jaroslava Marka *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*

3. Historické události ve střední Evropě v období vlády rodu Jagellonců

Historické události v období expanze rodové linie Jagellonců, panující v letech 1386-1572, která významně ovlivnila vývoj ve střední Evropě a stala významnou mocenskou i kulturní dominantou středoevropského prostoru, se odehrály za dramatických okolností. Epocha vlády Jagellonců, která začala v roce 1386 zvolením Vladislava II polským králem, končí roku 1578 smrtí Zikmunda II, posledního mužského potomka rodu Jagellonců. [24]

Dynastie Jagellonců, se dostává k moci Vladislavem II. Jagellonským (1362-1434), který získal své postavení díky sňatku s polskou královnou Hedvikou, byl korunován roku 1386.[25] Jeho vláda v Polsku se od počátku setkává s odporem vladaře Zikmunda, neboť Polsko-litevská unie znamená ohrožení vlivu římského císaře Zikmunda a Řádu německých rytířů[26] Řád německých rytířů porazil Vladislav II 15. července 1410, spolu se svým litevským spojencem Vytautasem, v bitvě u Grunwaldu. Vladislav II., který již v roce 1422 uvažoval o nakonec neuskutečněném převzetí koruny v Českém království, umírá v roce 1434.[27]

Jeho úmrtí přineslo Polsku krátké období nejistoty, neboť jeho potomci byli v okamžiku králova skonu nezletilí. Nakonec zvítězil pragmatický přístup a bylo rozhodnuto o převzetí vlády korunní radou spolu se sborem poručníků, jejichž působení trvalo až do roku 1438.[28] Nedlouho po pohřbu svého otce Vladislava II nastupuje na trůn nejstarší ze synů Vladislav III. (1424-1444), který je v roce 1440 následně korunován i uherským králem.[29]

---

[24] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců*, Praha 2012, s. 21-23.
[25] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 21.
[26]. Vítězství v této bitvě, je možné považovat za principiální bod polského dějepisectví, stálo na počátku expanze rodu Jagellonců a tomuto období je dodnes ze strany polských historiků věnována patřičná pozornost.
[27] KRZYŹANIAKOWA, Jadwiga, OCHMAŃSKI, Jerzy: *Wladyslaw II Jagiello,* Wroclav 2006, s. 256-284.
[28] ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 32-33.
[29] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 29.

Prvním Jagelloncem na uherském trůnu byl již výše zmíněný Vladislav III Varnenčik, jehož korunovaci v roce 1440 zprostředkoval jeho poručník, krakovský biskup a velká osobnost polské historie Zbigniew Oleśnicki.[30] Vládu Vladislava III ukončila smrt v bitvě u Varny roku 1444. Uherský trůn obsadil Ladislav Pohrobek a po jeho smrti Matyáš Korvín, vládnoucí Uhrám až do své smrti v roce 1490. [31] Mezi tím se komplikuje situace v Litvě, kde Świdrygiello bojuje se Zikmundem Kiejstutowiczem v bitvě u Wilkomierze 1. září 1435 o moc, a i přes pomoc českých žoldnéřů a Tatarů je Świdrygiello poražen a posléze donucen podepsat na konci roku 1435 „věčný mír", který přinese Polsku eliminaci nebezpečí na severu a pomůže pacifikovat Řád německých rytířů.[32]

Po smrti Vladislava III. Varnenčika[33] nastává období tříletého vyjednávání. Na polský trůn usedá Kazimír IV. (1427-1492). Část Českých stavů si jej zvolila za krále, ale Kazimír IV. byl politicko-náboženskými okolnostmi přinucen tuto nabídku odmítnout.[34] Roku 1454 se Kazimír IV. žení s Alžbětou Habsburskou, čímž získává přístup k Baltskému moři prostřednictvím města Gdaňsk a jeho reforma dává šlechtě velký vliv v sejmu, který se stal podstatou polské šlechtické republiky.[35] V roce 1492 Kazimír IV umírá a jeho nástupce Jan Albrecht (1459-1501), se pouští do pře se svým příbuzným, vládcem českého království, Vladislavem II. Bratrovražedný boj o uherský trůn mezi Janem Albrechtem a českým králem Vladislavem II ustal o dva roky později, kdy spojili své síly čtyři bratři z rodu Jagellonců proti osmanské hrozbě. Po smrti Jana Albrechta, se stává polským králem Alexandr (1461-1506), který i přes svůj sňatek s dcerou ruského cara byl nucen vést s Moskvou války, ukončené až po odstoupení třetiny území Litvy carské říši.[36]

---

[30] Zbigniew Oleśnicki byl v letech 1423-1455 biskupem v Krakově a nejbližším rádcem panovníka. Byl hlavním hybatelem v politické oblasti a přispěl k nepřátelskému postupu polského panovníka proti husitům. ŘEZNÍK, Miloš: *Dějiny Polska v datech*, Praha 2010, s. 83

[31] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 29, 53, 84.

[32] ČORNEJ, Petr-BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 33.

[33] Vladislav III. byl zabit roku 1444 v bitvě s Turky u Varny (Bulharsko), proto je v pozdější době nazýván Varnenčik. FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 29.

[34] BISKUP, Marian, GÓRSKI, Karol: *Kazimierz Jagiellonczyk: Zbior studiów o Polsce drugiej polowy. XV wieku,* Warszava 1987, s. 10-11

[35]FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 29.

[36]FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 65-73.

Zikmund I. Starý (1467-1548), jenž se stal polským králem i litevským velkovévodou, obnovil polsko-litevskou unii a hájil s pomocí Francie a první pravidelné armády, kterou musel pro vyhrocenou situaci udržovat, území obou zemí proti Moskvě i Habsburkům.[37] Ještě před jeho smrtí byl v roce 1530 v Krakově korunován poslední Jagellonec mužské linie Zikmund II. August (1520-1572), který na trůn usedl až po smrti svého otce Zikmunda I. Tři nadějné sňatky Zikmunda II, z toho dva s ženami Habsburského rodu, zůstaly bez potomků, Zikmund II umírá v roce 1572[38] vzniká Lublinská unie obou zemí zvaná Rzeczpospolita.[39]

Území ovládané dynastií Jagellonců, se mezi lety 1490-1526 rozprostíralo od Baltického moře na severu a Černého po Jaderské mořem na jihu. Tato rozsáhlá oblast musela být nepřetržitě střežena a musela odolávat nájezdům vojsk Řádu německých rytířů, Matyáše Korvína, Moskevského knížectví a osmanského sultána Sulejmana I, jehož vojska dosáhla již výše zmíněného vítězství v roce 1526 u Moháče, kde 29. srpna v rozvodněné říčce nachází smrt potomek Vladislava II, český a uherský král Ludvík II.[40] Jagellonci svého postavení a územní expanze dosahují nejen zbraněmi, ale i sňatkovou politikou. Kazimír IV. nejdříve sňatkem s Alžbětou Habsburskou upevňuje pozice Jagellonců na severu země a jeho potomci dalšími sňatky umožní rozšíření vlivu rodu Jagellonců ve střední Evropě a získají mnoho nových oblastí.[41] Zejména dvojitý sňatek Jagellonců s Habsburky, měl však pro budoucnost střední Evropy, respektive zejména pro vývoj na českém území z historického hlediska, důležitý vliv, neboť v roce 1521 se ve Vídni konal sňatek mezi Annou Jagellonskou a Ferdinandem Habsburským, který se stal pozdějším císařem Svaté říše římské. Tato událost uváděná v historiografii jako „vídeňské smlouvy“ ovlivnila zejména život českých zemí po dobu necelých čtyř století.[42]

---

[37] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 77.
[38] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 97.
[39] 28.6.1569 – Vznik Lublinské unie. *Dosavadní personální unie mezi Polskem a Litvou, se změnila v reálnou a trvalou unii obou zemí. Formálně se tak dovršil vznik polsko-litevského soustátí, trvajícího do roku 1795. V rámci duální unie zachovaly obě země svoji svébytnost, stavovskou obec, systém úřadů, vojsko a pokladnu. Společný měl být panovník (volený zároveň jako polský král a litevský velkokníže), valný sejm, měna a zahraniční politika. Lublinskou unií vznikl po Moskevské Rusi největší státní útvar Evropy (cca 800000km^2)* ŘEZNÍK, Miloš: *Dějiny Polska v datech*, Praha 2010, s. 118-119
[40] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců*, Praha 2012, s. 21-23.
[41] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců*, Praha 2012, s. 21.
[42] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců*, Praha 2012, s. 84.

4. Vláda Jagellonců v Čechách a Uhrách

Na českém území začali Jagellonci panovat až v roce 1471, kdy na český trůn usedl teprve patnáctiletý syn polského krále, Vladislav II. Jagellonský (1456-1516)[43], který přinesl českým zemím uklidnění a hospodářský rozvoj, tolik potřebný po období husitských válek. Nedlouho po svém zvolení byl Vladislav II nucen vojensky zasáhnout proti Matyáši Korvínovi, který po smrti Jiřího z Poděbrad usiloval o královskou korunu. Nicméně dědické nároky manželky polského panovníka Kazimíra IV. na český a uherský trůn, spolu s příslibem náboženského usmíření s Římem a jazyková příbuznost, byly 27. května 1471 v Kutné Hoře pádnými argumenty pro zvolení Vladislava Jagellonského českým králem.[44] V té době mělo České království pravděpodobně 1200000 obyvatel. Z toho měla pražská města dohromady přibližně 25000 a Kutná hora asi 10000 obyvatel.[45]

Matyáš Korvín odmítl volbu uznat a trval na platnosti olomoucké volby a nechal se v Jihlavě prohlásit za přispění mnoha českých a moravských šlechticů za krále.[46] Korvín odvolal příměří a žádal spoluvládu. V Čechách a na Moravě probíhala série bojů, obléhání měst a příměří. Území bylo rozdrobené mezi příznivce Korvína a podporovatelů Jagellonce, který plnil příkazy svého otce Kazimíra IV. a řídil se radami královské rady. Finanční situace na českém královském dvoře byla katastrofální. Vladislav II. převzal dluhy po Jiřím z Poděbrad, mnohé nemovitosti byly zastavené jako krytí půjček a Pražský hrad byl neobyvatelný. Výnos z dolů v Kutné hoře a vybíraných daní sotva pokryl úhradu dluhů. Proto byl Vladislav II nucen sídlit v Královském dvoře na Starém Městě nebo na Křivoklátě.[47]

---

[43] *„Protože byl druhým Vladislavem svého rodu na uherském trůně, připojuje se dnes k jeho jménu poněkud matoucí číslovka II.:ve skutečnosti by však musel být v uherských dějinách Vladislavem VII.,v Čechách V.* FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 53.

[44] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 5-8

[45] Tamtéž, s. 87-88

[46] Papež Pavel II. nikdy nestvrdil Korvínův nárok na český trůn a vláda Jagellonců v Českém království jím byla zprvu přijata odmítavě. Jagellonci se neúspěšně pokusili o převrat v Uhrách s cílem dosazení Vladislavova mladšího bratra. V důsledku finančního a vojenského vyčerpání obou stran nastala v tomto regionu patová situace. ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 9-12

[47] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 12-15

Navíc papež Sixtus IV. nebyl spokojený s nedodržením slibu Jagellonců o potírání husitského kacířství a dával přednost boji proti osmanské hrozbě. Proto prosazoval Matyáše Korvína a uvažoval o exkomunikaci Jagellonců. Situace i přes papežskou intervenci v roce 1472 nakonec vyústila k mírové dohodě, podepsanou 31. 3. v Budíně.[48] Izolace, ve které se nacházel Matyáš Korvín, byla hlavním důvodem změny přístupu papeže k Jagelloncům, který vytvořil podmínky k dalšímu jednání na jaře 1473 v Nise a na podzim 1473 v Opavě. Patová situace přetrvávala, ale obě strany se opět pustily do ozbrojených střetů na území dnešního Slovenska, které vyústily v únoru 1474 k podpisu další dohody ve Spišské Staré Vsi. V červenci téhož roku se už zase bojovalo u Vratislavi a příměří bylo opět podepsáno v listopadu 1474. Z důvodu vyrovnanosti sil bylo dvojvládí v Českém království zatím nevyhnutelné a teprve o tři roky později oficiálně uznal císař Fridrich III Vladislava Jagellonského králem Českého Království.[49] Korvín se nevzdával a ozbrojené střety s oddíly oddanými Vladislavovi pokračovaly. Jejich neshoda o vládě v moravském a slezském regionu byla vyřešena až 21. července 1479 smlouvou, podepsanou v Olomouci.[50]

Matyáš Korvín umírá 6. dubna 1490 ve Vídni.[51] Vladislav II se poté stal nejdéle vládnoucím panovníkem Českého království. [52] Cesta k uherskému trůnu nebyla pro Jagellonce jednoznačná. Uherský sněm vybíral následníka ze čtyř uchazečů. Pro Jagellonce bylo výhodou držení české koruny, protože bylo užitečné spojit, do té doby rozdělené, moravské, slezské a české území.[53]

---

[48] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 15-20
[49] Tamtéž, s. 20-36
[50] Olomoucká smlouva byla dojednána již 30. září 1478 v Budíně. Obsahem byla mimo jiné i částka 400000 uherských zlatých, jako odstupné v případě úmrtí Matyáše Korvína uherské Koruně. V případě úmrtí Vladislava Jagellonského se Korvín měl ujmout vlády bez nutnosti úhrady jakékoliv částky. ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 37-38
[51] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 64
[52] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 53.
[53] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 74-75

Do volby zasáhl Kazimír IV., který prosazoval Jana Olbrachta, veden přáním dosadit na trůn dalšího ze synů. Jan Olbracht se pokusil obsadit část území vojensky, ale oddíly Vladislava II se mu postavily. Vladislav II podpořil svůj zájem o uherský trůn nabídkou k sňatku, vdově po Korvínovi, královně Beatrici. Uherský sněm jej zvolil uherským králem koncem září 1490.[54] Uhry byly pod vládou Vladislava II Jagellonského až do jeho smrti v roce 1516, kdy se jeho syn Ludvík II ujal uvolněného uherského trůnu [55]

Ludvík II byl korunován roku1508 uherským a českým králem roku 1509 ve svých třech letech.[56] O pět let později byla vyhlášena křížová výprava proti turecké rozpínavosti, jejíž průběh se zvrhl v povstání Jiřího Dózsy, potlačené Janem Zápolským. Ten se snažil donutit Vladislava o souhlas se sňatkem s jeho dcerou Annou a jeho nároky časem začaly zasahovat do zájmů jagellonského rodu. Proto se již v roce 1506, po narození syna, objevila snaha Vladislava Jagellonského o dohodu s Maxmiliánem a Habsburky, která však narazila na nevoli polské větve jagellonského rodu a krále Zikmunda I. Ten si vzal sestru Jana Zápolského, Barboru a nechal ji roku 1512 korunovat jako polskou královnu.[57]

Vyostřené vztahy mezi Habsburky a Jagellonci si žádaly politické řešení. Proto se v roce 1515 konaly v Prešpurku setkání, které ve svém důsledku vedly k Vídeňskému kongresu[58], kde byly 20. července uzavřeny dohody, zpečetěné o dva dny později zásnubami obou potomků Vladislava II Jagellonského s potomky habsburské dynastie. Vladislav II za necelých osm měsíců po jednání ve Vídni, ulehá 13. března 1516 v Budíně na smrtelné lože, a vládu převezme jeho syn Ludvík II, kterému je teprve deset let.[59]

---

[54] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 75-77
[55] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 53.
[56] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 133
[57] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 192-194
[58] Mimo dohodnuté sňatky, prohlásil Maxmilián Ludvíka II svým synem a uznal Toruňský mír z roku 1446.
[59] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 195-197

Ludvíkovo panování bylo upevněno sňatkem s Marií Habsburskou v roce 1522. Dvojitý sňatek Jagellonců měl pro budoucnost střední Evropy, z historického hlediska, důležitý vliv. V roce 1521 se totiž ve Vídni konal sňatek mezi Annou Jagellonskou a Ferdinandem Habsburským, pozdějším českým králem a vídeňské smlouvy připravily půdu Habsburskému rodu k převzetí vlády na území ovládaném Jagellonci.[60]

Za doby vlády Ludvíka II Jagellonského se pokračovalo mimo jiné i ve výstavbě Pražského hradu, ale král již, s výjimkou roku 1522, kdy se konala korunovace jeho ženy, většinu času pobýval v Budíně. Jeho pobyt na českém území byl doprovázen mnoha nedůstojnými obstrukcemi ze strany české šlechty a král si musel potřebnou hotovost půjčovat, proto se rád vrátil do Uher.[61] Konec jeho panování nastal o čtyři roky později, kdy v bitvě u Moháče podlehl dvojnásobné přesile vojsk Sulejmana I. *„S uherskými a částečně též s českými, moravskými i nepočetnými zahraničními sbory, které neměly naději uspět proti osmanské přesile, podlehl sultánu Sulejmanovi nedaleko Moháče 29. srpna 1526. Sám pak při útěku z bitvy nešťastně zahynul.“* [62]

[60] ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 589-596.
[61] ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 219-222
[62] ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 704

4.1. Jagellonská doba a kulturní historie

Od poslední čtvrtiny 15. století do první třetiny 16. století zažívá území Českého království rozvoj měst a s tím spojené stavitelství. Dílo započaté Lucemburky v rukách rodu Jagellonců pokračovalo a mělo velký vliv na kulturní vývoj země.[63] Území pod vládou jagellonské dynastie vykazuje na mnoha uměleckých dílech způsobilost přijímání zahraničních modelů a rozsáhlou kreativitu, která je však na druhé straně podnětem i pro umělce v západní Evropě. Zejména architektura se v období vlády Jagellonců stává jedním z fundamentálních spojovacích elementů pozdně-středověké a novověké evropské kultury.[64]

Podle názoru Jaroslava Čechury je dnes již patrné, že 55leté působení Jagellonců na českém trůně přineslo království mnoho pozitivního, *„Důležitým momentem byl nástup reformace a nové společenské etablování se jednoty bratrské, jež opustila svá výchozí dogmata. A konečně slavný a obdivovaný umělecký směr či proud nazývaný pozdní nebo jagellonská gotika a pronikání zaalpské renesance do Čech.“*[65]

V oblasti českého umění jagellonské epochy je podle Bartlové zcela zjevná kontinuita se zbytkem střední Evropy a kultury, která je ovlivněná nástupem renesance. Jediná diskontinuita je patrná v odlišnosti umělecké tvorby, vznikající v režii jednoty bratrské. *„Radikální výjimku tvoří stále ještě jednota bratrská, vyhýbající se zatím zcela výtvarnému umění nejen z důvodů náboženských, ale i jako uvědoměle okrajová skupina společnosti“.*[66]

---

[63] KRAUS, Bohuslav: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946, s. 12-13.
[64] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 187.
[65] ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1437-1526 II díl, Jagellonské Čechy 1471-1526*, Praha 2012 s. 375-376.
[66] ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 656-657.

Diference pohledů historiků patří k průvodnímu jevu kulturní historie, neboť dle mínění Petera Burkeho za výchozí bod *„kulturních historiků lze považovat zájem o symbolické prvky a jejich interpretaci. Symboly, vědomé či nevědomé, můžeme nalézt všude, výtvarným uměním počínaje a každodenním životem konče, ale přístup k minulosti z hlediska symboliky je jen jedním z mnohých.“*[67]

Podle úsudku Petera Burkeho je právě psaný projev zachycující dané historické období, podobně jako ostatní činnosti, bez pochyby spojován s určitou epochou. Proto je mnohdy na kulturní historii pohlíženo *„jako na kulturní tradici, která se ustavičně transformuje a neustále přizpůsobuje novým okolnosti.“*[68] Idea kulturní historie je však podle Burckhardta neurčitá, neboť pojem byl nejdříve ohraničen obsahem umění a vědy dané epochy. Později byl tento koncept kontaminován i lidovou kulturou. *„V poslední generaci se tímto slovem označuje široká škála artefaktů (vizuální objekty, nástroje, domy a tak dále) a každodenních činností neboli „praktik“ (rozhovory, čtení, hraní her).“*[69]

Z hlediska materiální kulturní historie, která je nám možná nejbližší, jsou umělecká díla zejména pak architektonické skvosty českého království konce 15. a první čtvrtiny 16. století odrazem finančních možností české šlechty. Ta se stává hlavním zadavatelem nových staveb, rekonstrukcí stávajících objektů, úprav interiéru, obrazů a jiných uměleckých děl, ve snaze dát na odiv svou ekonomickou nezávislost. *„Nebylo by však přesné ani správné, kdybychom hodnotili snahy vysoké nobility reprezentovat své postavení navenek objednávkami finančně náročných uměleckých prací pouze jako součást okázalé spotřeby. Urození páni jistě manifestovali, že nelitují peněz, ale zároveň uměleckých forem prezentace využívali pro zdůraznění dobrého jména své osoby i svého rodu, případně pro dobrou paměť, která po nich zůstane dlouhý čas, možná až do skonání pozemského světa.“*[70]

---

[67] BURKE, Peter: *Co je kulturní historie?* Praha 2011, s. 11.
[68] BURKE, Peter: *Co je kulturní historie?* Praha 2011, s. 11-12.
[69] BURKE, Peter: *Co je kulturní historie?* Praha 2011, s. 44.
[70] ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 664.

Obecně je možné shrnout kulturní historii jagellonské doby mezi léty 1437–1526 na území českého království jako období ovlivněné bohatým zdrojem stříbra v Kutné Hoře a Jáchymově, jehož těžba umožnila financovat nákladné stavby a rekonstrukce nejen Pražského hradu, zejména Vladislavského sálu, coby reprezentačních prostor, ale také Křivoklátu a jiných objektů, včetně Kutné Hory samotné. Rozvoj stavitelství napomohl i rozvoji ostatních umění, především sochařství, malířství či řezbářství. Rozvoji vzdělanosti napomáhá rozšíření knihtisku, jehož zásluhou pronikají na české území i principy renesančního humanismu.[71] Výtvarné umění, zejména pak architektura je ovlivněna pronikáním záalpské renesance do Čech. Její kvalita a odlišnost od stávající orientace je důvodem v současnosti nesprávně používaného názvu *„Vladislavská“* nebo také *„Jagellonská gotika.“*[72]

Také v malířství je již možné v době vlády Vladislava Jagellonského pozorovat na českém území infiltraci renesančního stylu práce. *„Celá plejáda příkladů ukazuje, že od devadesátých let 15. století není zcela oprávněné označovat špičkové umění českých zemí jako gotické. Dokládá to i tvorba již zmiňovaného Mistra Litoměřického oltáře, jehož dílna prezentovala v zakázkách určených především katolickým institucím a významným prelátům augsburskou již podobu „severské renesance.“*[73]

Bohužel již zůstane nezodpovězená otázka, jakým směrem by se ubírala kulturní historie českého království, kdyby smrt Ludvíka Jagellonského v srpnu 1526 neuzavřela neobyčejný úsek českých dějin, který začlenil český stát zpět do komplexního evropského procesu a pomohl mu s rekonstrukcí nejen kulturních, ale i politických, církevních a hospodářských struktur.[74]

[71] Viz. ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 597–632.
[72] Viz. ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1437–1526, II. Díl*, Praha 2012, s. 375.
[73] ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 668.
[74] Viz. ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské,* Praha 2012, s. 232.

4.2. Jagellonská doba v architektuře a umění

Lucemburkové pocházející z francouzského prostředí se ztotožňovali s francouzskou gotickou architekturou a importovali ji do Čech, kde započali stavbu katedrály sv. Víta a dalších reprezentačních prostor.[75]

Gotický sloh pocházející z oblasti Ile-de-France unifikoval užívané tvary Francie a pozvolně se rozšířil do ostatních oblastí Francie i Evropy. Gotické stavby se poprvé objevily v polovině 12. století ve střední Francii. Ile-de-France a zejména první ryze gotický chrám v Saint-Denis spolu s katedrálami a kláštery v Paříži, Chartres, Ruenu, Amiens, Soissons, Remeši, Troyes, Sens a Orleánsu jsou představiteli nového slohu.[76] Největší moci dosáhla francouzská šlechta v období křížové výpravy proti katarům, na území jižní Francie. Spolu s tím roste i králova moc a na dobytých územích se realizuje stavba katedrál v severofrancouzském gotickém slohu. [77]

Francie se stává důležitou mocností Evropy a diplomatické kontakty se významně podílí na šíření katedrální školy. Z jihu Francie gotický sloh proniká do švýcarské Ženevy a Lausanne, Flander a Holandska. Do Itálie gotický styl importuje Karel z Anjou, který ovládne Neapol. Francouzská gotika ovlivní i anglickou katedrální architekturu. V Německu se gotický sloh prosadí až na sklonku gotického období, při dostavbě katedrály v Kolíně nad Rýnem, stavbách v Řezně, Míšni a v dalších německých městech.[78] Ve Španělsku demonstruje Ferdinand III. svou religiozitu, mocenské nároky a nezávislost na Římu stavbou katedrál v gotickém francouzském slohu v Burgosu, Toledu a jiných městech. Polský Krakov se stává roku 1320 královským městem a na Wawelu se staví chrám, kde budou pohřbeni polští králové a v Hvězně gotická katedrála. Stavbu podle gotického francouzského vzoru je možné nalézt také ve skandinávské Uppsale, Roskilde nebo v Trondheimu.[79]

---

[75] ULLMANN, Ernst: *Svět gotické katedrály,* Praha 1987, str. 110-113.
[76] ULLMANN, Ernst: *Svět gotické katedrály,* Praha 1987, s. 11.
[77] ULLMANN, Ernst: *Svět gotické katedrály,* Praha 1987, s. 72, 81.
[78] ULLMANN, Ernst: *Svět gotické katedrály,* Praha 1987, s. 72-109, 114.
[79] ULLMANN, Ernst: *Svět gotické katedrály,* Praha 1987, s. 120-128.

Do Čech pronikla katedrální gotika až v polovině 14. století, kdy Matyáš z Arrasu začal pracovat na stavbě katedrály sv. Víta. Avignonský stavitel stavěl pro Karla IV. v duchu klasické francouzské gotiky. Po smrti Matyáše z Arrasu pokračoval v práci Petr Parléř. Již při počátku stavby byl styl sice anachronismem, nicméně forma pocházející z Ile-de-France vyhovovala záměru Karla IV. ztotožnit se s francouzským prostředím, ve kterém v mládí vyrůstal. Bohatá města nezůstala pozadu a stavby kostela v Kolíně nebo Kutné Hoře se nesly ve stejném slohu jako v Praze. [80]

Ve Vídni se souběžně s katedrálou sv. Víta přestavěl vídeňský dóm sv. Štěpána, kterým Habsburkové manifestovali svou moc. [81] Nicméně pražská metropole za vlády Vladislava II Jagelonského již nebyla stejným centrem kultury, jako tomu bylo za vlády Karla IV. Pražský hrad byl od roku 1421 zpustlý, přestože byl ve správě staroměstské obce. V roce 1436 shledává Zikmund komnaty hradu neobyvatelnými a nechá opravit část královského paláce. Přesto podstatná změna v architektuře pražského hradu nastává až po korunování Vladislava II Jagellonského.[82]

Když se v roce 1471 Vladislav II ujal vlády v Čechách, inicioval přestavbu královského sídla na Pražském hradě, kde se již nacházela biskupská katedrála sv. Víta a také vrcholně gotické dílo Petra Parléře palácová kaple Všech svatých. V jejím sousedství započala na přání Vladislava II stavba velkého sálu, která probíhala v letech 1490-1500. Pod vedením Benedikta Rieda tak vznikl unikátní reprezentační prostor, dnes nazývaný *„Vladislavský sál“* ve kterém se jedinečně prolínají jednotlivé architektonické prvky. Stanová střecha, jež podlehla ohni v roce 1541, výjimečná kroužená klenba, která se v budoucnu stala typickým znakem jagellonské doby v Čechách a také rozměrná okna, typická pro formu italské renesance dodaly místu na výjimečnosti.[83]

---

[80] ULLMANN, Ernst: *Svět gotické katedrály,* Praha 1987, s. 129.
[81] ULLMANN, Ernst: *Svět gotické katedrály,* Praha 1987, s. 110-113.
[82] PETRÁŇ, Josef: *Stavovské království a jeho kultura v Čechách 1471-1526,* in: Homolka, J. - Krása, J. - Mencl, V. - Pešina, J. - Petráň, J.: *Pozdně gotické umění v Čechách,* Praha 1984, s. 17–18.
[83] FAJT, Jiří: *Europa Jagellonica 1386-1572. Umění a kultura ve střední Evropě za vlády Jagellonců,* Praha 2012, s. 41.

Vladislavovi Jagellonskému byl doporučen Benedikt Ried jeho švagrem Jiřím vévodou bavorským pro jeho schopnosti v oblasti opevňovacího stavitelství a zpočátku se tento architekt, někdy historiky nazývaný Beneš z Loun, věnoval stavbě hradeb v Praze a později se podílel i na dalších projektech hradní architektury, které se však pro pozdější přestavby nedochovaly.[84]

Benedikt Ried spolu s Hansem Spiessem byli také autory návrhu královské oratoře s klenbou neobvyklé konstrukce, kde je spolu s visutým svorníkem vytvořena síť kamenných sukovitých větví a znaky českého lva, slezské orlice a vladislavského „W“, které můžeme najít i v jiných stavbách z období vlády Vladislava Jagellonského. Propletené kamenné větve obrůstají čelo balustrády oratoře, na které se nacházejí také znaky všech zemí pod vládou Vladislava II.[85] Naturalismus použitý Riedem na oratoři je v současnosti považován Kalinou za nápadný rys pozdně gotické architektury. Principem naturalismu se zde stává imitace a ikoničnost zejména osekaných větví, které nahrazovaly abstraktní stereometrické tvary.[86]

Naturalismus je možné najít nejenom ve střední Evropě, ale i v renesanční Itálii. Například v roce 1497 aplikuje, Bramante a Leonardo da Vinci v Miláně podobnou výzdobu. Vzácné propojení různých tradic a stylů mezi geometrickými tvary stavitelů katedrál, harmonií proporcí a výzdoby italské renesance je příznačné právě pro dobu působení Rieda na území Čech za vlády Jagellonců.[87] V této době vzniká na území českého království styl, lidově zvaný jagellonská gotika, který dokázal záalpskou gotiku propojit s renesancí.

[84] ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 645.
[85] MERHAUTOVÁ, Anežka.: *Katedrála sv. Víta v Praze,* Praha 1994, s. 56.
[86] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 34–35.
[87] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 36–37.

4.3. Jagellonská gotika

Když na český trůn usedl Vladislav Jagellonský, bylo již dědictví doby Karla IV téměř zapomenuto. Výtvarné umění se za Jagellonců znovu stává významnou součástí národní tradice a ve všech vrstvách vzdělané společnosti se šíří potřeba vyjádřit nově nabyté sebevědomí pomocí staveb, soch a obrazů. Začíná století, které je později nazýváno zlatým věkem českých měst.[88] V době panování Vladislava Jagellonského se stala Praha a Kutná Hora nejdůležitějším staveništěm jagellonské gotiky. V Praze sídlil královský dvůr, který potřeboval reprezentační budovy.[89] Kutná Hora si to, vzhledem k prosperitě, kterou městu přinášela těžba stříbra, mohla dovolit a získané bohatství patricijským rodům umožnilo stavět budovy reprezentující Kutnou Horu i je samé.[90]

Od poslední čtvrtiny 15. století do první třetiny 16. století se v Českém království objevuje jagellonská gotika, někdy nazývaná vladislavská, která je posledním obdobím gotického umění u nás, ovlivněného humanistickou kulturou. Je dobou, kdy na české území proniká renesanční styl jižních zemí a dochází k jeho kombinaci se severním, zaalpským gotickým stylem. Tato situace je důsledkem tradicionalismu. Návyk na staré, zažité tvary je příliš silný a setrvačnost stavebních hutí nedovoluje rychlou změnu.[91] Jeho dnešní obvyklý název *„Jagellonská“* případně *„Vladislavská“* gotika můžeme označit za zkreslený, protože královský dvůr nebyl zdaleka jediným určovatelem uměleckého slohu té doby.[92]

K transformaci ve výzdobě staveb dochází pozvolně, zahrocený gotický oblouk je upraven, křížová klenba je nahrazována krouženou, kde žebroví pozbývá nosnou funkci a stává se okrasným prvkem. Kamenná výzdoba se stává samostatným uměleckým prvkem stavby. Umělci již nejsou bezejmennou kolektivní složkou cechu, ale stávají se svobodněji tvořícími jedinci.[93]

---

[88] Viz. KRAUS, Bohuslav: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946, s. 10-11.
[89] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, str. 108.
[90] OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 13.
[91] KRAUS, Bohuslav: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946, s. 12-13.
[92] Viz. ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 631
[93] Viz. KRAUS, Bohuslav: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946, s. 13-14.

4.4. Jagellonští umělci B. Ried, H. Spiess, M. Rejsek a B. Gauske

Různorodý umělecký styl za Jagellonců se tak vyznačuje mezinárodní kontinuitou a charakteristikou, inspirovanou pozdně gotickým slohem, pronikajícím ze západní Evropy.[94] V Jagellonské době se potkávají mistři kamenického umění, rozdílných národností a mateřských jazyků, aby vytvořili dílo, které se stalo nedílnou součástí celoevropského architektonického dědictví.

První z osobností, které stály u zrodu architektonických skvostů jagellonské doby na našem území, byl stavitel Ried.[95] O jeho životě před příjezdem do Prahy v roce 1489 není téměř nic známo. Je povolán Vladislavem Jagellonským za účelem přestavby pražského hradu z důvodu přesídlení krále ze Starého Města, které bylo motivováno jednak bezpečnostními pohnutkami a také možností rozsáhlé úpravy stávajících prostor v důstojnější koncepci.[96] Benedikt Ried se tak přes počáteční opevňovací stavby východní a západní brány, severozápadní křídlo, starý královský palác a Svatováclavskou kapli dostává ke svému životnímu dílu Vladislavskému sálu.[97]

Přesto je dnes podle Mencla sporné, které stavby uskutečněné na Pražském hradě byly vybudovány pod vedením Rieda, a které z nich můžeme připsat H. Spiessovi.[98] S určitostí to lze prohlásit o stavbě opevnění a o Vladislavském sálu, jenž je rovněž možné považovat za první renesanční stavbu, ovlivněnou zřejmě renesančními vlivy italských a budínských staveb.[99]

---

[94] Viz. ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 631

[95] Benedikt Ried, jenž se narodil přibližně roku 1450, na místě, o jehož destinaci převládají značné rozpory, se stal jednoznačně nejvýznamnějším architektem jagellonské epochy. V 19 století byl ve snaze o počeštění nazýván Benešem z Loun a jako příjmení bývá také uváděno Riedl, Reyd, Rieth, Ret nebo Retta z Pístova, Piestingu u Riedu či Piisten. Viz. KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 22–23.

[96] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 106–108.

[97] VLČEK, Pavel, a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 546.

[98] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 109.

[99] VLČEK, Pavel, a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 546.

Před svým příchodem do Prahy nebyl s největší pravděpodobností Ried příliš slavný architekt. Pavel Kalina vyslovil hypotézu, že se Benedikt Ried zviditelnil až prací na oratoři, a zejména zaklenutím Vladislavského sálu.[100] Je patrné, že konstrukce Vladislavského sálu byla na svou dobu jedinečnou a svými rozměry i největší stavbou se samonosnou klenbou v Evropě.[101]

Nové, do té doby nevídané typy kleneb se staly výrazem panovníkovy moci a sloužily k jeho reprezentaci. Benedikt Ried se při stavbě Vladislavského sálu nevydal ověřenou cestou křížové kamenné klenby se staticky výhodným tvarem lomeného oblouku, ale vytvořil klenbu zcela nového typu. Lomený oblouk žebra umožnil stavitelům koncentrovat tlak váhy klenby do opěrných pilířů a tím bylo umožněno nahradit nosné zdi, tolik potřebné u románských staveb, za velkoplošná okna. Gotická katedrální stavba se stala precizně konstruovaným skeletem z kamenných dílů spojených kovem. Křížová žebrová klenba, která se hojně používala od 13. století v celé Evropě, byla ve 14. století na mnoha nových stavbách ve střední Evropě vystřídána klenbou hvězdicovou nebo obkročnou. [102]

Na našem území byl poprvé vystřídán zavedený systém katedrální klenby Petrem Parléřem na východní části katedrály sv. Víta v Praze roku 1385, která podle svého vzhledu získala později označení klenba síťová.[103] Kalina také předpokládá, že Ried znal i bavorské trychtýřovité klenby s krouženými žebry, která se stala typickými pro jeho tvorbu. Zejména pak zaklenutí basilejského dómu dokončené 1465, kde kresba žeber velmi připomíná klenbu Vladislavského sálu. Syntéza geometrie s naturalistickými vzorci se stala typickým Riedovým stylem.[104]

---

[100] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 113.
[101] Viz. ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 646.
[102] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 43–44.
[103] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 45.
[104] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 47-48.

Také podle názoru Jana Muka vytvořil Ried klenbu s rozpětím, jaké nebylo dříve použito. Muk rovněž nevylučuje Riedovy zkušenosti ze stavby italských renesančních kupolí, i když je konstrukce a výtvarná skladba zaklenutí Vladislavova sálu jinak zcela gotická. Kvalitativní změnou jsou podle Muka křivkově prostorová žebra, čímž je dosaženo nejvyšší formy a konstrukce architektonického projevu. Podle názoru Kaliny je Vladislavský sál jedinečnou ukázkou pozdně gotického stavitelství, která nechybí v žádném přehledu pozdně gotické architektury a řadí se mezi největší architektonické skvosty své doby na území střední Evropy.[105]

Vladislavský sál překonává staletou zvyklost katedrálního stavitelství, založeného na podpěrných pilířích, dokonalou technikou konstrukce spojenou s velkými renesančními okny. Složitost stavby je možné přirovnat k Brunelleschiho kupoli florentského dómu. Kalina popisuje i vliv italské architektury na práci Benedikta Rieda při stavbě Ludvíkova křídla, které již nebylo stavěno ve stávajících obrysech starší zástavby, nýbrž bylo od základu projektováno nově.[106] Ludvíkovo křídlo již nese typické renesanční znaky a stavba je pokládána, z hlediska vnitřního členění, za nejzralejší stavbu záalpské renesance po roce 1500.[107] Po dokončení Ludvíkova křídla se Benedikt Ried věnoval nedokončené stavbě Svatovítské katedrály, kde rozestavěl severní věž a západní loď katedrály. [108]

Za dostavbu Vladislavského sálu, byl mistr Benedikt Ried králem Vladislavem Jagellonským povýšen do rytířského stavu.[109]

---

[105] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 52–56.
[106] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 113–118.
[107] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 121-122.
[108] Kalina udává jako možný důvod zastavení prací nedostatek financí a nezájmu Zdeňka Lva. Průkazným dokladem o působení Benedikta Rieda na opevňovacích pracích i v době kdy působil v Kutné Hoře je stížnost na nedokončenou stavbu opevnění a paláce na hradě Žabkowice v Dolním Slezsku z roku 1529. Podle Menclové zřejmě Ried v roce 1505 také projektoval a kontroloval stavbu opevnění hradu Švihov a dostavbu paláce na hradě Blatná, zmiňovanou roku 1514. Viz. KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 134-162.
[109] VLČEK, Pavel, a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 546.

Po celou dobu panování Vladislava Jagellonského probíhaly stavební úpravy také na jeho oblíbeném hradě Křivoklát. Zejména hradební kaple s nezvyklým dřevěným visutým svorníkem a síťovou klenbou, která má pravděpodobně evokovat epochu vlády Lucemburků, je postavena architektem Hansem Spiessem z Frankfurktu, spoluautorem královské oratoře v chrámu svatého Víta v Praze.[110]

V téže době působí v Praze a Kutné Hoře i Matěj Rejsek, který je rovněž považován za významného umělce jagellonské doby. Rejsek se spolu s královským architektem Benediktem Riedem zasadil o průnik nové renesančně-gotické syntézy do českého království a tím jejich tvorba ovlivnila směr české kultury.[111] Dílo Matěje Rejska „*navazuje v mohutnějších a plastičtějších pozdně gotických formách na typy, ikonografii a motivy převzaté z děl lucemburské doby*“, zejména proto, že tato forma zcela splňuje představy zadavatelů staveb.[112]

Matěj (Matyáš) Rejsek se narodil přibližně roku 1450 v Prostějově. [113] Po studiích učil od roku 1470 na škole ve Starém městě pražském, která byla umístěna naproti rozestavěného Týnského chrámu. Pro své žáky nechal svázat učebnici a také se zapojil do kamenických prací na blízkém Týnském kostele, ještě v době, kdy se stal správcem týnské školy. [114] Nebyl členem kamenického cechu, proto je uváděn jako samouk.[115]

---

[110] ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 632-633.
[111] KRAUS, Bohuslav: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946, s. 14-16.
[112] ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny koruny české*, *VI*, Praha 2007, s. 634.
[113] Přesnější datum není možné doložit. Objevuje se i spor o jeho rodišti. Zatím co profesor Chytil namítá, že Rejsek je rodák z Prostějova u Žumberka, profesor Koželuha vyvrací tuto hypotézu a označuje za rodiště Prostějov na Hané. Profesor Chytil o 25 let později, znova uvedl ve Vlastivědném sborníku z roku 1934 Rejska z Prostějova u Chrudimi.Naproti tomu Kraus uvádí zápis v děkanské knize Karlovy univerzity, kde Rejsek 1469 ukončil bakalářské studium na artistické fakultě svobodných umění pražské univerzity a je zaznamenán jako Matthaeus de Prostiegow, což dobově odpovídá moravskému městu než vísce ve východních Čechách. Přičemž on sám je zachycen na dobových listinách, kde se podepisoval jako Mathias Reysek . Viz. KRAUS, Bohuslav: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946, s. 20-29.
[114] VLČEK, Pavel, a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 543.
[115] Podle názoru Krause, musel mít průpravu v řemesle a znát strukturu gotické stavby, nicméně Kraus eliminuje možnost Rejskových cest po Evropě a ovlivnění jeho stylu anglickými stavbami. Viz. KRAUS, Bohuslav: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946, s. 35.

Roku 1477 byl zastupitelstvem zaměstnán na stavbě Prašné brány jako sochař pod vedením mistra Václava, proti němuž se Rejsek později postavil a v roce 1478 zastupitelé dostavbu Prašné brány svěřili Rejskovi.[116] Po přerušení prací na Prašné bráně na Starém Městě byl Matěj Rejsek navržen cechem pražských kameníků do Kutné Hory, kde měl navázat na svého předchůdce v dostavbě katedrály sv. Barbory.[117] Ottová označuje příchod[118] Rejska v roce 1489 za kontroverzní. [119] Nakonec byl Matěj Rejsek, po vleklých konfliktech, které musela urovnat až královská komora v čele s Benediktem Riedem, shledán hodným k řízení dostavby chrámu sv. Panny Barbory v Kutné Hoře.[120]

Kostel sv. Barbory v Kutné Hoře, kde Rejsek přinesl nové prvky, dokazuje podle Krause invenční přístup univerzitně vzdělaného humanisty. Rejsek zodpovídal za celou stavbu, včetně dodávek materiálu a zodpovídal za dílo všech dodavatelů, jejichž práci musel také koordinovat. Přitom sám kreslil plány a podílel se na dekorativní a sochařské výzdobě. Stavba je podle Krause vnímána jako unikátní dílo nejen na území českých zemí, ale i ve středoevropském kontextu. Matěj Rejsek a jeho huť pracoval na dostavbě chrámu sv. Barbory 17 let, až do své smrti roku 1506.[121]

Podle Ottové je dnes považována Prašná brána spolu s výzdobou chóru chrámu v Kutné Hoře k pilířům Rejskovy tvorby.[122]

---

[116] VLČEK, Pavel, a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 543.
[117] VLČEK, Pavel, a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 543.
[118] Spornou kapitolou, podle posledního bádání, zůstává i letopočet Rejskova příchodu do Kutné Hory. V literatuře se datuje rok 1489, který je nicméně zpochybněn nástupem Benedikta Rieda na úřad hradního mistra až v roce 1493. viz. OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 40.
[119] Jeho příjezd vyostřil situaci ve městě a donutil Matěje Rejska čelit obvinění, neboť podle tvrzení kutnohorských nebyl vyučeným členem kamenické huti. OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 36-40.
[120] I když byl Rejsek výborný kameník a sochař, musel podstoupit dva roky učení a zakoupit dům na Starém Městě Pražském. Viz. KRAUS, Bohuslav: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946, s. 40-48.
[121] KRAUS, Bohuslav: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946, s. 49-51, 111-112.
[122] OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 179.

Ottová předpokládá, že ne všechna složitá díla vznikla rukama Matěje Rejska, neboť při tak rozsáhlých pracích jako byla výzdoba chrámu sv. Barbory a souběžné produkci na ostatních stavbách v Kutné Hoře, bylo jistě zaměstnáno mnoho pomocníků. [123] Homolka, ale v roce 1978 upozornil na to, že při komparaci sochařské výzdoby reliéfu z kostela sv. Vavřince a figur tanečníků na atice chrámu sv. Barbory, které jsou připisovány Rejskovi, je zarážející jejich naprosto rozdílný umělecký rukopis.[124] Tento fakt opět otevírá hypotézu Matějkové, že přítomnost odlišných architektonických detailů a kamenických prvků, ukazuje na progresivní styl jiného mistra kamenického cechu v Kutné Hoře[125], kterým byl v té době také Briccius Gauske z Vratislavi.[126] Po smrti mistra Hanuše, proto můžeme předpokládat účast mistra Bricciuse Gauskeho na pokračování stavby[127], a Gauske je s největší pravděpodobností i autorem části sochařské výzdoby chóru.[128] Ottová připomíná, že v případě Gauskeho stylu jeho posledních děl, převažují naturalistické formy listů a větve rostlin, které se vyznačují značnou složitostí a dekorativní kombinací. Právě technika propracování a jemnosti je zřetelným indikátorem Vratislavské kamenické dílny, která se markantně liší od omezené a v některých znacích primitivnější kutnohorské produkce. Gauskeho díla tak prozrazují znalost architektury a sochařství jihozápadního Německa, druhé poloviny patnáctého století.[129] Zkoumání a komparace detailů, [130] zejména u figur prozrazuje, kde Rejskova produkce značně zaostává za Gauskeho díly[131].

---

[123] V hypotéze Evy Matějkové, jež je podložena rozdílnými znaky kamenického stylu před a po roce 1495, je kamenický projev před tímto datem velmi podobný stylu Briccia Gauskeho. Viz. OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 41.

[124] OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 182.

[125] Eva Matějková zastává názor, že v letech 1490-1493 Briccius Gauske zrealizoval kamennou figurální a ornamentální výzdobu fasády Kamenného domu v Kutné Hoře, která je figurálně podobná jižnímu průčelí radnice ve Vratislavi. Dále Gauske pracoval na výzdobě kaple Smíšků a zhotovil klenbu Sankturinovského domu. Vyzdobil také arkýře a konzoly na Hrádku. Nicméně Gauskeho činnost je více spojována s jeho účastí na výzdobě chrámu sv. Barbory. Viz. OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 174.

[126] OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 163.

[127] Důkazy o Gauskeho působení ve městě je možné nalézt v záznamech Kutné Hory v letech 1490-1493, kde je napsáno, že zde působí jako starší tovaryš cechu kameníků a zedníků. Viz. OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 172.

[128] OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 41.

[129] OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 179.

[130] Rozdíl je patrný i při porovnání jeho předchozí výzdoby Prašné brány s produkcí v Kutné Hoře, kde je patrný pokles kvality provedené práce. Číslerová výkon na Prašné bráně odůvodňuje kameníky, kteří již v Kutné Hoře nepracovali. Viz. OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 179-184.

[131] Původně bylo autorství fasády Kamenného domu přisuzováno Matěji Rejskovi, stejně jako další stavby v Kutné Hoře, ale například Sankturinovský dům již Kraus zpochybňuje. Mádlovu hypotézu Rejskova autorství výzdoby chrámu Nejsvětější Trojice zpochybnil Braniš se Zachem. Viz. KRAUS, Bohuslav: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946, s. 127-133.

Po smrti Matěje Rejska se stal Benedikt Ried roku 1512 pokračovatelem v řízení nedokončené stavby chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře. Benedikt Ried přináší na stavbu koncept, pravděpodobně převzatý z nerealizovaných plánů, k dokončení budovy katedrály sv. Víta v Praze.[132]

Ottová popisuje příjezd Reida do Kutné Hory v roce 1512, spolu s kameníky pražské kamenické hutě, za účelem dokončení vnějšího pláště lodi kostela a provedení zaklenutí s finální stanovou střechou.[133] Plánované zaklenutí mělo mít podobné řešení jako ve Vladislavském sále. Podle Kaliny však muselo být přizpůsobeno již existujícím pilířům, které by nesnesly tak velké zatížení, a proto Benedikt Ried počítal s nižší a subtilnější klenbou.[134] Nicméně, z důvodu nerentability těžby stříbra, která se velmi rychle přibližovala, klesal zisk a tato skutečnost přinesla velké problémy s financováním stavby.[135]

Podle Josefa Braniše ukazuje klesající počet řemeslníků na nesolventnost. Z původních 30 kameníků z roku 1514 klesal jejich počet a v roce 1528 na stavbě zbyli už jen 3 kameníci. Z 18. 10. 1529 je dochován zápis o špatném zdravotním stavu Benedikta Rieda a žádost o dodání prováděcího rysu, podle něhož by bylo možné stavbu dokončit.[136]

---

[132] OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 38.
[133] OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, s. 38.
[134] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 164-165.
[135] Viz. KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 171.
[136] KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, s. 163.

4.5. Jagellonská doba v československé historiografii

I když byla vládě Jagellonského rodu v českých zemích vyměřena poměrně krátká etapa dějin, přece jen se stala důležitým mezníkem naší historie, jejíž prezentací se zabýval i František Palacký. Jeho rozsáhlé, dílo se stalo pro další generace velkou inspirací a ovlivnilo československé dějepisectví na velmi dlouhou dobu.[137] Navíc je dějepisectví v rané fázi Československa silně zasaženo patriotismem ovlivňujícím již díla Františka Palackého a později je po roce 1918 umocněné státním zájmem a zotročené od roku 1948 totalitní ideologií.[138]

Jak přiznává již výše zmíněný Jaroslav Čechura v závěru své knihy *České země v letech 1437-1526 II díl*, jedná se syžet československou historiografií dlouhodobě přehlížený: *„Dlouho jsem této svébytné epoše národních dějin nevěnoval speciální pozornost a musím proto nemálo sebekriticky dodat, že jen ke své vlastní škodě. Můj pohled na témata i dobu tak zůstával tak trochu v oparu dávných školních znalostí, kde stál na docela nízkém piedestalu „král Bene“, právě tak jako jeho nešťastný syn Ludvík, někdy přezdívaný dítě“.*[139]

I podle názoru historika Josefa Macka byl Palacký příliš silně ovlivněn bojem o sebeurčení, proto se nebyl schopen oprostit od nacionálního zabarvení a snu o silném českém panovníkovi i zemi, ve které není pro poddajného monarchu místo. Toto vlastenecké přání bylo v historicích 19. století tak silně zakořeněné, že se jim stalo komplikací v soudném výzkumu stavovského hnutí jagellonské doby, které podle jejich úvah prokazovalo anarchistickou, destruktivní a excentrickou podstatu.[140]

---

[137] Viz. ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1437-1526 II díl, Jagellonské Čechy 1471-1526*, Praha 2012 s. 376
[138] Viz. GÓRNY, Maciej: *Miedzy Marxem a Palackým. Historiografia w komunistycznej Czechoslowacji,* Warszawa 2001, s. 109-112.
[139] ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1437-1526 II díl, Jagellonské Čechy 1471-1526*, Praha 2012 s. 375
[140] MACEK, Josef.: *Jagellonský věk v českých zemích,* Praha 1992, s. 10.

Josef Macek se Jagellonci také zabýval. Nicméně literární činnost Josefa Macka byla v období sedmdesátých a osmdesátých let značně komplikovaná, protože mu bylo znemožněno publikovat pod svým jménem.[141] Jeho hlavním zájmem bylo zpracování rozsáhlé studie jagellonské doby na českém území. Mackova práce *Jagellonský věk v českých zemích.* Jeho práce je podložena znamenitou znalostí domácího a zahraničního písemnictví, především však pramenů historiografických, listinných, úředních i soukromých, které stejně jako dobové literární pamětihodnosti nepatří mezi často využívané zdroje.[142] Jejich použití si osvojil již ve své disertační práci z roku 1948 *O listinách a listech Vladislava Jagellonského*, kterou zveřejnil ve zkrácené formě pod názvem *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471 – 1490)* v roce 1952, kdy již působil jako ředitel Historického ústavu Československé akademie věd.[143]Macek se v té době zabýval zejména problematikou husitského Tábora a německé selské války. Po roce 1960 se zajímal o italskou renesanci a osobnosti jako Nikola Machiavelli. V roce 1970 již měl vydáno deset titulů a jednu publikaci o Machiavellim v italštině. Stejně jako Macek používali nový přístup ke studiu literárních pramenů i další historici jako František Šmahel, Petr Čornej či s poněkud větší opatrností František Graus, který se nepochybně také zasloužil o propagaci nového směru dějepisectví v Československu a inspiroval také mnoho historiků.[144]

Macka s problematikou vlády Jagellonců v českých zemích seznámil Rudolf Urbánek, který vzhledem ke své vytíženosti vyzval Josefa Macka k jejímu zpracování. Nicméně i přes ideální podmínky, se k tématu Jagellonců nedostal dřív než v průběhu 70. a 80. let, kdy působil v Ústavu pro jazyk český.[145]

---

[141] KALOUS, Antonín: *Víra a církve v českých zemích na konci středověku*, in: Aluze, revue pro literaturu, filosofii a jiné, (ed. Jiří Hrabal) Praha 2003, [cit. 15. dubna 2015]. Dostupné nahttp://aluze.cz/2001-03/macek.php
[142] Viz. KALOUS, Antonín: *Víra a církve v českých zemích na konci středověku*, in: Aluze, revue pro literaturu, filosofii a jiné, (ed. Jiří Hrabal) Praha 2003, [cit. 15. dubna 2015]. Dostupné nahttp://aluze.cz/2001-03/macek.php
[143] Viz. ČORNEJ, Petr, in.: Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích*, Praha 2002, s. 11.
[144] Viz. NODL, Martin: *Otázky recepce francouzské historiografie v českém prostředí*: totální dějiny, dlouhé trvání a mentality, in: Cahiers du CEFRES. Nº 29, Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích (ed. Pavla Horská, Martin Nodl, Antonín Kostlán), Praha 2010, s. 35. [cit. 15. dubna 2015]. Dostupné na http://www.cefres.cz/pdf/c29/nodl/_2003_francouzska_historiografie_ceske_prostredi.pdf
[145] ČORNEJ, Petr, in.: Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích*, Praha 2002, s. 12.

V jazykové instituci spolupracoval s kolektivem autorů *Staročeského slovníku*, kde se věnoval historické sémantice. Tato zkušenost a rozsáhlá pramenná základna umožnila autorovi hluboce pochopit popisovanou dobu a tím zařadila jeho strukturované dílo mezi význačnou literaturu zabývající se dlouhou dobu opomíjeným tématem.[146]

Podle Petra Čorneje patřil sice Macek mezi vrstevníky, kteří byli spjatí s metodologií tzv. Gollovy školy, ale přesto on sám nezvolil konvenční pojetí a svou práci strukturoval jako *„kulturně-historickou syntézu, umocněnou strhujícím stylistickým ztvárněním a opírající se o nosné podněty současné historiografie.“*[147]

Josef Macek chápal svou práci na připravovaném díle *Jagellonský věk v českých zemích* jako životní úkol, který má přinést komplexní zhodnocení 55 let dějin společnosti za vlády Jagellonců na českém trůně. Po studiu monografií a souborných písemností si objasnil souvislosti v domácím i mezinárodním kontextu, které mu pomohly nalézt úroveň, na níž lze proniknout blíže k podstatě problematiky, na novém metodologickém základě, odlišném od báze použité Palackým a Tomkem. V konečném důsledku se Macek přiklonil k formě syntézy založenou na základu osvědčeného popisu událostí a doplněné o dosud nepublikované nashromážděné poznatky historického bádání z ekonomické, sociální, kulturní, ideologické a mentální oblasti s důrazem na celkovou strukturu společnosti a její projev v charakteru sociálních vrstev, zejména v každodennosti a v zápasu člověka o živobytí. [148]

Podle názoru Petra Čorneje je nejvýznamnější přednost díla Josefa Macka *„ve způsobu pojetí a zpracování problematiky. V tomto směru nemá Jagellonský věk v soudobé české historiografii analogii.“*[149]

---

[146] Viz. KALOUS, Antonín: *Víra a církve v českých zemích na konci středověku*, in: Aluze, revue pro literaturu, filosofii a jiné, (ed. Jiří Hrabal) Praha 2003, [cit. 15. dubna 2015]. Dostupné nahttp://aluze.cz/2001-03/macek.php
[147] ČORNEJ, Petr, in.: Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích*, Praha 2002, s. 13.
[148] MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích,* Praha 1992, s. 10-11.
[149] ČORNEJ, Petr, in.: MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích*, Praha 2002, s. 14.

5. Historický text a historická kultura

Komplex jevů, které utvářejí historické vědomí a historickou kulturu je teoreticky zkoumána především Zdeňkem Benešem, jenž historickou kulturu chápe *„jako celek obsahující všechny oblasti historického myšlení, jak v jejich poznávací, tak v hodnotové rovině (reflexní komplexnost). Podstatným znakem historické kultury je sociální rozměr (spadá sem historická kultura společnosti, menší sociální skupiny, jednotlivce, institucí, škol, muzeí, knihoven, masmédií, politických institucí). Je bytostně konkrétním historickým sociokulturním fenoménem, součástí obecné kultury dané společnosti“.*[150]

Historická kultura se dále dělí na jednotlivé kategorie, které jsou známé pod pojmy historické poznání ve smyslu vědeckého kritického myšlení, hierarchizace nebo kauzality. Na druhé straně může jít také o poznání mytologické, jehož obsahem jsou mimo jiné také emociálně-intuitivní složky. Nicméně v kterémkoliv druhu historického poznání se nachází prostor pro neodpovídající výklad spojující historické poznání s oblastí historického vědomí, jež patří v komplexu historické kultury mezi nejdůležitější prvky, neboť pomáhá zpřítomňovat minulost a ulehčuje jedinci orientaci v rámci světového dění. Jedná se však o abstraktní a doposud velmi málo obsahově vymezený symbol historické kultury. B. von Borries definuje historické vědomí jako *„protínání dvou základních os určujících vnímání historické skutečnosti – osy rozumové a citové, výsledkem jejichž společného působení je postupně se uvědomující (tj. reflektující) jednání.“* [151]

Historické povědomí pak překračuje rozhraní historicity a fikce čímž vytváří prostor pro vznik historických mýtů a nesprávné prezentace významných historických událostí.[152] Podle názoru Zdeňka Beneše je to právě školní dějepis, který *„je institucionalizovanou formou vytváření, předávání a zachovávání historického vědomí.“* [153]

---

[150] LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2009, s. 150.
[151] LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2009, s. 150.
[152] V českém prostředí se jedná především o představu pokrokového demokratismu husitského myšlení nebo vytváření obrozeneckých mýtů. Viz. LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2009, s. 151
[153] LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2009, s. 151

Úroveň oboru dějepisu počátku 20. stol. popsal Jaroslav Goll ve svém projevu Dějiny a dějepis, kde požaduje, aby se nezaměřovala jen na prosté dějinné události, ale také na „objasňování pojmů a dorozumění o nich“.[154] Jaroslavu Gollovi šlo hlavně o co nejpreciznější vymezení pojmů a obsahu historického textu a vědecký přístup k jeho výzkumu. Dalo by se říct, že není účelem proměna historiografie jako celku, nýbrž o zkvalitnění postupů při zpracování dostupných pramenů. Základem jeho koncepce se stal německý přístup k dějinám dějin aplikovaný již v 19. stol. Nicméně Gollův přístup založený na empirické bázi není ovlivněn hegelovskou filozofií, ale jde mu zejména o pojmy. Gollův postoj, který se opírá také o knihu T.G.Masaryka *Základy konkrétní logiky*, byl východiskem ovlivněným filozofickým směrem nazývaným v té době realismus.[155]

Podle Karla Tieftrunka, autora popisu významu výrazu dějepis, který se nachází v Riegrově slovníku naučném vydaném v 60. letech 19. stol. je dějepis „vypsáním příběhů, jež se člověka, jeho tělesné i duchovní činnosti, jeho hmotných i mravných prospěchů dotýkají“.[156] Takový styl dějepisu nese znaky německého přístupu k historiografii v 19. stol., který odlišoval dějepis od historické vědy. V dějepise byl kladen důraz na vyprávění a umělecko-estetický dojem, jenž je výrazně diferenční s dnešním pojetím. Starší pojetí typického dějepisu, do něhož se řadí i Palackého dílo, popsal výstižně Karel Tiefrunk, kde se v dějepisu „*s důkladným dějezpytem také důstojná forma dějepisecká spojuje*“.[157]

Profesionalizace v oboru historie probíhala pomalu a započala v Německu kritikou vznesenou Leopoldem Rankem k neobjektivnosti zkoumané látky v první polovině 19. století, zapříčiněnou opomenutím primárních pramenů. Berlínská škola, k níž Ranke příslušel, dává důraz na kritickou metodu a objektivnost historika, jehož cílem není předložit hodnocení zkoumané oblasti, nýbrž její deskripci.[158]

---

[154] BENEŠ, Z: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 27
[155] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 27-29
[156] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 29-30
[157] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 30
[158] IGGERS, G., Georg: *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivity k postmoderní výzvě,* Praha 2002, s. 32.

Profesionalizace francouzského dějepisectví, které se věnovalo zejména společenským problémům, sice zaostávala za německým zabývajícím se politickými dějinami, ale německý klasický historicismus se postupem času dostává do stagnace z důvodu omezeného oboru zkoumaných politických dějin a dějin mezinárodních vztahů a ohraničený pohled na historii je objektem kritiky s požadavkem výzkumu i ostatních oblastí společnosti, kultury a hospodářství.[159]

5.1. Didakticko-historický text učebnice dějepisu

Učebnice dějepisu jsou obecně určeny jako pomůcka k dosažení určité míry erudice v oblasti historie, v měřítku národního, evropského a světového kontextu. Tato forma obsahuje širokou řadu kulturních, sociálních a také politických informací, které mohou být někdy i konotovány záměrem o dosažení lepšího obrazu národní historie. Proto mohou být považovány za účelově tištěné texty, které podléhají neustálé proměně. Historická kultura tak procházela mnoha transformacemi, z nichž za největší můžeme považovat transformaci historického myšlení vědecké historie, z přelomu 20. století. Historické vědy založené na konci 18. století se staly základnou zkoumání, jejichž výsledky ovlivnily psaný text historiografie a jejich vývoj si proto zaslouží krátkou exkurzi.[160]

Od doby antického Řecka je historiografický text důležitou součástí vyspělé civilizace a podle názoru Zdeňka Beneš vykonává funkci *„noetickou, delektorní (tj. zábavnou) a edukační“.*[161] Po celou dobu vývoje společnosti od antiky až do 18. století jsou všechny tyto funkce nedílnou součástí všech literárních vydání zabývajících se historií. Teprve s příchodem historických věd, které na konci 18. století a začátkem 19. století tyto tři funkce segregují a každou z nich je rozvíjena samostatně. Noetická funkce se stává hegemonem v oblasti moderní historiografie, následována funkcí edukační a zábavnou. Progresivní vědecké přístupy přinesly nové poznatky zejména v noetické oblasti a nositelem jejich šíření ve společnosti se stala zejména edukační činnost, podpořená vývojem moderního školského systému, v jehož celku zastával dějepis významné místo.[162]

---

[159] IGGERS, G., Georg: *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivity k postmoderní výzvě,* Praha 2002, s. 32.
[160] BENEŠ, Z. in. GRACOVÁ, B., LABISCHOVÁ, D., SZYMECZEK, J.: *Vzájemný obraz souseda v polských a českých školních učebnicích,* Ostrava 2014, s. 13
[161] BENEŠ, Z. in. GRACOVÁ, B., LABISCHOVÁ, D., SZYMECZEK, J.: *Vzájemný obraz souseda v polských a českých školních učebnicích,* Ostrava 2014, s. 13
[162] BENEŠ, Z. in. GRACOVÁ, B., LABISCHOVÁ, D., SZYMECZEK, J.: *Vzájemný obraz souseda v polských a českých školních učebnicích,* Ostrava 2014, s. 13

Výše popisovaná proměna historiografie v závislosti na vývoji historických věd stála u zrodu didaktiky dějepisu, kterou Zdeněk Beneš popisuje jako obor: *„transformující historické poznání sociokulturnímu prostředí, jež se na jeho získávání nepodílí, ale které je má znalostně využívat. Základním posláním těchto edukačních snah byla výchova jedince v duchu občansko-státním a národním.“*[163]

V českém prostředí rakousko-uherského mocnářství to byl zejména F. Palacký, jehož dílo bylo podstatným zdrojem, z nějž čerpali autoři mnoha raných učebnic dějepisu. Zároveň se stalo i pramenem národní historiografie stejně jako díla takových tvůrců jako byl J. Lelewel, L von Ranke, J. Michelet a další. První učebnice dějepisu byly vytvářeny na základě noetického přístupu prolínajícího se s edukačním záměrem o stručný a obecný nástin historie. Tato syntéza měla rovněž za úkol podpořit, pomocí volby vhodných historických událostí a jednání, národní zájem. Zábavná forma se stala, zejména v počátcích vědecky pojaté historiografie, nedílnou součástí výkladu látky a snažila se o výpravný způsob ztvárnění historických příběhů. Podobný historický diskurz zachycující historický děj, zážitky hrdinů a jejich vítězství či tragédie, pokračuje i v současnosti. Umělecká činnost spisovatelů a literární díla například W. Scotta, A. Dumase, V. Huga, A. Mickiewicze, H. Sienkiewicze nebo A. Jiráska ovlivnily generace čtenářů. Podobně působící historizující malířství I. J. Repina či V. Brožíka, sochařství J. V. Myslbeka nebo hudební a divadelní ztvárnění děl R. Wagnera a také B. Smetany je dostatečně výmluvným dokladem hodnoty delektorní funkce historie. Jestliže se zaměříme na moderní média dneška, kde je prostřednictvím masových médií předávána forma obrazové historie dětem. Dospělé populaci se mediální dějepisectví nabízí v podobě historicky-naučných pořadů, mnohdy novinářsky či politicky konotované. Tištěný text rozšířený po vynálezu knihtisku v 15. století se stal spolu s obrazovým znázorněním hlavním nositelem historické informace. V dnešní moderní době se nejvýznamnějším šiřitelem informací stávají elektronická média, která více vizualizují historiografii. [164]

---

[163] BENEŠ, Z. in. GRACOVÁ, B., LABISCHOVÁ, D., SZYMECZEK, J.: *Vzájemný obraz souseda v polských a českých školních učebnicích,* Ostrava 2014, s. 14

[164] BENEŠ, Z. in. GRACOVÁ, B., LABISCHOVÁ, D., SZYMECZEK, J.: *Vzájemný obraz souseda v polských a českých školních učebnicích,* Ostrava 2014, s. 14

5.2. Historický text

Jak bylo již výše uvedeno, je historický text nositelem historické informace. Obecně je text tvořen atributy, jejichž význam je předmětem zkoumání sémiologie. Precizní vymezení pojmu nebylo ještě vypracováno a je možná jen okrajová definice převzatá z okruhu principů hudební sémiotiky, kde je znak *„taková entita, která ve vědomí alespoň jednoho lidského subjektu (nebo v systému, který toto vědomí dokonale imituje) noeticky zastupuje něco jiného než pouze sebe sama, tedy takový jev, který odkazuje, referuje, k něčemu jinému, než je sám (ve své celosti).“*[165]

Grafické znázornění funkce znaku Pierceovým trojúhelníkem[166]

Text je primárně diferencován jako *„nositel jednotkové či prvkové informace“* a sekundárně *„např. jako próza, báseň, vědecké či umělecké dílo, rozprava, disertace, populárně vědecká práce atp.“*[167] Jeho charakteristika se skládá z tří hlavních částí: hranice, jádra a periférie textu, přičemž jádro textu je jeho nejdůležitějším indikátorem. Periférie je méně vyhraněná část textu, na jehož hranici je možné pozorovat vyhraněnost celku. Důležitým faktorem textu pro jeho následující interpretaci je srozumitelnost, kterou určuje zejména jeho stylistická kompozice a užití lingvisticky vhodných slov, vzhledem k vymezení díla směrem k určenému okruhu interpretanta. Srozumitelnost či nesrozumitelnost textu konotuje jeho interpretaci a v případě historického textu se jedná o základní prvek, ovlivňující výsledek historiografického bádání.[168]

---

[165] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 75-76
[166] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 76
[167] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 77
[168] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 77-83

Historický text je komplex znaků nesoucích historickou informaci o historické události, jejíž interpretace je cílem vědeckého bádání. Koncept historického textu se objevuje koncem 19. století. Jeho detailní analýzu provedl D. LaCapra, který v kontinuitě s díly Haydena Whitea vytvořil studii *Duchovní dějiny a interpretace.* Výsledkem této analýzy je, mimo dvou výchozích úrovní dokumentární a generativní, definování šesti úrovní dialogu. První úrovní je souvislost mezi četbou a interpretací, druhou je záměr autora čili souvislost mezi autorem a textem, třetí úrovní je souvislost mezi společností a textem, čtvrtou je souvislost mezi kulturou společnosti a textem, pátou je souvislost mezi textem a tělesem díla zahrnující mezi-textovou kontinuitu a diskontinuitu díla, šestá úroveň se zabývá souvislostí mezi textem a kontextem diskurzivních realizací nazvaných La Caprem struktura.[169]

Za historický text můžeme tedy považovat záznam sdělující průběh a okolnosti reálné historické události. Její interpretace různými autory přesto může vyznívat odlišně v závislosti na *„myšlenkovém ovládání této skutečnosti jeho autorem“*[170] Rozvoj dějepisectví v 19. a 20. století přinesl striktní vědeckou metodu, jejíž dodržování jasně vymezilo hranici mezi vědeckým a uměleckým textem, nicméně o úrovni jejího respektování Zdeněk Beneš ve své knize *Historický text a historická kultura* pochybuje.[171]

K vymezení diference historického textu je nutné přistoupit zejména podle definice druhu jeho struktury. Zde je potřeba sledovat *„především hledisko sledující způsob a úroveň zachycení historické skutečnosti v textu…především reflexe elementární roviny jakéhokoli poznání reality, spočívající v opozici dění-poznání.“* [172] Vymezení historického textu podle údajů jeho obsahu se dále dělí na faktografické a noetické.

---

[169] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 83-85
[170] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 86
[171] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 88
[172] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 89

Faktografické informace představují druh historického textu, který je možné považovat za jednoduše identifikovatelnou část, protože objasňují ty historické události, jejichž pravdivost je doložitelná z historických pramenů. Tyto prameny v podobě *analistických záznamů* jsou pro historiky základním faktografickým textem.[173] Faktografický text je obvykle doplněn doprovodným noetickým textem, jehož diference není na první pohled patrná a je nutné hlubší bádání pro jeho separaci od faktografického textu. Mnoho noetických přístupů je považováno za nehistorické a je nutné se o takový druh textu zajímat ze základu sociokulturního, který je Zdeňkem Benešem popisován jako přístup mnohem rozvinutější než fundament poznávací.[174]

Sociokulturní dimenze se jako druh noetické skladby historického textu stává signaturním nástrojem historického výzkumu, který separované části historického textu a jeho historické údaje rozděluje do pěti kategorií:

1. Údaje metodické povahy, které určují výchozí způsob bádání autora a jeho interpretace historické skutečnosti.
2. Údaje metodologické, jejichž účelem je mnohem preciznější determinace poznávací metody. Tato metodologická východiska jsou součástí každého vědeckého názoru a v případě, že nebyla rozpoznána, jsou zastoupena většinou vyšší, abstraktnější formou, např. filosofií.
3. Teoretické údaje jsou zařazeny Zdeňkem Benešem jako třetí noetická forma informace.
4. Údaje axiologické, jejichž hodnotící výstupy zasahují za hranice noetického profilu, jsou od doby vzniku historiografie nedílným stupněm vzdělávání.
5. Údaje etické, které se již nacházejí částečně za limitem historiografické reflexe a stávají se součástí sociokulturního účelu historiografie z důvodu nekompatibility s noetickými přístupy.
6. Údaje estetické, jejichž funkce metamorfuje v závislosti na historickou vědou použité metodologické koncepci.[175]

---

[173] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 89
[174] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 89
[175] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 90-92

Z výše uvedeného rozčlenění poslání historiografie vyplývá, že se jedná o sociokulturní transcendentální troj-funkci, která má význam poznávací, etickou či estetickou. V proměně času se na základech Kantova díla se novodobým vědeckým přístupem objevily moderní reálné koncepce. Jejich možnosti se však podle Zdeňka Beneše zdají být vyčerpány „*Na místo něho se rýsuje nový model vědy, založený na opětovném spojení veškerých duchovních aktivit člověka… vědy, filozofie a poezie.*“[176]

Historický text se svou charakteristikou podstatně liší od jiných literárních žánrů, nicméně existence různých druhů historického textu je důvodem k rozboru komplexu historických textů. Diference je patrná zejména v oblasti funkce a významové charakteristiky. Z hlediska literárního žánru se historiografie, která je řazena k tzv. věcné literatuře, dlouhou dobu vyvíjela a ustálenou podobu nabývá až ke konci svého vývoje, kdy nastává její rozvětvení.[177] Počátek vývoje moderního historického textu je možné vystopovat již v 18. století, kdy osvícenská historiografie nachází nový směr, odpoutávající se od předešlého roztříštěného žánru. Například kronika je, jako rozšířená nositelka historické informace je vědou sice vytěžována, ale také odložena jako žánr populárně vědný, sloužící lidovým masám k seznámení se s minulostí, a ne k jejímu poznání. Žánr dějiny nebo historie je vyhrazen vědeckým cílům poznání minulosti.[178]

Z hlediska charakteristiky historických textů a jejich základního rozčlenění je jako primární vnímán text verbální, jehož psaná podoba se liší podle druhu užitého jazyka. Sekundárním druhem historického textu je text ikonický, kde je nositelem informace obraz, přinášející podle názoru Zdeňka Beneše historickou skutečnost *„názorněji“ prostřednictvím kresby, malby, plastického zobrazení (sochařství) či novodobých vizuálních a audiovizuálních technických prostředků – fotografie, filmu, televize, videozáznamu apod.*“[179]

---

[176] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 92
[177] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 93
[178] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 93-94
[179] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 95

Psaný text dominuje většině moderních dějepiseckých prací, které se svým pojetím staly novodobým statickým žánrem historiografie obecně přetrvávajícím dodnes. Dynamický text, jehož projekce je provedena za použití čistě ikonických vyobrazení nebo je v případě smíšeného pojetí doplněn o moderovaný doprovod se ve své vrcholné podobě transformuje do divadelní inscenace nebo filmu.[180]

Z výběru mnoha výše uvedených možností je psaný historický text nejrozšířenějším druhem analýzy historického faktu. Obecné povědomí o historiografii ovlivňuje naše smýšlení o ostatních druzích námětů jako o zajímavé alternativě, které je však vyhrazeno místo v oblasti populární nebo zábavné literatury. Psaný historický text se stává sociokulturním jevem, jehož určení je vymezeno v hranicích nauky o historii, uchování historického kontextu společnosti a předávání historických informací dalším generacím, který vychází z předchozího literárního nevědeckého zpodobnění historických faktů v různých druzích literárních děl.[181]

Historický text je také nositelem pojmů, které podle Jana Horského prakticky rozčlenil Paul Veyne do tří druhů. Často používaný je druh pojmu deduktivních věd, který vykresluje v rámci společenské souvislosti například pojmy v ekonomii. V případě pojmu z přírodních věd je nutné aplikovat zkušenosti a pojem správně zařadit. Třetím druhem jsou pojmy z *„oblasti zdravého rozumu“,* do které patří podle Veyna nepřesně definované historické pojmy. Například v případě představení pojmu renesance jde podle Jana Horského o metaforu.[182] *„Existuje-li mezi přírodní vědou a dějepisectvím, resp. Humanitárními vědami rozdíl, netkví v tom, že dějepisectví užívá metaforické „reprezentace“, kdežto přírodní věda ne.“* [183]

[180] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 95
[181] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 96
[182] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 74-75
[183] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 83

5.3. Dějiny událostí, vyprávění a ikonický text

V oblasti kritiky českého dějepisectví je nutné akceptovat dva protichůdné přístupy. První upozorňuje na *„…poetické, narativní, rétorické či ideologické principy přítomné ve výstavbě dějepisného textu.“*[184] Jejich přítomnost není podle Jana Horského znakem toho, že v konstrukci textu nejsou přítomny *„…také empirické (tj. pramenné) i teoretické složky.“* Druhý přístup přijímá vše narativní jako standartní součást dějepisectví, bez ohledu na námitky kritiky, proto není vhodné vylučovat racionální metodu přístupu, ale ani narativní přístup.[185]

Analytický i sémiologický typ historického textu patří mezi nejčastější zástupce, ale jejich podrobnější orientace zejména na analýzu historického faktu, je v oblasti dějepisectví postrádána. Dějepisné vyprávění, které stálo u počátku vzniku moderní historiografie, a jeho interpretaci, bylo podkladem pro J. G. Droysena. Jeho východiska proměnily budoucí chápání metodologie v oblasti moderní historiografie. Historická narace byla Droysenem rozčleněna do výchozích druhů. Dějepisectví je v této struktuře řazeno jako závěrečný druh díla vycházející z báze již uzavřeného objemu poznatků. Tato interpretace byla v minulosti podobně posuzována i E. Bernheimem a L. von Rankem. L. von Ranke odsuzoval řečnické dekorace v textu a trval na holých faktech.[186]

Podle názoru Jana Horského je vyprávění v rámci historické časové souslednosti, nezbytnou součástí dějepisectví. *„Nutnost vyprávět ale neznamená, že v něm mají literární prvky převahu nad empirií, teorií, soustavnou prací s pojmy či racionální metodou.“*[187] Jan Horský také pokazuje na nutnost použít narativní vysvětlení tam, kde není možné použít teoretickou interpretaci.[188]

---

[184] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 92
[185] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 92-93
[186] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 97-98
[187] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 92
[188] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 184

Droysenův výklad narativní problematiky zpracoval J. Meran, jehož poznatky byly základem pro tabulkové znázornění Droysenovy typologie.[189]

Poznávací cíle	Zpřítomnění minulého	Zhistoričtění přítomného
Poznávací prostředky analytické	(I) Výzkumná narace	(IV) Diskusivní narace
Poznávací prostředky syntetické	(II) Vyprávění	(III) Didaktická narace

Výzkumná narace, jako analytický poznávací prostředek, je spolehlivým opisem způsobu nalezení historické skutečnosti autorem. Obsahuje také prvky historické kritiky a historické deskripce. Zatím co vyprávění, znázorněné ve výše uvedené tabulce, je syntetický poznávací prostředek obnovy vybraného úseku dějin, jehož celkový výsledek záleží na integraci mozaiky historických dějů vybraných autorem za účelem kompaktního autorova výkladu. Selekce kontinuity je závislá na svobodném rozhodnutí historika, zaměřeného na dosažení jím stanoveného cíle. [190] Didaktická narace naproti tomu upřednostňuje ideovou interpretaci před historickými činy, proto je v tomto případě důležitá evoluce dějin a její souvislost s etickým charakterem dění. Diskusivní narace má za úkol vysvětlit duchovní dědictví našich předků společnosti a předat odkaz dnešní generaci. Podle schématu Zdeňka Beneše se jedná o psychologický rozbor historické narace.[191]

Mínění, že člověk prožívá svoji existenci v rámci historické kontinuity a jeho vzpomínky jsou součástí historie je podle názoru Jana Horského mylné. Nicméně někteří tvůrci nabyli dojmu, že tato osobní narace je prvkem národní historie. Proto je *„vhodné nahlížet strukturu obsahů paměti spíše jako souhrn rozmanitých entit (vjemů, počitků, pocitů a emociálních prožitků, informací, kulturních variant) a jejich (volně asociativních, logických atd.) konfigurací, které mají různou míru pevnosti, variability, kompatibility apod. Subjektem tohoto souhrnu je individuum.*[192]

[189] Tabulka převzata z BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 98
[190] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 99
[191] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 99
[192] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 44-45

Jan Horský ve své knize *Teorie a narace* hovoří o tzv. *„místech paměti", která zabraňují kolektivní paměti v jejím vlastním úpadku, v tom, aby se nepřeměnila v prosté dějiny.*[193] Dá se v přenesené formě mluvit o ikonografii, která pomáhá společnosti udržet kontinuitu kolektivní narace. Obrazy dějin národa spjaté s určitou historickou osobností, charakteristikou jejich konání nebo důležitým místem historické události.[194]

Ikona jako určitý druh historického textu zaujímá velmi důležité místo ve způsobu, jakým je interpretována a transportována podoba historických událostí široké veřejnosti a je považována za velice vlivný prostředek sdělení. Je zřejmé, že mnoho podstatných historických faktů bylo v pozdější době zaznamenáno nejen písemně, ale bylo i umělecky ztvárněno. Důkazem jsou stovky dochovaných artefaktů v podobě soch, obrazů nebo rytin.[195]

Všechna tato díla mají pro dějepisectví nemalý význam, neboť se stávají pramenem reakce. Jako příklad zde můžeme uvést malby, mozaiky a další artefakty výtvarného charakteru, které byly objeveny při odkrytí měst Pompeje a Herkulaneum, jejichž nalezení je působivým odkazem života římské doby. V prostředí nově vzniklého Československa to byla například Myslbekova jezdecká socha na Václavském náměstí, při jejíž realizaci čerpal inspiraci z historických objektů ze svatovítského pokladu. Vědecko-historický přístup byl sice konotován ideologicky, nicméně ikonický historický odkaz působí dodnes.[196] Sociokulturní dimenze ikonické historické tvorby roste přímou úměrou s rozvojem masových sdělovacích prostředků. Například odkaz husitství a představa jeho charakteristického vojevůdce Jana Žižky z Trocnova je ovlivněna Jiráskovým dílem korespondujícím s představou F. Palackého, která byla zhmotněna Mikolášem Alšem prostřednictvím jeho známých kreseb.[197]

---

[193] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 44-45
[194] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 49
[195] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 106
[196] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 107-109
[197] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 110-115

5.4. Dějepis a historický text

Jan Horský pokládá dějepis za vědu srovnatelnou s přírodními vědami, a to i přes námitky mnohých kritiků, zabývajících se narací a lingvistikou, protože *„je omylem, že se dějepisectví nějak principiálně liší od přírodních věd tím, že historici na rozdíl od přírodovědců věnují jen singulárním kauzalitám, které je nutno pouze vyprávět.“*[198] V dějepisectví převažuje narativní přístup a objevuje se vněm Zdeňkem Vašíčkem publikované rozdvojení na způsob *„geneticko-kausální“* používající narativně-sousledný popis historických událostí a doplňující *„generalizační“* participující na známých modelech a teoriích *„obecných pojmových systémů.“*[199]

Vyučování dějepisu je podle Zdeňka Beneše *„fenoménem oscilujícím mezi historickou vědou, řadou jiných vědních disciplín, především pedagogikou a psychologií a společností jako celkem (sociologický rozměr školního vzdělání), popřípadě jejími jednotlivými částmi a funkčními celky, v prvé řadě zejména kulturou.“*[200]

Znázornění participace didaktiky dějepisu v historiografii podle H. J. Pandela[201]

Historická disciplína	Metody	Časová dimenze	Forma uchopení	Forma narace
Historická věda	Porozumění Vysvětlení →	Minulost Historické prameny	Abstrakce →	Vědecká kniha Studie atd.
Didaktika dějepisu	Porozumění → Vysvětlení	Současnost (Žák)	Rekonstrukce ←	Učebnice Učitelův výklad Historické prameny

[198] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 82
[199] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 107
[200] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 125
[201] Tabulka převzata z: BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 125

Diference mezi historickou vědou a dějepisem spočívá v rozdílné metodě nakládání s historickým faktem (s historickou skutečností). Z podstaty edukace vyplývá, že je nutné propojit tři základní činitele, pedagoga, studenta a učební látku.

Grafické znázornění základních faktorů školního dějepisu.[202]

Hlavní otázka, která je pokládána již od doby vzniku školního dějepisu, je druh jeho poměru k historické vědě. Podle jediné kompaktní koncepce vytvořené V. Čapkem zní vymezení didaktiky dějepisu jako historického vědního oboru zabývajícího se *„sociální funkcí a výchovně vzdělávací dimenzí historické vědy“,* snažící se o vytvoření své didaktické struktury. Podle názoru V, Čapka je tato didaktická kultura nedílnou součástí historické vědy. Naproti tomu jeho polský protějšek, historik Jerzy Maternicki řadí dějepis do teritoria edukačního a didakticko-populárního. Třetí způsob předávání výsledků historického výzkumu mimo přímé nebo simplifikační metody spočívá v přenosu historických faktů pomocí didaktické literatury, novinových článků či historického filmu. V takových případech se podle názoru polského historika musí počítat s formou edukační, politicko-propagandistické nebo umělecké konotace. V případě transformace didaktického textu s cílem praktické výuky, upravuje dějepisectví původní výsledky historického výzkumu. Důsledkem toho však třetí cesta nutně opouští teritorium historické vědy, neboť nezbytnost srozumitelnosti látky při výuce dějepisu je prioritním požadavkem pedagogické psychologie. Tato odlišnost je výchozím bodem kontradikce historického textu mezi výsledkem historické vědy a záznamem v učebnicích dějepisu, jehož znázornění můžeme vidět ve výše uvedené tabulce H. J. Pandela.[203]

Jan Horský také poukazuje na skutečnost, že s ohledem na kontinuitu výkladu dějepisu ubývá v textu *„teoretické myšlení.“* V závislosti na tom, ale text pozbývá schopnost prokázat *„proměnu kulturních obsahů.“*[204]

---

[202] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 126
[203] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 127-130
[204] HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015, s. 184

Text v učebnicích dějepisu je koncipován také s ohledem na ústní výklad. V počátečním období klasického historismu byl text v učebnicích dějepisu vnímán jako prostředník mezi historickou vědou, dějepisem, učitelem a žákem. Podle této koncepce mělo jít o progresivní seznamování studentů s historií s cílem jejich edukace v oblasti historického vědomí až po případnou pozdější participaci na historické vědě. [205]

CELKOVÁ SOCIOKULTURNÍ SITUACE

Požadavky společnosti na výuku a výchovu

↓ ↓

Nereflektovaný koncept školního dějepisu

↓

HISTORICKÁ VĚDA

↓↓↓↓↓↓↓

Teoretický koncept školního dějepisu

↓↓↓↓↓↓

Školská soustava a vřazení dějepisu do ní

↓↓↓↓↓

Realizovaný koncept školního dějepisu

↓↓↓↓

Reálný stav výuky

↓↓↓

Reálný proces výuky

↓↓

Pochopení učiva žákem

↓

Historické vědomí

CELKOVÁ SOCIOKULTURNÍ SITUACE

Znázornění metamorfózy didakticko-historického systému[206]

Rozdíl mezi mluveným slovem a textem je podle Ricoeura rozčlenitelný do čtyř diferencí:

1)Mluvené slovo je na rozdíl od psaného textu uskutečněno jen v zamýšlený moment

2)Subjektivní verbální záměr psaný text neobsahuje a je vytvářen až čtenářem

3)Psaný text není schopen ostenzivní reference

4)Mluvené slovo je adresováno jinému druhu publika než psaný text

Navíc je Ricoeurem zdůrazněna možnost opakovaného čtení textu bez změny jeho významu na rozdíl od promluvy vyřčené a zapamatované jen v jednom možném okamžiku.[207]

[205] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 131-132

[206] Schéma převzato z: BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 125

[207] HÁJEK, Martin: *Čtenář a stroj. Vybrané metody sociálně-vědní analýzy textů*, Praha 2014, s. 24-28

6. Historická kultura

Interpretace historického díla má v rámci společnosti proměnlivý charakter, jenž je závislý na historiografickém uvažování a edukaci autora interpretace, která je významně ovlivněna také historickou kulturou národa. Historická kultura jako pojmenování vznikl na počátku 20. století na území dnešního Polska, které procházelo v období 1905–1907 bouřlivým obdobím. V této situaci poukázali J. Siemeński a S. Zakrzewski na zcela nedostatečné povědomí polského národa o jeho historii a prosazovali větší participaci lidových, pedagogických i politických kruhů na rozvoji školního dějepisu se zřetelem na větší rozmach polské historické kultury. [208]

S. Zakrewski se specializoval na dějiny středověku a byl zastáncem tzv. politické historie, proto vyzýval k využití historických faktů jako politického potenciálu v praxi. Školní dějepis podle jeho názoru představoval základní nástroj pro působení na lidovou základnu nejen hodnotou historických událostí, ale také emotivní stránkou dějin. Tímto měla být podle chápání S. Zakrewského historická věda propojena se společností a měla se stát součástí historické kultury země. Z dnešního pohledu, se podle polského historika J. Maternického jeví historická kultura jako souhrn hodnot a vzorů chování v kontextu se znalostí historie určitého národa, které jsou uplatňovány v politickém, národně-hospodářském a kulturním životě.[209]

Nicméně ve svém díle *Teoretyczne i metodologiczne podstawy didaktiky historii* Maternicki předpokládá i existenci historické kultury jednotlivce, přičemž politik, spisovatel nebo umělec staví svou osobní historickou kulturu vždy na základech historické kultury společnosti. Dále je nezbytné zahrnout do historické kultury většinu veřejných instituci jako školy, muzea, knihovny, film, divadlo, tisk, politické strany a všechny další faktory, které využívají nebo ovlivňují obraz historické kultury společnosti. Tímto se stává historická kultura elementem všeobecné kultury společnosti, která je polysémantická. Podle názoru Z. Beneše je zřejmé, že i přes svou nesoudržnost, historická kultura akceptuje historické vědy a především pak historickou racionalitu jako výchozí předlohu pro všechny další obory.[210]

---

[208] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 149-151
[209] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 151-153
[210] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 154-156

Historická racionalita ↓	Historický mýtus ↓
Historická věda	Zneužívání historického myšlení v politice
Obory spolupracující s historickou vědou	Žurnalistika a politická praxe
Popularizace historické vědy médii	Umělecká reflexe historické skutečnosti
Literatura faktu a její ekvivalenty	Literatura faktu a její ekvivalenty
Umělecká reflexe historické skutečnosti	Popularizace historické vědy médii
Žurnalistika a politická praxe	Obory spolupracující s historickou vědou

Komparace prostoru historické kultury [211]

Jak bylo výše znázorněno, je historická kultura rozčleněna podle hodnot, jejichž povaha představuje kvalitu a způsob nabytí vědomostí historických událostí. Podle tabulky je zřejmé, že množství historické racionality v historické kultuře společnosti směrem dolů ubývá. Stejné parametry můžeme najít i v oblasti historické mytologie. Z obou sloupců vyplývá, kde se nachází ohnisko zájmů o historickou kulturu jako celek a místo jaké je vyčleněno historickým vědám ve společnosti. Podle názoru Zdeňka Beneše je ale evidentní, že historickou racionalitu musíme považovat za abstraktní pojem, z důvodu jejího nestandardizovaného modelu. Stejný názor sdílel i historik J. Goll, který tvrdil, že historická kritika *„nemá pravidel jí výlučně a zvláštních“.* [212] Zdeněk Beneš dělí prostor historické kultury na vědecký a mimovědecký, kde racionalita plní funkci rozeznávací. Rozhraní historické kultury je nutné definovat zejména podle jejího poslání (*funkcionálně*) se zřetelem na její ikonu. Podle Kloskowského segmentace kultury, z které Zdeněk Beneš vychází, *„pak musíme historické kultuře přiznat plnění homeostatických funkcí, jimiž napomáhá (alespoň v evropském modelu kultury) k udržení sociální stability a kulturní identity společnosti… “*[213]

[211] Schéma volně převzato z: BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 157
[212] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 156-158
[213] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 160

Ikonografie historické kultury je fakticky prokazatelná skutečnost v dějepisectví, jehož podstatou bylo uchovat pamětihodné činy pro budoucí generace. Obdobně smýšlel i Palacký ve svém díle *Úvod k dějinám národu českého v Čechách a v Moravě,* kde mimo jiné napsal *„Dějepis vůbec jest nejpozdnější plod osvěty národů…“*[214] Palackého idea je Zdeňkem Benešem vnímána jako filozoficko-estetická, konotovaná sémiologickou interpretací historie, přičemž jsou v Palackého přístupu zohledněny i národní potřeby. Je patrné, že dimenze historické kultury není celistvá, ale naopak je rozčleněna do několika kategorií.[215]

Funkcionální charakteristika historické kultury byla již historickou vědou obsahově vymezena do kategorií historického poznání, myšlení, vědomí a povědomí. Tyto kategorie byly na českém vědeckém poli již zkoumány M. Hrochem aj. Petráněm. Nicméně podle Zdeňka Beneše nezahrnovala vědecká komparace všechny již zmíněné kategorie historické kultury, a oba vědci se zaměřili jen na historické vědomí a povědomí.[216]

Práce M. Hrocha vymezila historické povědomí jako soubor *„zlomkovitých informací i soustavných pouček“,* vyznačujících se *„neurčitostí a spontánností vztahů k minulosti, postihuje především jevovou stránku vývoje“.*[217] Zdeněk Beneš řadí historické povědomí k základnímu zdroji historického vědomí a výzkum M. Hrocha potvrzuje, že strukturální podstata základních zdrojů historického povědomí a vědomí má zřetelnou dělící rovinu. O této diferenci referuje i výzkum J. Petráně, který nezastává tak krajní stanovisko jako výzkum M. Hrocha a navíc pracuje i s konceptem historického poznání. Právě historické poznání řadí J. Petráň do komplexu historického vědomí.[218]

Polská historiografie používá, podle názoru Zdeňka Beneše, téměř identické pojmy a znázornění příbuzné s názory M. Hrocha. Polské stanovisko Maternického historického myšlení zahrnuje nejen rezultáty vědeckých poznatků, ale i „historické ideologie“, vzdělání, výchovy, vědomí a historické kultury. Polský pojem „myśl historiczna“ tedy obsahuje podobné atributy, jejichž přítomnost potvrzuje výzkum M. Hrocha a koncentruje je pod pojmem historické vědomí.[219]

---

[214] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 160
[215] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 161-164
[216] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 165
[217] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 165
[218] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 165
[219] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 166

6.1. Historické poznání a historické vědomí

Termín historické poznání je přítomný v každé kultuře a jde o svébytný způsob teorie poznání každého národa, který určuje jeho sociokulturní roli v historii a pozici v geopolitickém regionu. Historické poznání podle Zdeňka Beneše vychází z mýtu, přičemž pravdivost interpretace analyzují historické vědy. Výsledkem je obecně přijatá norma historického poznání.[220] Vědecký základ historického poznání je podle Topolského později přetransformován na obecný základ, jehož obsah je podroben další pojmové transformaci, jejíž výsledek je emocionálně konotován. Výsledným produktem, lišícím se od čistě vědecké historické skutečnosti, se stává všeobecně akceptovaný standard historického poznání. Ve společnosti jakéhokoliv národa je tato všeobecně přijatá norma podrobena nevědecké interpretaci, která je příčinou následující nevyhnutelné konotace. Důsledkem neodborného výkladu historického poznání tato obecná norma přijímá částečně mytologický charakter, který proniká do historického vědomí společnosti.[221]

Historické vědomí, které v celku historické kultury zaujímá přední pozici, se ve společnosti stává dominantním akcelerátorem historických reflexí. Jeho základní rozdělení bylo v minulosti opomíjeno a podle názoru Zdeňka Beneše není zřetelně definováno. Lze uvést příklad rozdělení podle B. von Borriese, založené na vnímání rozumové a citové roviny. Toto pojetí je Zdeňkem Benešem označeno jako statická diferenciace historického vědomí.[222]

---

[220] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 167-168
[221] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 169-170
[222] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 170-171

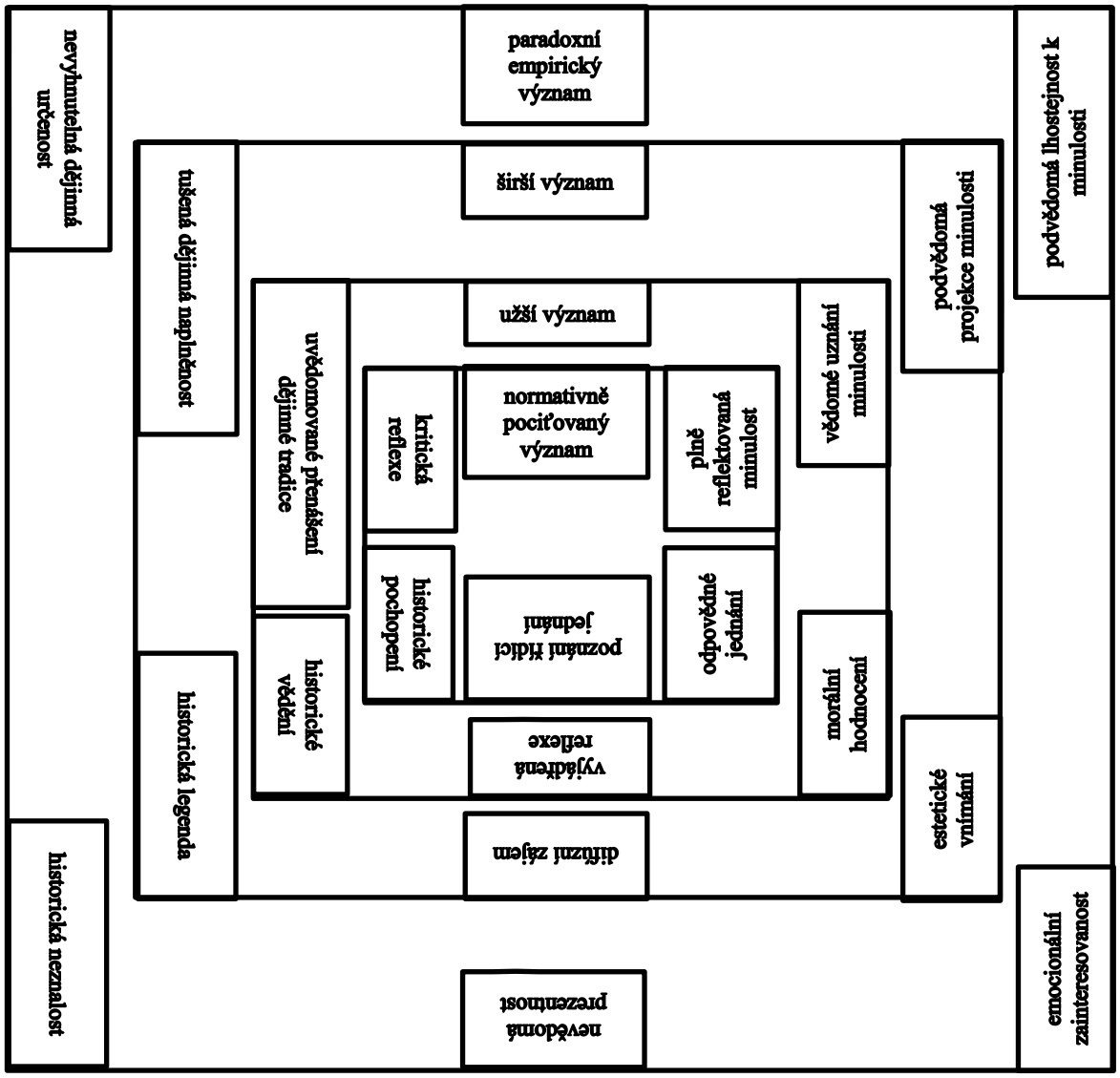

Pyramida historického vědomí B. von Borries[223]

Výše uvedené statické znázornění pomocí pyramidy historického vědomí je jen jednou z možných interpretací. Jiným způsobem diferencuje historické vědomí H. J. Pandel, který používá *„sedm párových kategorií“.*[224]

[223] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 172
[224] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 173

Časové vědomí	dříve – dnes/zítra
Vědomí reality	reálné/historické – imaginární
Vědomí historicity	statické – dynamické
Vědomí identity	my – oni
Politické vědomí	nahoře – dole
Ekonomicko-sociální vědomí	chudý – bohatý
Morální vědomí	správně – špatně

Rozumová skladba historického vědomí H. J. Pandel[225]

Historické vědomí je podle názoru Zdeňka Beneše fundamentem minulého, který je transformován do přítomnosti. *„Dokladem, že toto prolínání časových módů v historickém vědomí nesporně existuje a že je dokonce záměrně vyvoláváno, může být například historická umělecká literatura nebo film či dramatické umění…"*[226]

Nezřídka je tato transformace využita ke zkreslení historických faktů a tento znak je jedním ze základních atributů historického vědomí. Podobně jako je výše diferencováno historické poznání a historické vědomí mnohými autory, i následující kategorie historického povědomí musela být analyzována Zdeňkem Benešem, který blíže specifikoval tuto dosud málo definovanou oblast.[227]

6.2. Historické povědomí

Historické povědomí bylo v minulosti diferencováno studií M. Hrocha, která zpracovala teorii kontur historického povědomí. Jednotlivé segmenty zkoumaného však nebyly dostatečně rozlišeny a studie Petráně historické povědomí zmapovala v mnohem širší oblasti, než jaká je podle názoru Zdeňka Beneše potřeba k přesnější specifikaci. Podstata historické povědomí vychází ze sociokulturního pozadí společnosti a je jím formována.[228]

[225] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 173
[226] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 174
[227] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 175
[228] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 175

Zdeněk Beneš definoval chybějící diferenciaci skutečností a fikce, která je v historickém povědomí smíchána a je proto těžké je od sebe odlišit. Tato historická „mytologie“ je ve společnosti silně zakořeněna přesto, že existují vědecké důkazy, které tyto nepravdy vyvrací. *„Nezřídka jsou tyto mýty také udržovány při životě záměrně, jako vhodné prostředky manipulace s veřejným míněním.“*[229] Jako příklad Zdeněk Beneš uvádí mylné historické povědomí o demokracii v husitském myšlení, mýty o národním obrození a první republice. Právě polarita mýtů jej jedním ze základních fundamentů metodologie, kterou použil Meleninský v knize Poetika mýtu. Zdeněk Beneš použil identické východisko pro určení skladby historického povědomí, i když nepracoval se samotnou podstatou mýtu, ale s polaritou mýtu a faktu a jeho přítomnosti v historickém povědomí společnosti. Zdeněk Beneš neskrývá, že tento úkol je nejen nesnadný, nýbrž i pravděpodobně nereálný, neboť *„nelze dostatečně oddělit reálnou historickou skutečnost od její zmytizované podoby.“*[230]

Beneš nakonec nalézá několik druhů odpovědí. Z hlediska filozofického je nutné klást důraz na minulost, neboť historické poznání je současnost vnímaná jako důsledek minulého, kde diference mezi minulostí a současností je vyřešena *„zpřítomněním minulého.“*[231] V podstatě jde podle Zdeňka Beneše o přijetí historické události na bázi vyšší duchovní společenské úrovně interpretace *„…například právě ve školním dějepisu, kde se setkáváme s nedostatkem kritického myšlení, sehrává úlohu kritiky postup ex analogia.“*[232]

Důležitým okamžikem je způsob interpretace historických událostí a jejich vzájemná provázanost, přičemž kvalita interpretace je závislá nejen na kvalitě znalostí a zkušeností interpreta, ale i na kvalitě znalostí a zkušeností posluchače. Výsledkem této činnosti je báze, jejíž základní strukturu vidí Zdeněk Beneš jako primární druh historického povědomí, který nazývá historickým zájmem. Ten byl v minulosti sice mnohdy ideologicky konotován, nicméně právě tento, podle Zdeňka Beneše, antropologický druh historického poznání je fundamentem kultury společnosti.[233]

---

[229] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 176.
[230] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 177
[231] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 178
[232] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 179
[233] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 179-180

7. Učebnice dějepisu v Československu 1918-1938

Dějepis, zejména text v učebnicích dějepisu byl již výše specifikován jako prostředník mezi historickou vědou, dějepisem, učitelem a žákem. Přičemž dějepis se také stává podle Zdeňka Beneše *„sociokulturním fenoménem“.*[234] Tento předmět participuje na uchovávání, předávání a výchově dalších generací populace národa či regionu. Dějepis svým určením přispívá k rozvoji historického vědomí společnosti. *„To znamená, že teorii výuky dějepisu musíme vždy a nutně interpretovat také jako sociokulturní fenomén, a proto také jako jistou svébytnou součást historické kultury.“*[235]

Tradiční prvky evropské historické kultury jsou nedílnou součástí moderního dějepisu, vyučovaném v prostoru dnešní Evropy. Podstata vztahu byla již výše vysvětlena v grafickém znázornění základních faktorů školního dějepisu. Uvnitř tohoto trojúhelníku se podle Zdeňka Beneše nachází *„interní kulturní význam školního dějepisu“*, jehož konstrukce je tvořena charakterem a uspořádáním učební látky i metodou výuky.[236] I když jsou osnovy dějepisu pro základní školy i pro gymnázia jsou pojímány jako platný předpis, ve skutečnosti byla, podle Zdeňka Beneše tato norma v minulosti často vnímána jen jako instrukce, a existuje zřetelný rozdíl mezi textem osnov a *„jeho prakticky realizovanou verzí“.*[237]

Učebnice dějepisu se nejen po roce 1918 stává zprostředkovatelem prvotního kontaktu s historií státu a je nepochybně jedním z prvků specializované historické literatury. Zároveň je to také jeden z elementů vědního oboru dějepisectví. Dějepis se jako školní předmět podílí na výchově dětí a je podstatným prvkem historické kultury a přispívá k syntéze historického povědomí společnosti. [238]

---

[234] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 180
[235] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 180
[236] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 181
[237] BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995, s. 182
[238] ZWETTLER, Otto: *K novému pojetí výuky dějepisu v České republice*, in: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice* (ed. Otto Zwettler), Brno 1996, s. 4-5.

Vznik Československa v roce 1918 znamená pro československé dějepisectví novou etapu vývoje a umožňuje jeho rozkvět. Převládající pozitivistický směr dějepisectví byl náročný na výzkum pramenů a důrazně zavrhoval bezprostřední poznání.[239] Za prosazení dějepisectví zbaveného politiky a dodržujícího metodologické postupy usiloval zejména Jaroslav Goll, jehož přístup byl následován jeho žáky, jako například Pekař, Krofta či Nejedlý, kteří byli přívrženci Gollovy pozitivistické metody nazývané „Gollova škola“, jejíž odkaz ovlivnil meziválečnou epochu. [240]

Dějepis, který je ustanoven jako šiřitel a spolutvůrce historického myšlení novodobé společnosti, jehož prostřednictvím získává společnost historické vědomosti, je jedinou obecně uznávanou a schválenou formou transmise historických dat. Je také jediným zdrojem, s nímž se musí seznámit veškeré obyvatelstvo státu, a proto se významně podílí na tvorbě a udržení historických tradic a uvědomění ve společnosti.[241]

Vyučování dějepisu pokračovalo v tendenci Rakousko-Uherských dispozic, s tím že *„Osnovy byly přizpůsobeny změněné situaci, požadovaly akcentování období husitství a reformace, dějin slovanských národů, naopak zestručnění historie habsburské monarchie a německé minulosti, především dovedení novověkých dějin do současnosti. Dílčí úpravy byly možné i ve stávajících dějepisných učebnicích“.*[242]

V podstatě byla dodržována tato výuka dějepisu na všech typech škol již od 2. poloviny 19. století a učebnice dějepisu obsahují látku zahrnující období od starověku po novověk, včetně národních dějin. Na základním stupni je více využito narativní metody výkladu pomocí historických příběhů.[243]

---

[239] Viz. KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 273-676.
[240] Viz. KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 273-676.
[241] Viz. ZWETTLER, Otto: *K novému pojetí výuky dějepisu v České republice*, in: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice* (ed. Otto Zwettler), Brno 1996, s. 4-5
[242] LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2009, s. 21.
[243] Rakousko-Uherská výuka je zaměřená zejména na vylíčení habsburského rodu. *„Příběhy do těchto čítanek byly vybírány tak, aby vedly žáky ke zbožnosti, mravnosti a oddanosti k habsburské monarchii. Najdeme v nich pověsti a životopisy panovníků, především Habsburků.“* Autoři byli Karel Alois Vinařický, Jan Lepař, Jan Sokol a Jan Jursa. PARKAN, František: *Didaktika dějepisu,* Praha 2014, http://uprps.pedf.cuni.cz s.13

Dějepisné učebnice pro střední stupně ještě před vznikem Československa pak vycházely především z Palackého koncepce. „*Obecné dějiny se vyučovaly podle učebnic Antonína Gindelyho a dějiny habsburské monarchie podle učebnic Václava Vladivoje Tomka…Oba autoři vycházeli z pojetí dějin Františka Palackého, ale zásadně se s ním rozcházeli v hodnocení husitství, které v souladu s oficiální ideologií hodnotili negativně…Jejich učebnice významně ovlivnily tvůrce učebnic dějepisu 2. poloviny 19. století.*[244]

České dějepisectví po roce 1918 navazuje na odkaz Palackého a spolu s jeho obrazem vnímání dějin staví do popředí zejména období vlád posledních Přemyslovců a jejich následovníků Lucemburků, z jejichž působení na českém území je pozitivně vnímáno zejména období vlády Karla IV. Jako samostatná kapitola vrcholné historické epochy je chápáno obzvlášť husitství a také česká reformace.[245]

Pozdější český vývoj dějin je Palackým definován jako ztráta dobytých pozic ve středoevropském prostoru a porážky českého národa na Bílé Hoře, jejímž důsledkem bylo pokračování zápasu o znovunabytí ztraceného postavení a obnovu českého státu. Proto je vznik Československa v roce 1918 vítán jako jednoznačné završení historického zápasu českého národa za samostatnost, jak potvrdil v roce 1918 i Jaroslav Goll: *„Zápas za českou samostatnost vedly především české dějiny, neboť kdyby jich nebylo, byli bychom davem nemajícím vyššího povědomí sebe, lidem bez cíle a ideálu.“*.[246]

---

[244] PARKAN, František: *Didaktika dějepisu,* Praha 2014, http://uprps.pedf.cuni.cz s.14
[245] Viz. KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 673.
[246] KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 671.

Podle názoru Veroniky Arndt bylo české nacionální vědomí založené právě Palackým a jeho objevení husitství v kontextu k národní vnímavosti je nepochybně opodstatněné. Jan Hus představuje podstatnou podporu českého dějepisectví i v dnešní době, neboť jeho reformační snahy předběhly Luthera o jedno století a byly pro české země do budoucna akcelerátorem zásadní proměny náboženství i poměrů.[247] Nalézání a vytváření národního obrazu v historii stálo u zrodu nacionalismu, který ovládl mnoho národů střední Evropy. V českých zemích národní obrození podle Julia Lipperta *„sílilo z takových pramenů jako národní písně, legendy a mýty českých dějin.“*[248]

Lippert byl stejně jako Tomek stoupencem „synchronistické metody“, která zkoumala dějiny Rakouska-Uherska pohledem mnoha v něm žijících národů. Tato koncepce byla diferenční od státem uznané historie habsburské dynastie a bylo na ni pohlíženo jako na vlastizradu.[249] Lippert mapuje německou historii na českém území, čímž se střetává s Palackého základní tezí o Němcích coby hostech v českém regionu. Založením Spolku pro dějiny Němců byl zahájen proces zkoumání německých dějin na českém teritoriu a *„založení vlastní paralelní historiografie nezávislé na české, stejně tak jako ji založil Palacký“.*[250] Lippertův důraz na humanismus a toleranci je potlačen vzrůstajícím vlastenectvím na celém území Rakouska-Uherska, zejména v období před první světovou válkou, a *„v Čechách byl nacionalismus dominantním a charakteristickým znakem, zatímco Lippert zastával spíše ideály osvícenského věku Josefa II.“*[251]

---

[247] ARNDT, Veronika: *Julius Lippert (1839–1909) – historik a pedagog,* in: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice* (ed. Otto Zwettler), Brno 1996, s. 32.
[248] ARNDT, Veronika: *Julius Lippert (1839–1909) – historik a pedagog,* in: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice* (ed. Otto Zwettler), Brno 1996, s. 32-33.
[249] Viz. ARNDT, Veronika: *Julius Lippert (1839–1909) – historik a pedagog,* in: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice* (ed. Otto Zwettler), Brno 1996, s. 33.
[250] ARNDT, Veronika: *Julius Lippert (1839–1909) – historik a pedagog,* in: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice* (ed. Otto Zwettler), Brno 1996, s. 34.
[251] ARNDT, Veronika: *Julius Lippert (1839–1909) – historik a pedagog,* in: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice* (ed. Otto Zwettler), Brno 1996, s. 37.

7.1. Školní dějepis a učebnice dějepisu po roce 1918

Problematika tvorby učebnic dějepisu je velmi důležitou součástí vzdělanosti každé demokratické společnosti, neboť učebnice představuje první a mnohdy i jediný kontakt občana s historií jeho země. Z hlediska definice je učebnice dějepisu médiem, jehož prostřednictvím se žáci mají možnost seznámit s historickým kontextem probíraných dějin. Podle Zdeňka Beneše je učebnice*" druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci svým obsahem i strukturou. Učebnice jednak prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělávání (kurikula), jednak funguje jako didaktické médium (informační, stimulační a řídící funkce).*[252]

Učebnice dějepisu je podle názoru Zdeňka Beneše rovněž možné rozdělit na dva druhy, narativní, jejichž text popisující historii je vypracován stylem vyprávění a kde je vzhledem k uzavření textu obtížné zaujmout analyticko-kritické stanovisko. Druhý přístup je pracovní, umožňující analyticko-kritický přístup a práci s údaji, s nebezpečím chybného výkladu.[253]

Protože není možné, aby výuka dějepisu byla schopna pojmout ucelenou historii, je nutné koncentrovat výběr dějinných událostí, politických, náboženských a jiných reakcí či fenoménů, podle toho, zda jsou pokládány za významné a podle toho, jestli se jednalo o historicky zásadní body dějin. Nejpodstatnějším při vyučování dějepisu se nestává ani tak získání představy každodenního života, jako spíše obeznámení s historickou kulturou společnosti. Dějepis zprostředkováním historického vědomí, umožňuje každému mladému člověku ztotožnění se společností a předává mu morální a politický fundament.[254]

---

[252] LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2009, s. 44-45.
[253] LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2009, s. 45.
[254] BENEŠ, Zdeněk: *Československé dějiny a dnešní školní dějepis*, in: *Česko-Slovenská historická ročenka* (ed. GONĚC, V), Brno 2000, s. 25–32.

Po roce 1918 dochází k transformaci výuky dějepisu. V rámci výuky měly být zdůrazněny zejména národní dějiny. Obecné školy měly dějepis včleněn do vlastivědy, vyšší stupně měly dějepis jako součást zeměpisu a na měšťanských školách byl dějepis samostatným předmětem. Zpočátku byly používány modifikované učebnice staršího, rakousko-uherského vydání,[255] které byly postupně nahrazovány novými.[256] Národní dějiny byly vyučovány podle učebnice dějepisu Josefa Pekaře, jejíž úpravy se ujal Josef Klik. Obecné dějiny se vyučovaly podle učebnic Josefa Peška, Jaroslava Bidla a Josefa Šusty, Josefa Dobiáše atd.[257]

Zejména Josef Pekař je považován za výraznou veličinu českého dějepisectví. Josef Pekař společně s Václavem Novotným představovali dva hlavní směry generace českých historiků, žáků Jaroslava Golla. V případě Novotného to byl směr analyticko-faktografický. Josef Pekař byl představitelem historicko-filosofické interpretace se snahou o hospodářské a sociální historické poznání, které však vychází s typických principů Gollovy školy. Oba přístupy se v podstatě doplňovaly a formovaly platformu českého dějepisectví.[258]

Přispěním Josefa Pekaře vznikla již v roce 1914 učebnice dějepisu *Dějiny naší říše* a v roce 1921 učebnice pro střední školy *Dějiny československé*, které představily historické sociální a hospodářské poměry prizmatem prvorepublikové společnosti, zejména komparací měnového kurzu.[259] Jaroslav Bidlo a Josef Šusta vydali úspěšnou učebnici dějepisu, která se dočkala pozdějších reedic již v letech 1912-1913.[260] K dalším autorům nových učebnic dějepisu, vydaných po roce 1918 náleželi mimo jiné i Karel Čondl, Eduard Štorch, Ladislav Horák, Marie Gebauerová. Josef Mlčoch nebo Jaroslav Paur.[261]

---

[255] Jednalo se zejména o učebnici Josefa Pekaře, modifikovanou Josefem Klikem.
[256] Mezi autory nových učebnic patří: Karel Čondr, Eduard Štorch, Ladislav Horák, Josef Mlčoch atd.
[257] PARKAN, František: *Didaktika dějepisu,* Praha 2014, http://uprps.pedf.cuni.cz s.17-18
[258] KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 486-487
[259] KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 502
[260] KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 546
[261] PARKAN, František: *Didaktika dějepisu,* Praha 2014, http://uprps.pedf.cuni.cz s.18

Například v předmluvě učebnice dějepisu autora Jaroslava Sochora, profesora reálky v Praze, vydanou v roce 1937, dostanou žáci odpověď na otázku, proč se učí dějepis. Výuka dějepisu není určena k tomu, aby si žáci pamatovali obsah textu doslova. Stačí si zapamatovat významné historické letopočty, které jsou podstatné z hlediska pokroku. Dějepis je také důležitou součástí moderního života, protože vytváří obraz minulého života v cizině i na našem území a *„znalost dějin cizích, a hlavně našich ti dá sílu a chuť k práci pro náš národ; to je přece úkol pro všechny mladé vzdělané Čechoslováky…poznáš-li minulé osudy lidstva, lépe porozumíš dnešním poměrům.*[262]

7.2. Jagellonská doba v československé učebnici dějepisu po r. 1918

V učebnicích z období let 1918-1938 je období vlády Jagellonců na našem území popisováno stručně. Dějepisná narace je zaměřená na významná data národních dějin, které měly najít své místo v novém státoprávním uspořádání a obsah textu se snaží vymezit českou historii proti sousedním národům. Občas je v textu patrné zdůraznění zápasu Čechů obklíčených německým živlem, pravděpodobně ovlivněné Palackého přístupem k výkladu historie. V této koncepci pak není přítomnost Jagellonců na českém trůně vnímána jako příliš důležitá epocha československých dějin v kontrastu k husitství a habsburské nadvládě.

Jak jsem již výše uvedl, po roce 1918 byly pro potřeby výuky dějepisu používány učebnice staršího, rakousko-uherského vydání, které byly postupem času nahrazovány novými. Mezi nejvíce zastoupené autory patří Josef Pekař, jehož učebnice pro nejvyšší třídy středních škol Rakouska-Uherska *Dějiny naší říše*, byla vydaná roku 1914. Josef Pekař jako stoupenec Gollovy školy odsuzuje Palackého pojetí samostatných dějin a Masarykův ideový význam husitského hnutí[263] a představuje českou historii v kontextu s evropskými dějinami.[264] Tato učebnice dějepisu byla Pekařem přepracována a vydána v roce 1921 pod názvem *Dějiny československé*[265], která se později dočkala několika úprav a reedic Josefa Klika.

---

[262] SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*, Praha 1937, s. 3-4
[263] KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 495
[264] Jiří Rak in: PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s.205-206
[265] KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 502

Pekařova učebnice dějepisu *Dějiny naší říše* z roku 1914 popisuje dobu panování Jagellonců jako dobu anarchie: *„Král Vladislav byl krásný muž, velmi zbožný, ale neměl ani dost vůle ani dost vzdělání, aby dovedl opravdu vládnout; byl neobyčejně málomluvný a zprávy a žádosti nejraději vyřizoval slovem „dobře“, v Uhrách „bene“.*[266]

Pekařova prezentace Vladislava Jagellonského charakterizuje jako krále, kterému vládne šlechta a v Uhrách i církevní hodnostáři. Jeho finanční situace je velmi špatná a jeho katolická preference je příčinou pražského náboženského povstání v roce 1483. Pekařův výklad se mimo náboženských rozporů zaměřuje také na sociální, politické a hospodářské poměry, přehledně rozčleněné do jednotlivých odstavců. Panování Vladislava a Ludvíka je v textu sloučeno. Náboženské poměry se podle Pekaře vyznačují neshodou mezi utrakvistickou a katolickou církví, na které neměl panovník i přes veškerou snahu vliv. Lutherovo učení nabývá za vlády Ludvíka na síle, ale nakonec je utrakvisty odmítáno. V Uhrách vzrostla moc Jana Zápolského, po porážce selského povstání v roce 1514 natolik, že Vladislava přiměje k jednání s Habsburky a uzavření sňatků potomků obou rodů.[267] Nezdaru Ludvíka v bitvě u Moháče předcházel marnotratný život a neúspěšné prosazování královské vůle. Nedostatečně početné uherské vojsko, které české vojenské oddíly nestihly podpořit podlehlo turecké přesile 29.srpna 1526.[268]

Josef Pekař se věnuje více textu popisu politických a náboženských souvislostí než válečných událostí, včetně soupeření Vladislava Jagellonského a Matyáše Korvína o český trůn.[269] Mnohem více pozornosti směřuje na popis vývoje stavovských poměrů a nepoměru rozdělení moci mezi krále, šlechtu a svobodná města: *„Moc královská sice právně převyšovala stále moc stavovskou, ale za slabých panovníků, např. krále Vladislava nebo císaře Fridricha, velice poklesla. I v Čechách i v Uhrách proto mohli velmoži ze šlechty oslovit (podle staré anekdoty) krále slovy: Ty jsi náš král, my jsme tvoji páni.“*[270]

---

[266] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 82
[267] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 82-83
[268] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 83
[269] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 81
[270] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 83-85

Pekař se také soustředí na vzájemné soupeření měst a šlechty o právo vařit pivo a na změny ve společnosti, v níž se bohatá šlechta začíná vyčleňovat z obvyklého systému a upírá měšťanům možnost přístupu do jejich stavu, pomoci zakoupených šlechtických statků. Sedláci a poddaní jsou v době vlády Jagellonců více omezeni na svých právech, zejména svobodě stěhování.[271]

Hospodářský úpadek Pekař přičítá dědictví husitských válek a vyčerpání zásob stříbra v Kutné hoře. Moc je soustředěna v rukách nejvyššího purkrabího pražského, nejvyššího hofmistra, nejvyššího kancléře v Čechách a hejtmanů na Moravě a ve Slezsku. Národnostní převaha české populace vůči německé se zvětšila a čeština vytlačila latinu z úřadů i literatury nejen v Čechách, ale i v hornoslezských zemích a mezi polskou šlechtou je přijímán jako kulturnější jazyk.[272]

Ve shrnutí Josefa Pekaře je český národ za doby vlády Jagellonců popsán jako odolný v reformačních snahách a prosazení českého jazyka i překladu bible, který umožnil její značné rozšíření. Na druhé straně není heroický zápas vyvážen dosažením trvalých důsledků. *„Čechové své síly přecenili. V evropské společnosti byli pokládáni za kacíře, k nimž hleděno s nepřátelstvím smíšeným s hrůzou; univerzita poklesla znenáhla z prvotní své výše, ztratila i fakultu teologickou; vzdělanců v zemi ubývalo…“*[273] Architektuře a umění se Josef Pekař v učebnici dějepisu téměř nevěnuje. Zmiňuje pouze chrám sv. Barbory v Kutné Hoře a stavitele Rejska. Vídeňské smlouvy jsou již Josefem Pekařem včleněny do habsburských dějin a je v textu zaznamenána i účast polského krále Zikmunda.[274]

[271] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 86
[272] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 86-88
[273] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 88
[274] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 88-91

V roce 1921 byl Josef Pekař autorem učebnice *Dějiny československé*, jejíž text, který se věnuje době panování Jagellonců v českých zemích, je podle výsledku komparace téměř identický s výše uvedeným obsahem učebnice z roku 1914 *Dějiny naší říše.* Struktura textu novějšího titulu odpovídá jen nově vzniklému státoprávnímu uspořádání Československa a obsahuje upozornění na události a hospodářskou důležitost slovenského regionu. *„Bohatství dolů kutnohorských bylo v době Vladislavově v podstatě vyčerpáno; zato nový bohatý zdroj stříbra objeven byl v Jáchymově. Četná báňská města na Slovensku poskytovala i v této době bohaté výtěžky.“*[275]

Podobné odkazy na slovenské biskupy je možné nalézt i v odstavci představující národnostní poměry a pronikání českého jazyka na Slovensko. V části, která je věnována architektuře je psáno: *„Také v ohledu uměleckém zanechala právě v českých zemích, v tom i na Slovensku, pozdní gotika, tzv. vladislavská, řadu památek velké ceny; přední z nich je chrám sv. Barbory v Hoře Kutné, dílo stavitele Rejska.“*[276]

Termín „vladislavská gotika“ se objevuje také v textu publikace Kamila Krofty z roku 1931, *Malé dějiny československé*, schválenou ministerstvem školství a národní osvěty. Doba jagellonská je zde představena na šesti stranách, O osobě krále Vladislava a Ludvíka Jagellonského je možné nalézt jen stručnou informaci o období, ve kterém vládli a o místě, kde Ludvík Jagellonský zahynul. Oba jsou autorem charakterizováni jako slabí vladaři, kterým se však podařilo obnovit právní řád v husitské zemi. Krofta se také snaží v textu poukázat na příbuznost slovenské a české populace…*volbou českého krále Vladislava za krále uherského dostal se stát český, jehož jednota takto byla obnovena, v těsné společenství s Uhrami a tím i se Slovenskem, s nímž jej sbližovala společná dějinná minulost, stejný téměř jazyk, příbuzná kultura obyvatelstva a stopy husitského zasahování do vnitřních poměrů slovenských.“*[277]

[275] PEKAŘ, Josef: *Dějiny československé*, Praha 1991, s.81
[276] PEKAŘ, Josef: *Dějiny československé*, Praha 1991, s.82-83
[277] KROFTA, Kamil: *Malé dějiny československé*, Praha 1931, s.41

Krofta píše, že právě v době vlády Jagellonců nastává v kulturní oblasti obrat a do Čech proniká nový zájem o umění. Humanismus byl v českém prostředí známý, protože začal ovlivňovat dění již za vlády Karla IV. Vývoj v oblasti českého výtvarného umění byl přerušen husitskými válkami. Obnova stavebního ruchu přinesla v době Jagellonské nový architektonický pozdně gotický sloh zvaný také vladislavská gotika. Hospodářský a hornický rozvoj v zemi pomáhal zvýšit životní úroveň vyšších vrstev společnosti. Těžba stříbra a nově objevené ložisko v Jáchymově stálo u zrodu nové stříbrné mince tolaru.[278]

V případě vídeňských smluv je Kroftův text publikace skromný. Zmiňuje s pouze o připravovaném předání moci smlouvami a sňatky mezi dědici. Obsáhlý je text, zabývající se religiózním vývojem a jednotlivými náboženskými církvemi v Čechách. Zajímavá je část textu, kde pojem *„český ráz“,* vysvětluje Krofta počešťování měst založenými německými přistěhovalci a s tím související jejich vytlačování za dob husitských válek, které za doby vlády Jagellonců přestalo a Němci mohli vrátit do pohraničních oblastí.*“ Vypuzením Němců nepřejících tomuto hnutí nabyla města v Čechách většinou rázu českého. Na univerzitě ovládané českými kacíři také nezbývalo místa pro Němce. Německý živel byl vůbec zbaven svých výsad v životě veřejném a stlačen k úplné skoro bezvýznamnosti.“*[279]

V roce 1933 vydal Dr. Josef Pešek, profesor gymnázia v Praze, *Učebnici dějepisu pro nižší třídy středních škol,* ve které píše: *„Vladislav byl slabý vladař. Jako horlivý katolík podporoval stranu pod jednou a pronásledoval Jednotu bratrskou. Husity chránila kompaktáta, jež musil Vladislav uznati. Slabošské vlády Vladislavovy využila k svému prospěchu sobecká šlechta, která se dlouho svářila s městy o právo vařiti pivo, zasedati na sněmu a kupovati statky v deskách zemských zapsané.“*[280]

Vladislavské zřízení zemské je prezentováno v této učebnici dějepisu jako výhra šlechty nad královskými městy, jejichž právo k vaření piva bylo pro šlechtu nepřijatelné. Pozdější urovnání sporu přinesla až v roce 1517 nová svatováclavská úmluva.[281]

---

[278] KROFTA, Kamil: *Malé dějiny československé*, Praha 1931, s.45-46
[279] KROFTA, Kamil: *Malé dějiny československé*, Praha 1931, s.42
[280] PEŠEK, Josef: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*, Praha 1933, s. 32.
[281] PEŠEK, Josef: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*, Praha 1933, s. 32.

V sociální nespokojenosti nejnižšího stavu společnosti, po nástupu Vladislava Jagellonského na trůn, se Josef Pešek shoduje s obsahem Pekařovy učebnice dějepisu[282], kde je postavení sedláků popisováno jako negativní součást společnosti za vlády nového panovníka: *„Od doby Vladislavovy se počalo selskému lidu dařiti čím dále tím hůře. Ježto vrchnosti, které se horlivěji, nežli před tím věnovaly zemědělství (štěpařství, zahradnictví, rybníkářství), neměli dosti čeledi, poutaly sedláky k hroudě a nutily je k větším a větším robotám. Proto se sedláci proti vrchnostem nejednou bouřili (např. na Litoměřicku, kde na ochranu jejich vystoupil rytíř Dalibor z Kozojed).“*[283]

V protikladu s vylíčením neúspěchu nástupu Vladislava Jagellonského na český trůn je popis vlády uherského panovníka Matyáše Korvína zaznamenán velmi pozitivně. Uherský král je zde prezentován jako výborný hospodář a správce kulturního bohatství země. Jeho snahy o získání koruny české, jsou však po smrti Jiřího z Poděbrad zmařeny Vladislavem Jagellonským, který ho roku 1478 v Olomouci donutil vzdát se územních nároků na Moravu, Slezsko a Horní i Dolní Lužice.[284]

Po úmrtí Matyáše Korvína v roce 1490 vzniká česko-uherská unie. Nástup Vladislava Jagellonského na uvolněný uherský trůn je v učebnici zaznamenán jako předzvěst špatných časů. *„Byla-li vláda Vladislavova v Čechách špatná, byla v Uhrách ještě horší. Král byl hříčkou v rukou šlechty, která tenkráte nemilosrdně utiskovala poddaný lid. Proto sedláci se vzbouřili, ale jejich povstání bylo potlačeno (r. 1514).“*[285]

---

[282] PEKAŘ, Josef: *Dějiny československé*, Praha 1991, s.80
[283] PEŠEK, Josef: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*, Praha 1933, s. 32.
[284] Tato smlouva vymezovala, že po smrti Matyáše Korvína, bude Uhrám Vladislavem Jagellonským vyplaceno 400 tisíc zlatých. V případě úmrtí Vladislava Jagellonského, připadnou Čechy Matyáši Korvínu bez finanční náhrady. Viz. PEŠEK, Josef: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*, Praha 1933, s. 32.
[285] PEŠEK, Josef: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*, Praha 1933, s. 33.

Text také prezentuje smlouvy ve Vídni mezi Jagellonci a Habsburky. Konkrétně je zde psáno o smlouvě mezi Vladislavem Jagellonským a Maximiliánem Habsburským, která zajišťovala dědictví tomu z rodů, který nevymře. Proto byly dojednány vzájemné sňatky mezi potomky obou rodů. Účast polského krále Zikmunda na rozdíl od Pekařovy interpretace Josef Pešek nezmiňuje. Dále se text stroze zabývá nástupem Ludvíka Jagellonského na trůn a o ohrožení země tureckou expanzí, které se Ludvík postavil v bitvě u Moháče roku 1526. Interpretace události bitvy u Moháče je v učebnici dějepisu Josefa Peška z roku 1933 mírně odlišná, nicméně také velmi strohá. *„Vladislavovým nástupcem se stal jeho syn Ludvík. Za něho počali Turci nebezpečně ohrožovati Uhry. V boji s nimi r. 1526 mladý král u Moháče padl. Tak se náhle otevřela cesta na trůn český a uherský – Habsburkům.“*[286]

Mnohem stručnější je obsah *Všeobecného dějepisu pro vyšší třídy středních škol* autorů Jaroslava Bidla a Josefa Šusta, profesorů univerzity Karlovy z roku 1935, jejichž popis období vlády Jagellonců je velmi krátký. Ke shrnutí více než 50 let vládnutí jagellonského rodu na českém trůně autorům postačily, mimo postranního nadpisu necelé tři strany s úvodem: *„V tom však Jiří zemřel (1471) umluviv před svou smrtí s králem polským, že kralevic polský Vladislav se stane českým králem. Zvolení Vladislava II. Jagellovce (1471 až 1516) nepřineslo však Čechům prospěchu. Válečná pomoc Polska proti Matyášovi ukázala se nedostatečnou. Mírem olomouckým (1478) roztržena koruna česká tak, že Vladislavovi připadly toliko Čechy, Matyáši pak zůstaly do smrti vedlejší země korunní zároveň s titulem krále českého.“* [287]

Autoři popisují Vladislava II Jagellonského, jako *„husitství nepříznivého“* protože i přes kompaktáta stranil katolíkům. Proto byly v Praze 1483 nepokoje, urovnané o dva roky později v Kutné Hoře.[288]

[286] PEŠEK, Josef: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*, Praha 1933, s. 33.
[287] BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních,* Praha 1935, s. 101.
[288] BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních,* Praha 1935, s. 114

Hledáním čistšího náboženství vznikla spojením různých asketických skupin v roce 1460 *Jednota bratří českých*, která hledala odloučenost ze společnosti. Na základě spisů Petra Chelčického založil bratr Řehoř o sedm let později Jednotu bratrskou.[289]

Profesoři Šusta a Bidlo zaznamenali také příznivý parlamentní vývoj v Čechách, který byl ovlivněn děním v Uhrách. Autoři podtrhují rostoucí význam češtiny. *„Živel český se stal za Jagellovců skutečným pánem českého státu. Jazyka českého užíváno v úředním styku i s německými městy zemí vedlejších. Čeština pronikla daleko do Polska; byla módním jazykem šlechty polské až do konce 16. století a české knihy nalézaly v Polsku čtenáře.*[290] Napojení na okolní státy vedlo k většímu pronikání humanismu a přizpůsobení kultury. Výtvarné umění a architektura byla ovlivněna pozdní gotikou. Autoři vyzdvihují Vladislavský sál stavitele Beneše Rieda a jeho *„podivuhodnou gotickou klenbu"* i chrám sv. Barbory v Kutné Hoře, na jehož stavbě se podílel Matouš Rejsek a Ried.[291]

Vídeňské smlouvy jsou Jaroslavem Bidlem a Josefem Šustou vylíčeny jako jednání císaře Maximiliána a Vladislava s účastí polského krále Zikmunda. Zajímavostí je i zmínka o nemoci Ludvíka Jagellonského, která byla záminkou pro Jana Zápolského, aby se pokusil o sňatek s dcerou Vladislava II Jagellonského Annou. Vídeňské smlouvy zabezpečily dědické nároky Habsburků, využité po smrti Ludvíka v bitvě u Moháče roku 1526, při které Jan Zápolský s vojskem záměrně nepřijel Ludvíkovi na pomoc.[292]

---

[289] Stoupenci nového náboženského hnutí odmítali násilí a státní zřízení. Z Kunvaldu se rozšířili do Čech a na Moravu. Za vlády Vladislava Jagelonského byli občas pronásledováni. 1508 mandát proti Pikhartům, ale byli chráněni šlechtou. BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních,* Praha 1935, s. 115.
[290] BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních,* Praha 1935, s. 116
[291] BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních,* Praha 1935, s. 116
[292] BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních,* Praha 1935, s. 117

V roce 1937 vydal Jan Zítko stručný přehled dějin pod názvem *Dějepis naší vlasti v přehledných partiích.* Jednalo se o publikaci aplikovatelnou pro přípravu k maturitám nebo jako metodickou příručku. Zítko uvádí, že po smrti Jiřího z Poděbrad je sněmem zvolen *„mladičký a slabošský Vladislav Jagello.“* Za jeho panování bylo jedinou výhodou spojení Čech, Moravy, Lužice, Slezska a Uher v jediný celek, jinak panovalo bezvládí, z důvodu nárůstu pravomocí stavů a jejich rozšíření i na rytíře a města. Obecně byla v Čechách lidovláda v právním rámci větší než v Uhrách. Zítko také připomíná Dalibora z Kozojed a Dožovo povstání v souvislosti se zhoršením podmínek pro poddané.[293] Patrný je rozvoj humanismu a pozdní gotiky zvané vladislavská zejména díla *Prašná brána, Vladislavský sál, oratoř u sv. Víta v Praze, chrám sv. Barbory v Kutné Hoře, kostel v Lounech* apod. stavitelů Rieda a Rejska.[294] Vídeňské smlouvy z roku 1515 jsou zmíněny jen jako dohoda mezi Habsburky a Jagellonci, z které nakonec profitoval Ferdinand Habsburský po smrti Ludvíka u Moháče. Annu Jagellonskou autor uvádí v kapitole *Význačné ženy v dějinách našeho národa* jako mecenášku stavby letohrádku v Praze.[295]

Úvodní část kapitoly učebnice dějepisu, která se věnuje zkoumanému období, profesora Jaroslava Sochora, vydané taktéž v roce 1937 je napsána ve stejném duchu jako výše uvedená publikace Jana Zítka. Již nadpis *„Jak poškodilo náš stát sobectví stavů a slabost panovníků“* žáky uvede autorem interpretovanou realitu jagellonské doby. Podle Jaroslava Sochora byla volba Jiřího z Poděbrad, přenechat vládu polským Jagelloncům promyšlena dobře, neboť rozloha a moc Polska měla být zárukou dostatečné ochrany Čech před Matyášem. Z důvodu nerozhodnosti Vladislava Jagellonského a nedostatečné polské podpory *„nakonec r.1478 donutil Matyáš Vladislava k míru v Olomouci, v němž dostal vládu na Moravě, ve Slezsku a Lužici.“*[296]

[293] ZÍTKO, Jan: *Dějepis naší vlasti v přehledných partiích,* Třebechovice p. O.1937, s. 23
[294] ZÍTKO, Jan: *Dějepis naší vlasti v přehledných partiích,* Třebechovice p. O.1937, s. 67
[295] ZÍTKO, Jan: *Dějepis naší vlasti v přehledných partiích,* Třebechovice p. O.1937, s. 24
[296] SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s.51

Identicky vidí autor i vztah slabého Vladislava Jagellonského k české šlechtě, která se chtěla obohatit na jeho úkor. Vladislav Jagellonský neviděl ve městech spojence a ustoupil vyšší šlechtě. Podle textu pak teprve po Vladislavově smrti sama města dohodla výměnu kompetencí se šlechtici. Nejhorší situace byla vinou královy slabosti v nejnižších vrstvách obyvatelstva, protože za Jagellonců začala *„poroba selského obyvatelstva“.*[297] Utrakvistům Vladislav nechtěl poskytnout podporu a nedomluvil uznání kompaktát. Proto se sami bez přispění krále Vladislava Jagellonského dohodli katolíci a utrakvisté v Kutné hoře roku 1485.[298]

Jaroslav Sochor tak oceňuje jedinou oblast, která vznikla v době panování Jagellonců, architekturu. Ta byla sice podle autora ještě postavená v gotickém stylu, ale odlišném a více zdobeném, zvaném vladislavská gotika. Matouš Rejsek z Prostějova, stavitel Prašné brány a Benedikt Rejt, autor Vladislavského sálu jsou Sochorem představeni jako nejvýznamnější osobnosti stavitelství jagellonské doby. Vídeňské smlouvy byly dojednány Vladislavem Jagellonským s Habsburky. O císaři Maxmiliánovi ani o polském králi Zikmundovi se Sochor nezmiňuje. Jako jediný autor však popisuje průběh bitvy u Moháče a ukazuje žákům důvody porážky. *„Bylo to r. 1526. Ludvík marně volal o pomoc; šlechta uherská ani česká nespěchala do války. Tak si odvykla za slabé vlády Vladislavovy oběti pro vlast. Ludvík se postavil Turkům u Moháče (u jižních hranic Maďarska, při Dunaji) s armádou skoro desetkráte menší, než byla turecká. Sulejman pustil k sobě vojsko Ludvíkovo, až došlo na dostřel jeho mohutné dělostřelby. Pak je rozstřílel za půldruhé hodiny. Zajatce popravil. A Ludvík zahynul v bažinách dunajských. Tak vymřel jagellonský rod r. 1526.*[299]

Učebnice dějepisu Jaroslava Sochora obsahuje také obrazový materiál, jmenovitě fotografie s popisky Prašné brány, třídílného oltáře v kapli na Křivoklátě, Vladislavského sálu a oratoře z chrámu sv. Víta v Praze. Na závěr autor shrnul čtyřiceti pětiletou vládu Vladislava jagellonského větou; *„panovník neenergický, slabý, je stejným nebezpečím pro stát, jako panovník zlý.“*[300]

---

[297] SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s.52
[298] SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s.54
[299] SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s.55-56
[300] SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s.56-57

Jednou z dalších učebnic dějepisu, schválenou výnosem ministerstva školství a osvěty 5. ledna 1937, jsou *Československé dějiny. Učebnice pro nejvyšší třídu středních škol,* profesorů Josefa Hrbka a Josefa Vodehnala,[301] nebo *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Dr. Josefa Klika, schválenou výnosem ministerstva a osvěty 26. srpna 1937.[302] Na první pohled je patrný rozdíl v pojetí výkladu látky, neboť zatím co Hrbek s Vodehnalem vtěsnali celý objem učiva na pouhé tři strany,[303] Josef Klik ve své učebnici dějepisu využil nejen textu čítajícího sedm stran, ale také šesti fotografií architektury a obrazu vzniklých v době panování Jagellonců.[304]

Obě učebnice v souladu s českou tradicí prezentují Vladislava Jagellonského jako slabého panovníka. Rozdílná je však především interpretace okolností. V učebnici dějepisu Josefa Hrbka a Josefa Vodehnala čteme o výsledku války o český trůn, kterou vedl Vladislav Jagellonský s uherským králem Matyášem: *„Zápas skončil r.1478 mírem v Olomouci, jímž musil Vladislav uherskému králi doživotně postoupiti všechny české vedlejší země…Ke královým neúspěchům v obraně státu se záhy přidružily potíže vnitřní. Slabý král Dobře nedovedl čeliti náročnosti vyšší šlechty…*[305]

Prezentace výše uvedené události je v interpretaci autora učebnice dějepisu Josefa Klika odlišná: *„Vážné doby vyžadují, aby v čele státu stáli rázní lidé. Byla nenahraditelná škoda pro český národ, že po smrti schopného krále Jiřího z Poděbrad nastoupil slabý a nerozhodný Vladislav Jagellonský (1471-1516). Byl to krásný a hodný člověk, ale neměl potřebného rozhledu ani zkušeností, ani schopností, aby pokračoval v díle Jiřího. Ani válku s Matyášem neskončil vítězně, ačkoliv získal pomoc polskou. Po několika letech se dohodl s Matyášem v míru olomouckém (1478) tak, že mu ponechal Moravu, Slezsko a Lužice a sám vládl v Čechách.“*[306]

---

[301] HRBEK, Josef, VODEHNAL, Josef: *Československé dějiny*, Praha 1937, titulní strana.
[302] KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, titulní strana.
[303] HRBEK, Josef, VODEHNAL, Josef: *Československé dějiny*, Praha 1937, s. 62–64.
[304] KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s. 33–39.
[305] HRBEK, Josef, VODEHNAL, Josef: *Československé dějiny*, Praha 1937, s. 62.
[306] KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s. 33.

Další rozdíl mezi textem obou učebnic dějepisu je, že Josef Klik prezentuje částku, za kterou měly být Vladislavovi Jagellonskému vydány výše zmíněné země v přepočtu na prvorepublikovou měnu.[307] Dále se ve výkladu Josefa Klika objevuje potvrzení česko-slovenských vazeb.[308]

Analogie snahy Josefa Klika dosáhnout nacionálně konotovaného cíle je z výše zveřejněným textem Josefa Pekaře z učebnice dějepisu z roku 1921 nebo Kroftovy učebnice z roku 1931 více než zřejmá. Podobné snahy o nalezení historické česko-slovenské spojitosti lze spatřit i ve výše uvedené učebnici dějepisu Jaroslava Bidla a Josefa Šusty z roku 1936 vyzdvihující účast husitských oddílů Jana Jiskry z Brandýsa, který ovládal samostatné území se sídlem v Košicích, na společných vojenských akcích s Matyášem Korvínem.[309] Krátké zmínce o česko-slovenských vazbách se nevyhnul ani František Novák v již citované publikaci *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, z roku 1938.[310] A je ji možné nalézt také v učebnici dějepisu Josefa Hrbka a Josefa Odehnala[311] *„Jestliže lze již v husitství postřehnouti stopy slovanského vědomí, platí to tím spíše o vládě polské dynastie, s jejíž mateřskou zemí byly nyní hojné styky. České vlivy na Slovensku, uplatňované již Jiskrou a husitskými rotami, byly za Jagellovců posíleny, ba šířily se zčásti i do kruhů maďarských.“*[312]

[307] Jedná se o sumu asi 140 miliónů Kč. Částku 400000,- dukátů uvádí učebnice dějepisu Josefa Hrbka a Josefa Odehnala z roku 1937, stejně jako učebnice Josefa Peška z roku 1933. Jediný Josef Pekař v učebnici dějepisu z roku 1937 uvádí obě částky. PEKAŘ, J., KLIK, J.: *Dějiny československé,* Praha 1937, s. 53

[308] *„Od doby Vladislavovy měli již stále až do konce světové války Čechové a Uhři téhož panovníka. Přitom zůstával každý stát zcela samostatný, takže byla mezi nimi personální unie. V tom však bylo přece něco dobrého. Víme, že slovenská větev našeho národa patřila do státu uherského. Když nyní obě větve československého národa měly téhož vládce, přece jen byly k sobě blíže, než kdyby byl v každém státě panovník jiný. Ač byly tudíž ve dvou státech, byly pod týmž panovníkem, který některé zákony dával v obou zemích stejné, a to přispívalo k čilejšímu styku Čechů a Slováků.* KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s. 34.

[309] Viz. BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol,* Praha 1935, s. 101

[310] NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 36.

[311] Tímto fenoménem objevujícím se nejen v prvorepublikových učebnicích dějepisu se samostatně zabývá bakalářská práce Barbory Šedivé z filozofické fakulty UK v Praze: *Formování identity prostřednictvím dějepisu* z roku 2014.

[312] HRBEK, Josef, VODEHNAL, Josef: *Československé dějiny*, Praha 1937, s. 65

Nejpodstatnějším komparačním rozdílem mezi publikacemi dějepisu z roku 1937 je orientace Josefa Klika, mimo popisu sociální oblasti, také na architekturu a umění z doby vlády Jagellonců, na rozdíl od dějepisu Josefa Hrbka a Josefa Odehnala, kteří se zaměřili více ekonomicko-právním směrem.[313] Josef Klik ve své učebnici dějepisu zveřejnil fotografie s obsáhlými popisky. Autor zveřejnil fotografii hradu Pernštejna, jehož přestavba dle podtitulku *„trvala skoro po celou jagellonskou dobu.“*[314]

Dále to jsou fotografie Vladislavského sálu na Pražském hradě, který je Klikem hodnocen za nejkrásnější českou architektonickou památku 15. století, Chór kostela sv. Barbory v Kutné Hoře, kde upozorňuje na provedení klenby a Kamenný dům v Kutné Hoře. Oratoř chrámu sv. Víta v Praze prezentuje pátá fotografie, k níž Josef Klik dodává: *„Byla vystavěna v době Vladislavské, když se již hodně dbalo bohaté výzdoby. Spočívá na vysoké klenbě, žebroví je jako větve u stromu, jehož haluze se prostírají na celé ploše klenby. Na mnohých stavbách naleznete dvojité W. To je znamením, že stavba vznikla nebo byla opravována v době krále Vladislava. Stavělo se tehdy stále gotickým slohem, ale už pozměněným proti Karlově době. Říká se mu pozdní neboli vladislavská gotika.“*[315]

Ze stavitelů vyjmenovává Josef Klik Beneše Rejta z Pístova a Matouše Rejska, na šesté fotografii představuje ukázku malířského umění a informuje o historických souvislostech. *„Královna ze Sáby. Nástěnná malba v kostele sv. Barbory v Kutné Hoře. Za husitských válek poklesl význam českého malířství, které se v XIV. století domohlo světové úrovně. V době jagellonské nastává nové oživení malířského umění, jehož střediskem byly Praha a Kutná Hora. Uvedený obraz je z konce XV. století. Jeho autor (původce) není znám. Obraz představuje královnu kráčející přes vodu.“*[316]

Vylíčení okolností vídeňských smluv z roku 1515 a bitvy u Moháče roku 1526, při níž byl Ludvík Jagellonský poražen a zahynul, se obě publikace shodují.[317]

---

[313] Viz. HRBEK, Josef, VODEHNAL, Josef: *Československé dějiny*, Praha 1937, s. 63-64
[314] KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s. 34.
[315] KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s. 35-38.
[316] KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s. 39.
[317] Viz. KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s. 35–37.
Viz. HRBEK, Josef, VODEHNAL, Josef: *Československé dějiny,* Praha 1937, s. 62–64.

Po úmrtí Josefa Pekaře v roce 1937[318], vydal Josef Klik přepracovanou verzi Pekařovy učebnice dějepisu pod názvem *Dějiny Československé. Pro nejvyšší třídu středních škol.* Klikem přepracovaná Pekařova učebnice dějepisu pokračuje stejně jako předchozí uvedené příklady ve vykreslování Vladislavovy neschopnosti *„Panování krále Vladislava II. v Čechách i v Uhrách se podobalo vskutku bezvládí. Vladislav byl krásný muž, velmi zbožný, ale neměl ani dosti vůle ani dosti vzdělání, aby dovedl opravdu vládnouti. Skutečnou moc strhlo na sebe za krále Vladislava několik předáků šlechtických a v Uhrách i církevních, kteří se dělili namnoze o výnos korunního jmění a i berní, králi, jenž zpravidla zdržoval se v Uhrách, nezbylo někdy na nejnutnější potřeby.“*[319]

Josef Klik ponechává většinu obsahu textu Josefa Pekaře bez úprav, jen některé nedůležité pasáže jsou zkráceny. V textu Josef Klik stejně jako František Novák v učebnici dějepisu, vydané o rok později, než upravená Pekařova verze [320], popisuje náboženské bouře, které vypukly roku 1483 v Praze a které nakonec vedly k uzavření náboženského míru v Kutné Hoře roku 1485.[321]

Vídeňské smlouvy jsou Josefem Klikem interpretovány jako domluva Vladislava Jagellonského a císaře Maxmiliána, kde na rozdíl od původního Pekařova textu Josef Klik vynechal účast polského krále Zikmunda. Pozdější vývoj na českém území je tlumočen jako rozkrádání statků panskou šlechtou a slabost krále proti tomu zasáhnout. Události roku 1526 a Bitva u Moháče je Pekařem a Klikem vylíčena jen dvěma větami. *„Když vtrhli r. 1526 proti Uhrám Turci, nemohli Uhři postaviti proti nim vojska dostatečného, pomoc z Čech přišla pozdě. V bitvě u Moháče (29. srpna) bylo vojsko uherské zničeno, Ludvík zahynul na útěku.“* [322]

[318] KUTNAR, František, MAREK, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 490
[319] PEKAŘ, Josef, KLIK, Josef: *Dějiny Československé*, Praha 1937, s. 53.
[320] Viz. NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 36–37.
[321] Viz. PEKAŘ, Josef, KLIK, Josef: *Dějiny Československé*, Praha 1937, s. 53.
[322] PEKAŘ, Josef, KLIK, Josef: *Dějiny Československé*, Praha 1937, s. 54

V rámci popisu vlády Jagellonců v Čechách Josef klik nevynechal ústavně-politické změny, které staly u zrodu stavovské konstrukce vládnutí v Čechách. Popisu principů stavovské politiky, soudnictví a sporů šlechty s městy, jež byly vyřešeny až svatováclavskou smlouvou v roce 1517, věnuje celé dvě strany textu. Strohý náhled na hospodářství, školství a poměry ve společnosti, je vystřídán mnohem obsáhlejším vykreslením architektury, sochařství, hudby a malířského umění jagellonské doby. V oblasti architektury jsou zde vyjmenováni Beneš Rejt a Matěj Rejsek. Text doplňuje patnáct fotografií nejdůležitějších objektů umění a architektury.[323]

Podobný obsah má text učebnice vydané v roce 1938, autora dr. Františka Nováka, ředitele střední školy, *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek.* Tato učebnice dějepisu, schválená výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 31. července 1937, obsahuje ve vylíčení doby vlády Jagellonců také mnoho informací zejména z oblasti architektury a umění. [324]

Novákova koncepce a obsah textu popisujícího Jagellonskou dobu zahrnuje hodně odkazů na bohatou obrazovou přílohu kapitoly nazvané *Říše česká a uherská za Jagellovců*, která je popisována na čtyřech stranách. Rozdílnost pojetí, proti výše uvedeného *Všeobecného dějepisu pro vyšší třídy středních* škol, autorů Jaroslava Bidla a Josefa Šusta z roku 1936, je zřejmá i v dostatečném vysvětlení náboženských poměrů za vlády Vladislava II. *„Poměry náboženské v Čechách po míru olomouckém byly neblahé. Vladislav II potvrdil sice kompaktáta, ale vlivem katolických pánů připravoval katolickou restauraci. To vedlo k divoké bouři pod-obojích v Praze proti katolickým konšelům. Teprve na sněmu kutnohorském r. 1485 uzavřely obě strany náboženský mír, kterým si slíbily vzájemnou snášenlivost. Kostely měly zůstati rozděleny tak, jak byly na počátku vlády Vladislavovy. Tím byl sice straně podobojí zabezpečen svobodný rozvoj, ale nedostatek ústřední správy a způsobilého duchovenstva byly příčinou jejího klesání. Země neměla arcibiskupa ani utrakvistického ani katolického.“*[325]

[323] PEKAŘ, Josef, KLIK, Josef: *Dějiny Československé*, Praha 1937, s. 54-60
[324] NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 36–39.
[325] NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 36-37.

František Novák se nevyhnul populárnímu tvrzení o slabé Vladislavově povaze, která byla příčinou omezení královské moci a šlechta prostřednictvím zemských stavů tuto skutečnost využívala k utiskování poddaných i královských měst. Ve stejném duchu vyznívá i popis Vladislavova zřízení zemského z roku 1500. [326] Dále je v jeho učebnici dějepisu přehledně představen *Rozvoj umění a věd* v období vlády Jagellonců v českých zemích, ve kterém představuje humanismus ovlivňující dílo Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic.[327]

Architektura byla v jagellonském období podle názoru Františka Nováka ovlivněna vladislavskou gotikou. *„Ve výtvarném umění nastala doba pozdní či vladislavské gotiky, kdežto v Italii stavělo se již slohem renaissančním. Stavby její vyznačují se síťovými a hvězdovitými klenbami, plamenovými kružbami a bohatou výzdobou, pod níž mizí přesnost konstruktivní.“* [328]

Novák zmiňuje i geniálního stavitele vladislavského sálu Benedikta Rejta, *„…jenž na hradě Pražském zbudoval nádherný palác s vladislavským sálem. Jím zajistil Rejt vladislavské gotice významné místo v evropském stavitelství.“*[329] Dále je zde uveden Matěj Rejsek z Prostějova a jeho stavby Prašné brány, nebo chrámu v Kutné Hoře, kterou František Novák považuje za vrcholné dílo postavené ve slohu tzv. vladislavské gotiky. V pojmu vladislavská gotika[330] se František Novák rozchází například s autory Jaroslavem Bidlem a Josefem Šustou, kteří nerozlišují mezi renesančním slohem a tzv. vladislavskou gotikou *„Italští stavitelé ozdobili Budín a Vyšehrad nákladnými budovami v novém tak zv. renaissančním slohu postavenými.“*[331]

---

[326] Viz. NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 37.
[327] Viz. NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 38.
[328] NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 38.
[329] NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 38.
[330] Viz. NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 38.
[331] BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol,* Praha 1936, s. 31.

7.3. Dílčí závěr

Vyučování v nově vzniklém Československu po roce 1918 převzalo učebnice dějepisu užívané ještě v době Rakouska-Uherska. Postupně docházelo k výměně starých učebnic za nové publikace, v jejichž textu byla zdůrazněna důležitost husitství a upozaděna historie habsburské monarchie.[332]

Obecně byly zpočátku vyučovány národní dějiny podle Pekařovy učebnice a jejich modifikací.[333] Proto se většina publikací soustředí zejména na společensko-sociální a hospodářskou oblast.[334] Důraz je kladen také na náboženský zápas za zachování vydobytých kompaktát[335] a snahu o zdůraznění česko-slovenských vazeb.[336] Vláda obou Jagellonců je v učebnicích podrobena kritice a vzrůstající moc stavů byla podle autorů československých učebnic výsledkem jejich panování.

Společné téma, které se objevuje u všech zkoumaných československých učebnic dějepisu, je také architektura a vliv doby na rozvoj v oblasti kultury a umění. Ve většině učebnic dějepisu se objevuje termín „vladislavská gotika“. Geopolitické souvislosti nejsou v případě smluv Jagellonců s Habsburky příliš objasněny a zůstávají skryty za svatební mezi-rodovou dohodou, jejíž výsledkem bylo převzetí česko-uherského regionu Habsburky, po smrti Ludvíka Jagellonského.[337]

---

[332] LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2009, s. 21
[333] PARKAN, František: *Didaktika dějepisu,* Praha 2014, http://uprps.pedf.cuni.cz s.17-18
[334] KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 486-487
[335] NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 36-37.
[336] BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol,* Praha 1935, s. 101
[337] PEKAŘ, Josef, KLIK, Josef: *Dějiny Československé*, Praha 1937, s. 54

8. Dějepis a učebnice dějepisu v Polsku

Pokud se podíváme na vývoj učebnic dějepisu v Polsku, zjistíme, že od konce 18. století se podle Marie Kujawské z Univerzity im. Adama Mickiewitza v Poznani, jedná o jedinečný faktor progresu, ale i úpadku v edukaci polské historie vůbec.[338]

V Polsku, byla v 18. století produkce učebnic podporována Komisi národní výchovy, respektive jí vytvořenou Společností elementárních knih, která se zasadila o tisk přibližně třiceti edic učebnic dějepisu, autorů Jana Albertrandiho, Jiřího Samuela Bandtkeho, Tadeáše Czackého či Josefa Miklaszewského. Nejvýraznějším autorem daného období byl Joachim Lelewel, který se stal nejenom představitelem moderního pojetí výuky, ale i nejoblíbenější polské učebnice dějepisu o historii této země v 19. století. Podobného ohlasu se dočkaly také *Dzieje Polski w zarysie* autora Michala Bobrzyńského koncem 19. století. Vrcholem publikační činnosti se stalo období mezi lety 1918–1939, kdy se množství vydaných učebnic zdesetinásobilo.[339]

V roce 1919 je výuka dějepisu jedním z novějších předmětů výuky. Dějepis byl sice jako samostatný předmět začleněn do školních osnov již v 18. století, nicméně od té doby prošel obsahově rozsáhlou proměnou. Po konci první světové války byla situace v oblasti výuky dějepisu v Polsku neuspořádaná. Důsledkem změny vnímání podstaty výzkumu dochází k pozvolné změně, rozvoj pomocných věd rozšířil rozhled na šířce spektra společenských jevů, podpořeným kritickými přístupy ke zdrojům výzkumu. Až do té doby byl pro výuku dějepisu dostačující narativní přístup, protože hlavním cílem bylo potlačení analfabetismu. Devadesátá léta 19. století, přinesla nevídaný rozvoj obecného školství v Německu a v části Rakouska-Uherska, odkud pocházela většina učebnic.[340]

---

[338] MATERNICKI, Jerzy: *Podrecznik historii-problemy i perspektywy modernizacji.*In: KUJAWSKA, Maria (red): *Podrecznik historii-problemy i perspektywy modernizacji.* Poznań 1994, s. 44

[339] Viz. KUJAWSKA, Maria: *Hledání modelu učebnice v Polsku,* in: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice* (ed. Otto Zwettler), Brno 1996, s. 81.

[340] BOBEK, Pavel: *Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 3

Dějepis té doby, ale postrádal jednotný srozumitelný plán i přesto, že už obsah výuky některých předmětů, například zeměpisu, byl zpracován metodicky. Bylo napsáno mnoho učebnic dějepisu, nicméně bez respektování jednotného výchovného cíle. Německo a Rakousko-Uhersko jako dynastické státy byly příčinou vzniku dynastického kultu, jehož stopa byla patrná zejména ve výuce dějepisu. Navíc byl dějepis na základních i středních školách vyučován s nacionalistickým cílem, jehož prostřednictvím byl ospravedlňován jakýkoliv čin spáchaný pro dobro státu. V případě historie Polska to bylo jeho rozdělení a kolonizace. Podobný, ale více umírněný přístup nacionální výuky dějepisu měla Anglie, na rozdíl od Francie, kde je hlavním cílem dějepisu politická výchova. Francouzský žák měl být po ukončení školy připraven kooperovat v rámci francouzské společnosti. Otevřenou otázkou polského školství roku 1919 bylo, jaký cíl má být vytýčen a dosažen v rámci inovované výuky dějepisu na polských školách.[341]

Program polského ministerstva školství W.R. a O.P.[342], např. v roce 1937 ukládal, že výuka historie má být zařazena v pedagogickém lyceu v rozsahu 2 hodiny týdně a lyceu všeobecném v rozsahu 4 hodiny týdně.[343]

V programech *Ministerstwa W.R. i O.P.* se také ukládá, jaké množství chronologicky získávaných znalostí historie z epochy středověku a novověku má být určeno žákům do 13 let věku. Ti starší, již mají výuku dějepisu zaměřenou na polskou současnost. Výběr obsahu textu byl v době vydání oběžníku obtížný, protože v roce 1927 existovalo v Polsku mnoho historicko-vědeckých směrů a didaktická syntéza v té době ještě vydána. Z toho důvodu bylo doporučeno zabývat se převážně kulturní historií a politické dějiny byly, vzhledem k nepřebernému množství nově vydávaných učebnic, upozaděny, z důvodu nepřetěžování žáků důsledkem častých změn v osnovách.[344]

---

[341] BOBEK, Pavel:*Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 4
[342] Ministerswo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego
[343] Okólnik Minist.W.R. i O.P. Nr.74 z dnia 23. lipca 1937 r. (II. Pr. 6318/37, 6688/37) in: Dziennik Urzedowy Kuratorium Okregu Szkolnego Lwowskiego, Lwow 20 sierpnia 1937, numer 8, dostupné in: Jagellonian Digital Library http://jcb.bj.uj.edu.pl/dlibra/plain-content?id=265845
[344] BOBEK, Pavel: E*lementarna nauka historji ojczystej i powszechnej,*Cieszyn 1929, s. 5

Problematika polské historiografie v letech 1900-1918 byla také zmapována Jiřím Peškem v *Historia Universitatis Carolinae Pragensis.* Polská historiografie zpracovaná v Maternického *Historiografia polska XX wieku. 1. lata 1900-1918*, byla Jiřím Peškem hodnocena jako metodicky a fundovaně vytvořená syntéza dějin polské historiografie. *„V prvé kapitole autor vysvětluje, že bylo třeba resignovat na studium podle historických „škol", které jsou po r. 1900 již naprosto ilusorní. Na jejich místo nastoupilo členění podle směrů bádání a ideově politických i metodologických názorů…Rok 1900…je dobou, kdy byl na veřejnosti krakovského III. sjezdu polských historiků presentován přechod od pozitivismu vlastnímu krakovské škole k neoromantismu a modernismu."*[345] Před první světovou válkou a během ní pracovalo v Polsku okolo 300 historiků, z nichž jen desetina pracovala na vědeckých pracovištích. *„Na krakovské univerzitě měla v oněch letech význam takřka úplná generační výměna profesorů, takže do r. 1914 obsadili většinu kateder neoromantici a modernisté."*[346]

V oblasti metodologie probíhala v Polsku značná proměna, doprovázená rozkolem mladší a starší generace historiků *„…ukazující vnitřní nejistotu a nekoncíznost anti positivismu mladých, stavících požadavek „integrální historie civilisace" v celé společenské škále jak proti pouhým náboženským a politickým dějinám, tak proti příliš široce chápané historii kultury. Polsko bylo v této době pod vlivem především německé metodologie, daleko méně francouzské a dalších…Ukazoval se však i rozpor mezí tendencí směřující k subtilním analýzám a společenskou objednávkou žádající v rostoucí míře nikoliv čistou vědu, nýbrž podklady pro ideologii boje za samostatnost."*[347]

V letech 1900-1918 již dochází v Polsku k opouštění politických dějin, a nastává doba velkého rozmachu historie, která byla v oblasti vědy na prvním místě. Bylo sice vydáno kolem 5000 historických publikací, ale nevznikla žádná primární syntéza národních dějin.[348]

---

[345] PEŠEK, Jiří in.: *Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy*, Praha 1984, s. 84
[346] PEŠEK, Jiří in.: *Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy*, Praha 1984, s. 84
[347] PEŠEK, Jiří in.: *Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy*, Praha 1984, s. 84-85
[348] PEŠEK, Jiří in.: *Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy*, Praha 1984, s. 85

Hlavním úkolem polského dějepisectví v roce 1919, bylo vytýčit teoretickou část dějepisného odvětví, která bude soustředit společný zájem a vyvolá diskuzi. Historie jako věda byla pod vlivem politické emancipace a rozvoje společenství historických věd. Zejména statistická vědecká metoda, začleňující jevy lidové kultury, zaujala vlivnou pozici v oboru dějepisectví současně s jednotlivým odkrýváním historických událostí. Profil průměrného jedince je po první světové válce, podle názoru Pawla Bobka[349], nejdůležitějším společenským úkolem, se záměrem etické výchovy a lásce k vlasti, spojeným s připomínkou velkých a konkrétních vzorů odvahy, obětavosti a pracovitosti.[350]

Podstatné bylo začlenění jevů společenského a hospodářského života, které jsou důležité k pochopení celkového obrazu středověkého života. V souvislosti s výkladem politických dějin, bylo nutné jejich začlenění do celkového rámce. Zejména vnitřní, národní dějiny, týkající se významných osobností a událostí na polském území. Polský program *Ministerstwa W.R. i O.P.* klade důraz na výuku vlasteneckých dějin, před všeobecnými dějinami, které je nutné vykládat jen v souvislosti s polskou historií.[351]

Výše uvedené úkoly, které Pawel Bobek publikované v díle vydaném v roce 1919, je možné porovnat s jím představovaným obsahem osnov pro dějepis z roku 1928, který shrnul do čtyř bodů: a) převaha informací z oblasti kulturních dějin s nástinem hospodářských jevů na materiální kultuře b) začlenění jednoduchých společenských úkazů c) události všeobecných dějin jsou uváděna jen v kontinuitě s historií státu d) politické dějiny je nutné omezit na nezbytné, vlastenecky výchovné příklady národních dějin.[352]

---

[349] Pawel Bobek 1883-1945. Od roku 1903 pracoval v lidovém školství, 1906-1913 ředitel školy, angažoval se v pedagogickém hnutí1907 zástupce předsedy Polskiego Towarzystva Pedagogicnego, 1911-1918 redaktor a vydavatel časopisu Miesięcznik Pedagogiczny. Kandidát na poslance do Sejmu Ustawodawczego. Zastánce integrace polské části těšínského Slezska k Polsku. V období první republiky byl publicista a je autorem mnoha článků o událostech 1918 z regionu těšínského Slezska. Je autorem učebnic a metodických příruček z let 1913-1938. viz: DOKOUPIL, Lumír: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy, sešit 9*. Ostrava, Ostravská univerzita 1997, s.146

[350] BOBEK, Pavel:*Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 5

[351] BOBEK, Pavel: E*lementarna nauka historji ojczystej i powszechnej,*Cieszyn 1929, s. 6

[352] BOBEK, Pavel: E*lementarna nauka historji ojczystej i powszechnej,*Cieszyn 1929, s. 7

Nicméně podstata výuky dějepisu zůstala stejná jako z počátku založení nového státu. Měla zformovat schopnosti jednotlivce tak, aby pochopil hodnotu práce předků a příklady hodné následování. Důležitá je výuka dějepisu, která žáka připraví na to, aby pochopil současné kulturní vztahy, vzbudí vlastenectví a ukáže mu vzory charakterních historických osobností.[353] S ohledem omezený počet hodin není možné komplexní všeobecné dějiny shrnout do osnov obecné ani střední školy. Podle Pawla Bobka je nutné vybrat vhodný obsah dispozic výuky dějepisu. V minulosti, bylo z důvodu zájmu státu a dynastie, z osnov vypuštěn přehled diplomaticko-vojenské a politické historie. Vzhledem ke změně státoprávního uspořádání po roce 1918, nabývá na důležitosti historie lidových mas a je nezbytné, aby se jednotlivec orientoval v současném kulturním životě, který mu pomůže zprostředkovat výuka kulturní historie. Proto v roce 1919 nabývá na významu výuka kulturních dějin, i když je v oblasti školství ještě mnoho zastánců politické historie.[354]

Politická historie má proti kulturním dějinám výhodu dramatičnosti výkladu, který je pro žáky zajímavější. Převládá tvrzení, že politické události jsou důležitější, protože historii tvoří osobnosti a ne masy. Stojí zde proti sobě dva kulty. Kult většiny, který reprezentuje kulturní historii a kult hrdinů a osobností politických dějin. Podle názoru Stanislawa Sobińskiego jsou diplomaticko-vojenské události vnější stranou historie, patrnou na první pohled, zatím co rychle se měnící kulturní události jsou její vnitřní stranou. Ta je podle Sobińskiego důležitější, ale není možné opomíjet i události politické, protože ty mnohokrát rozhodují o osudu národa.[355]

[353] BOBEK, Pavel: *Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 6
[354] BOBEK, Pavel: *Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 7
[355] BOBEK, Pavel: *Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 8

Mimo výše zmíněné kulturní dějiny je podle Pawla Bobka důležité vybrat a zařadit do osnov výuky dějepisu také materiální kulturu, zvyky, náboženství a také společenské vztahy. Vzhledem k novému, demokratickému státoprávnímu uspořádání Polska mají historické vzory například z období Jagellonců schopnost zprostředkovat poznání určitých vztahů ve společnosti a jejich funkce, například parlament. Dějiny vynálezů ukazují žákům, jak člověk postupně ovládal přírodní síly. Podobnou hodnotu má i historie zeměpisných objevů, kterých předci dosáhli s nasazením vlastního života. Tato látka žákům ukazuje příklady síly vůle vhodné pro jejich etickou výchovu. Politická historie je v kontextu vzniku nového státu důležitá, protože to vyžaduje národní výchova. Na pozadí důležitých politických událostí je představována národní jednota v krizových situacích, v kterých hrozí ztráta suverenity státu a svobody národa. Z historie válek je třeba vybírat jen ty, které měly vliv na hloubku společenských antagonismů. [356]

Podle názoru Pawla Bobka neměly války obecně velký vliv na uspořádání každodenního života. Výjimku tvoří například křížové výpravy do svaté země, bitva u Grunwaldu nebo u Vídně, kde zahynulo mnoho hrdinů té doby. Hrdinové, kteří bránili svoji zemi před náporem barbarů a zároveň chránili evropskou kulturu a také politické osobnosti, jejichž působení pomohlo v šíření rozvoje civilizace a kultury, jsou podle Pawla Bobka důležitou součástí informací, předávaných informací ve výuce dějepisu. Nemají to být biografie, ale představení osobnosti v kontextu doby, v níž žila. Tím je vytvářena pieta, založená na úctě k činům, které nám pomohly dosáhnout současného stavu společnosti. Jde o udržení tradice, která posiluje vnímání kolektivní národní pospolitosti.[357]

[356] BOBEK, Pavel: *Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 8-11
[357] BOBEK, Pavel: *Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 11-13

Zásady pro výběr výukového materiálu[358]

1) převaha kulturní historie s přihlédnutím k diplomaticko-vojenským událostem, které ovlivnily společnost a její život, rozdělenou na a) materiální kulturu, zvyky a náboženství, b) vynálezy a objevy, c) společné vztahy
2) velká část výuky se zaměřuje na život osobností
3) výuku historie je nutné doplnit o stavbu státu a společenských vztahů
4) výuka historie, která se již časově přibližuje k současnosti, je nezbytné transformovat na více základní a nezabývající se tolik kulturní historií

Metodický postup výuky[359]
1) výuku dějepisu je nutné začít přípravným kurzem s cílem:
a) objasnění pojmů, názvů období a poměrů ve společnosti té doby
b) seznámit žáky s duchem doby pomocí básní, použitím okruhů z historie kulturního života
c) vysvětlit stupňovité pojetí času
d) upevnit znalosti v oblasti zařazení století, podle historických, chronologicky seřazených událostí a osobností
e) historická terminologie
2) po přípravném kurzu pokračuje tříletá výuka dějepisu
3) dějiny státu, národní dějiny, jsou podstatou a primárním cílem výuky dějepisu

Plán výuky pro osmileté školy, publikovaný v roce 1919, navrhuje, aby v prvních dvou letech probíhal přípravný kurz. Třetí až pátý rok výuky v počtu jedné hodiny týdně se zaměřením na dějepis do 10. století. Šestý a sedmý rok probere období 10.-13. století, při hodině a půl týdně. V osmém roku výuky jsou navýšeny vyučovací hodiny na dvě týdně s výkladem zahrnujícím 13.-20. století.[360]

[358] BOBEK, Pavel: *Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 14-15
[359] BOBEK, Pavel: *Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 22
[360] BOBEK, Pavel: *Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 23-24

8.1. Jagellonská doba v polské učebnici dějepisu 1918-1938

V polských učebnicích používaných mezi lety 1918-1938 můžeme najít mnoho informací o období vlády Jagellonců obecně, neboť rod Jagellonců zaujímá v rámci národní historie velmi důležité místo. Ve školách po vzniku nového polského státu v roce 1918, je situace podobná té v Československu. Učebnice používané ještě v dobách vlády rakouské dynastie zůstávají na přechodnou dobu ve školách a jsou používány k výuce dějepisu.[361]

V učebnici dějepisu Pawla Bobka *Obrazki z dziejóv ojczystych i powsechnych* z roku 1913 je zcela v duchu narativního textu mimo jiné podrobně popsáno i období vlády Kazimíra Jagellonského, za jehož vlády se dostala v Polsku ke slovu nižší šlechta *„rycerstwo drobne“*. Za jeho vlády bylo v zemi několik stavů, duchovenstvo, nejbohatší páni *„magnaci“*, nižší šlechta, měšťané, poddaní *„chlopi“* a židé. Království vládl král, ale k vážným rozhodnutím zasedala korunní rada, zastoupená duchovenstvem a magnáty. Ti rozhodovali ve svůj prospěch a neplatili daně. Nižší šlechta požadovala změny, protože největší zátěž, včetně válek, spočívala na ní. Král nařídil platit daně všem stavům a po bojkotu válečného tažení proti křižákům získala nižší šlechta větší pravomoci na úkor měšťanů a poddaných, jejichž porobení vyvrcholilo v roce 1520.[362]

Krakov byl za časů Kazimíra Jagelonského přestavován. Původně dřevěný strážní hrad byl přestavěn na zděný a byl postaven Wawel. Wawelský zámek, situovaný na kopci byl od té doby používán jako rezidence polských králů a v Krakově bylo sídlo biskupa. Krakov byl obchodní křižovatkou a kupci se stávali bohatší vrstvou měšťanstva, které bylo lépe situované než polská šlechta. Nosili drahé oblečení a jedli ze stříbra.[363]

---

[361] V průběhu vyhledávání polských učebnic byla objevena ručně psaná poznámka v učebnici z roku 1913, která byla datována rokem 1947. Pravděpodobné byly tyto starší učebnice stahovány ze škol velmi pozvolně.
[362] BOBEK, Pawel: *Obrazki z dziejóv ojczystych i powsechnych*, Cieszyn 1913, s. 81-82
[363] BOBEK, Pawel: *Obrazki z dziejóv ojczystych i powsechnych*, Cieszyn 1913, s. 83-84

Měšťané byli pracovitým a spořivým stavem a jediné co je zajímalo bylo město, včetně obrany. Válečné tažení zůstávalo na šlechtě. Za účelem lepších podmínek obrany a obchodu uzavírala města mezi sebou dohody. Nejmocnější byla v té době tzv. Hanza sdružující 90 měst německého Pobaltí, vlastnící i vlastní nájemné vojsko a vedoucí války. Varšava měla v době vlády Kazimíra Jagellonského 15000 obyvatel. Moc Jagellonců rostla a dosazením Vladislava na český a uherský trůn získala Jagellonská dynastie mocnější pozici a rozloha jejich panství rodu sahala od baltského po černé moře.[364]

Císař Maximilián[365] a Habsburkové pomocí sňatkové politiky dosáhl na belgický a španělský trůn. Proto použil stejný postup i v případě Jagellonců a pozval v roce 1515 krále česko-uherského Vladislava a krále polského Zikmunda do Vídně, kde byly dohodnuty manželské svazky mezi dědici obou dynastií.[366]

Rozsáhlý výklad Pawla Bobka o podmínkách života poddaných, jejichž úděl byl těžký, neboť byli nuceni k robotě na panských polích, popisuje všechny stránky života různých vrstev obyvatelstva v různých částech polského království i Pruska. Text se také vyznačuje podrobným popisem každodenního života, včetně královských funkcionářů, placení daní či funkcí vlády, senátu a parlamentu, soudnictví a peněžní situace. Nechybí ani detailní popis typického dvora nižšího šlechtice, života žen a politických událostí. Jako představitel osobnosti byl představen Koperník.[367]

[364] BOBEK, Pawel: *Obrazki z dziejóv ojczystych i powsechnych*, Cieszyn 1913, s. 84-86
[365] Maximilián Habsburský byl vzdělaný, měl vynikající paměť a mluvil sedmi jazyky. Vynikal tělesnou silou a odvahou, které ho neopustily ani ve stáří. Byl popisován jako poslední rytíř. BOBEK, Pawel: *Obrazki z dziejóv ojczystych i powsechnych*, Cieszyn 1913, s. 87-88
[366] BOBEK, Pawel: *Obrazki z dziejóv ojczystych i powsechnych*, Cieszyn 1913, s. 87-88
[367] BOBEK, Pawel: *Obrazki z dziejóv ojczystych i powsechnych*, Cieszyn 1913, s. 88-96

Pawel Bobek vydal o tři roky později metodickou příručku, která byla didaktickým nástrojem učitele. Autor návrhu učebních osnov, prezentovaných v publikaci z roku 1929, již uvedené v textu výše, v této publikaci doporučuje postup, který vede žáky k důkladnému pochopení struktury historických informací dějepisu. V díle, vydaném pod názvem *Elementarna nauka historyi ojczystej i powszechnej,* doporučuje výklad k vysvětlení Vídeňských smluv žákům *„V Polsku panoval král Zikmund I a v Uhrách jeho bratr Vladislav. Oba byli vnuci Jagellonce. Mocný Maximilián je pozval k sobě na hostinu do Vídně, kde dohodli budoucí sňatky svých potomků. Aby v případě vymření jednoho z rodů bylo zaručeno nástupnictví. Neduživý Ludvík II po smrti svého otce Vladislava převzal vládu a střetl se s mocnou stotisícovou tureckou armádou s mnoha děly u Moháče 1526. Uherské vojsko, v čele s Ludvíkem, mělo jen 28000 mužů. Vražedný boj skončil úplnou porážkou Uhrů a smrtí krále Ludvíka. Habsburkové získali jeho trůn lehce, ale museli o Uhry více než 200 let válčit s Turky.“*[368]

V učebnici dějepisu autorů B.Gerberta a G.Gerbertowé *Opowiadania z dziejów ojczystych*, vydanou v roce 1920 ve Lwově, lze nalézt velmi obsáhlý narativní výklad genealogie rodu Jagellonců. Každému z nich je věnováno několik stran textu. Spolu s popisem života polského národu za Jagellonců se jedná o nejobsáhlejší třiceti stránkovou interpretaci učební látky ze všech zkoumaných učebnic, která se zabývá Jagellonci. Největší pozornost patří samozřejmě Vladislavu Jagellonskému a vítězství nad Křižáky v roce 1410 v bitvě u Grunwaldu. Podobné, politicko-vojenské pojetí má i kapitola o Vladislavu III Varnenčikovi, představující jeho boj s tureckou expanzí. Kazimír Jagellonský je zde, mimo své vojenské úspěchy v třináctileté válce s Křižáky, zakončené roku 1466 toruňským mírem.[369]

[368] Volně, vlastní překlad, viz: BOBEK, Pawel: *Elementarna nauka historyi ojczystej i powszechnej*, Cieszyn 1916, s. 219-220

[369] Toruňský mír znamenal pro Polsko znovuzískání přístupu k Baltu. Na základě smlouvy byly Prusy rozděleny na dvě části. Polsko si ponechalo západní část s městem Gdaňsk a Malbork, nazývanou *Prusy królewskie.* Řád německých rytířů vlastnil východní část s městem Královcem nazývanou *Prusy ksiażece.* Křižáci se zavázali skládat hold polskému králi a stali se jeho leníky, s povinností vojenské podpory v případě války. GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920, s. 63-70

Skutečnost porážky Křižáků a znovuzískání přístupu k baltickému moři, umožnila rozvinout obchodní aktivitu, která pomohla ekonomickému rozvoji polského regionu. Polsko se stalo mocným státem, což bylo podle autorů dokázáno tím, že Češi a Uhři nabídli nestaršímu z Kazimírových synů Vladislavu trůn. Tím se Jagellonci stávají nejmocnějším rodem Evropy. Zajímavý je popis přísné výchovy potomků Kazimíra Jagellonského. Tyto informace byly zachyceny Janem Dlugoszem,[370] polským historikem, který byl za panování Kazimíra Jagellonského pověřen výchovou jeho dětí.[371]

Líčení autorů učebnice dějepisu dává nahlédnout do dětství a výchovy i pozdějšího českého a uherského krále Vladislava a jeho pěti bratrů a sedmi sester. Jeho sestry byly vychovávány jejich matkou, zatímco Vladislav a jeho bratři byli již od sedmi let pod dohledem učených mužů, jako byl Jan Dlugosz. Byli vychováváni daleko od královského dvoru, aby se naučili překonávat překážky, vylepšili si znalosti cizích jazyků, dělali fyzicky náročnou válečnou průpravu a zvykli si na těžký život. Vstávali za rozbřesku a po mši a skromné snídani, skládající se z chleba a mléka, museli začít pracovat. Výuka byla proložena fyzickými cvičeními a zabrala celý den. Kazimír IV. chtěl, aby se naučili latinsky, který byl v té době jazykem učenců. V případě zahraničních návštěv, se synové Kazimíra IV. účastnili královské audience a již tehdy vzbuzovali obdiv cizích vyslanců svým vzděláním. Přísná výchova ve smyslu hesla, kdo chce rozkazovat, musí umět poslouchat, prosazovaná Kazimírem IV, který žádal, aby Jan Dlugosz nešetřil tělesnými tresty v případě neposlušnosti jeho synů. Podle autorů tak z nich vyrostli výjimečně vzdělaní kralevici, připravení na jejich budoucí královské závazky.[372]

---

[370] Jan Dlugosz 1415-1480. Polský historik, kronikář, duchovní, geograf, diplomat, první polský heraldik, vychovatel synů Kazimíra IV. Jagellonského. Spolupracoval s biskupem Zbygniewem Oleśnickim, účastnil se mnoha diplomatických misí. V roce 1471 doprovázel Vladislava II. Jagellonského na pražskou korunovaci, ale odmítl nabídku místa arcibiskupa pražského a stal se arcibiskupem ve Lvově. PAPÉE, Fryderyk in.: *Polski slownik biograficzny,* Krakow 1939, s. 178-180

[371] GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920, s. 71

[372] GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920, s. 71-72

Po smrti Kazimíra IV. vládne v Polsku Jan Olbracht. Jeho mladší bratr Alexandr usedá na litevský knížecí stolec a dochází k separaci Litvy. V době vlády Jana Olbrachta se nižší šlechta domůže lepších podmínek v hierarchii společnosti a stává důležitou součástí politiky státu. Jan Olbracht se, díky příměří s českým a uherským králem Vladislavem a litevským knížetem Alexandrem, může soustředit na potlačení Turecké, tatarské a valašské hrozby z jihu. Jeho úmysl byl také expanzivní, protože chtěl rozšířit polské panství až k černému moři. Náhlá smrt Jana Olbrachta a trvající tatarská a moskevská hrozba přesvědčila obě strany, že je nutné spojit polsko-litevské síly. Litevský kníže Alexander Jagellonský tak snadno získal polský trůn.[373]

V případě popisu vlády nástupce po Alexandrovi Jagellonském, kterým byl Zikmund I Starý,[374] autoři dějepisné knihy na šesti stranách popisují vládu a zejména válečná tažení nového polského krále a také pronikání nauky Martina Lutera na pruské území, jako důležitý moment v polské historii. Lutherovy myšlenky umožnily provést transformaci Řádu německých rytířů, který převedl majetek řádu do vlastnictví knížete Albrechta a jeho stoupenců. Zikmund I Starý tuto transformaci, výměnou za složení holdu, umožnil. Královnu Bonu zde autoři popisují jako ženu bažící po majetku. Bohatství ji přinášel obchod s hodnostmi a úřady, které prodávala tomu, kdo více zaplatil. To pobuřovalo šlechtu a ta odmítla králi při vojenském tažení u Lvova poslušnost.[375]

---

[373] Valaši, podle pověsti, věšeli při této výpravě polské rytíře za jejich dlouhé vlasy na stromy a chystali jim mnoho jiných léček, při kterých na polské rytíře padaly stromy, létaly otrávené šípy, nebo padali do vykopaných jam a museli utíkat před hořící stepí. Od té doby začali polští rytíři nosit krátce střižené vlasy. GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920, s. 73-74

[374] Pojmenování Zikmund Starý dostal poté, co vybral svého syna Zikmunda Augusta za svého nástupce. Od té doby se ujalo přízvisko Starý pro jejich rozlišení. GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920, s. 81

[375] GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920, s. 76-80

Život Poláků za Jagellonců popisují autoři na sedmi stranách. Text učebnice dějepisu obsahuje popis charakteristiky společnosti a rozdělení pravomocí správy země mezi šlechtou a králem. Král musel projednat s představiteli šlechty všechny důležité záležitosti státu. Nechybí ani podrobný popis fungování poslanecké sněmovny, senátu a pravomoci jednotlivých částí *Sejmu.*[376] Obrana státu byla za Jagellonců zaručena společnou polsko-litevskou vojenskou pomocí. Navíc bylo používáno i nájemné vojsko, z důvodu změny taktiky a použití střelných zbraní. Na počátku 15. století také vznikl doživotně udělovaný úřad Velkého hejtmana, velitele vojska s velkými pravomocemi, včetně trestu smrti. Autoři se také zabývají výčtem druhu vojsk, jejich výzbroje a použití. Architektura je popisována na příkladu přestavby Wawelu. Autoři publikace nevynechali ani popis zvyků na královském dvoře a způsob života nižší šlechty a poddaných, kde nechybí charakteristika architektury, odívání, stravování a výroby a obchodu s různým zbožím. Podstatná část je věnována i vzdělávání a popisu života studentů univerzity v Krakově.[377]

Další z učebnic dějepisu vydaných v meziválečném období je publikace Jana Wojnara *Dzieje ojczyste i powszechne* z roku 1922. Autor zde uvádí samostatnou kapitolu *Poglad na dzieje Czech,* v které je zaznamenán vývoj na území státu od doby Keltů. Jan Wojnar zde uvádí rod Přemyslovců, svatého Václava v souvislosti s křesťanstvím, Jana Lucemburského a Karla IV, jehož vláda přinesla zemi rozkvět. Husitské války jsou popisovány jako dvacetileté období krvavých bojů. Co se týče vlády Jagellonců v Čechách, je zde pouze krátký odstavec o nástupu Vladislava Jagellonského na český trůn a smrti jeho syna Ludvíka v bitvě s Turky u Moháče v roce 1526. Vídeňské smlouvy jsou charakterizovány jako dohoda mezi Zikmundem Starým a císařem Maximiliánem, na základě které, přešly české a uherské země pod vládu Habsburků.[378]

[376] Sejm walny byl složen z krále, senátu, jehož členové byli světští a duchovní důstojníci, poslanecké sněmovny, jejíž členové byli poslanci zvolení šlechtici na sjezdech tzv. sejmikach. GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920, s. 85
[377] GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920, s. 85-92
[378] WOJNAR, Jan: *Dzieje ojczyste i powszechne,* Cieszyn 1922, s. 60-66

Jan Wojnar se v dalších kapitolách věnuje deskripci rodové genealogie Jagellonců, zejména polské větve. Nechybí ani exkurz do života Poláků za Jagellonců. Jeho pojetí je stejné jako ve výše uvedených učebnicích dějepisu. Jako většina polských autorů používá obsáhlé texty. Na deseti stranách lze najít podrobný popis Jagellonců, doby, víry a reformace, architektury, života tehdejší společnosti, zahraniční politiky a válečných událostí. Wojnar se liší samostatnou kapitolou o renesanci a humanismu, kde vysvětluje pozvolné pronikání humanismu do myšlení středověké společnosti. V Polsku se rozšířil hlavně za panování posledních dvou Jagellonců a způsobil velký rozkvět vzdělání, literatury a umění. Proto je tato doba v Polsku nazývána „zlatým věkem“.[379]

Dr. Kazimierz Krotoski publikoval v roce 1922 učebnici dějepisu *„Dzieje powszechne“*. V části věnované popisu událostí z roku 1515, kdy byla vedena jednání ve Vídni, je v textu možné nalézt mnoho zajímavých a málo známých okolností, které vedly císaře Maximiliána a krále Zikmunda k tomuto rozhodnutí. Polský král Zikmund svolil, z důvodů ohrožení státu ze všech stran a ovlivněn radami svých rádců, kteří byli placeni Maximiliánem, k jednání ve Vídni, kde se vzdal nároku na Čechy a Uhry. Císař Maximilián zabezpečil svým vnukům Karlu V dědictví španělské koruny a mladšímu Ferdinandovi dědictví rakouských zemí a dědictví české a uherské koruny po Jagelloncích[380].

Autor učebnice dějepisu Dr. Krotoski uvádí jako důvod pro rozhodnutí císaře Maximiliána k dosti neobvyklému jednání špatný zdravotní stav Ludvíka Jagellonského. Pak se pravděpodobně nejednalo o hazard s habsburským dědictvím, ale dobře promyšlený tah, který zabezpečil vítězství Habsburků jen podpisem smluv. Jediný syn Vladislava Jagellonského se totiž jako dítě nevyvíjel normálně rychle. V sedmi letech již vypadal jako dospělý muž a o několik let později už měl vzhled vetchého starce. Protože bylo pravděpodobné, že brzy dojde k vymření česko-uherské větve jagellonského rodu, bylo výhodné zajistit si česko-uherské dědictví.[381]

[379] WOJNAR, Jan: *Dzieje ojczyste i powszechne,* Cieszyn 1922, s. 60-70
[380] KROTOSKI, Kazimierz: *Dzieje powszechne, Lwów. 1922,* s. 35-38
[381] KROTOSKI, Kazimierz: *Dzieje powszechne, Lwów. 1922,* s. 17-18

V roce 1925 vyšlo nové vydání učebnice dějepisu Jana Wojnara *Dzieje ojczyste i powszechne*. Text s již výše uvedenou publikací z roku 1922 zůstal prakticky nezměněn. Autor navíc jen vyzdvihuje výjimečnost Polska, coby jediného bezkonfliktního evropského území, kde panovalo úplné zrovnoprávnění katolických věřících s reformačními církvemi. Proto, podle názoru Jana Wojnara nevznikly v Polsku, na rozdíl od husitských Čech, za doby panování Jagellonců, žádné krvavé války z důvodu rozdílu vyznání.[382]

Podobný obsah textu má i vydání učebnice dějepisu Pawla Bobka *Elementarna nauka historyi ojczystej i powszechnej* z roku 1929, nicméně novější text je v komparaci s vydáními z roku 1913 a 1916 o poznání stručnější. Krátká zmínka o Jagelloncích na českém a uherském trůně je shrnuta do krátkého odstavce, který navíc neobsahuje žádnou informaci o bitvě u Moháče. Tato událost není zanesena ani v časové tabulce.[383]

Zkreslený pohled na bitvu u Moháče přináší *Historia powszechna dla niższych szkól średnich* autory Dr. Hugon Trauba, profesora v Bernu. Učebnici přeložil Jósef Badura a vyšla v roce 1931. V textu je zavádějící informace o tom, že lidová křížová výprava proti Turkům, která se změnila v lidové povstání, byla nakonec poražena v bitvě u Moháče roku 1526.[384]

[382] WOJNAR, Jan: *Dzieje ojczyste i powszechne,* Cieszyn 1925, s. 72-74
[383] BOBEK, Pawel: *Elementarna nauka historyi ojczystej i powszechnej*, Cieszyn 1929, s. 173-174
[384] BADURA, Jósef: *Historia powszechna dla niższych szkól średnich*, Frysztat 1931, s.18

8.2 Dílčí závěr

Po roce 1918 byl dějepis v Polsku vyučován s důrazem na národní dějiny. Všeobecné dějiny měly podporovat vlasteneckou podstatu dějepisu, jehož osnovu vytýčil program *Ministerstwa W.R. i O.P.* Vzhledem k nepřebernému množství nově vydaných publikací v Polsku a neexistující historické syntéze bylo doporučeno vyučovat především kulturní historii.[385]

Historické vzory osobností, které mohou pomoci utvářet ducha nově vzniklé republiky jsou důležitou součástí dějepisu, který má za úkol probouzet národní hrdost.[386] Proto polský dějepis poměrně obsáhle věnuje rodu Jagellonců patřičnou pozornost a vyzdvihuje důležité momenty popisované historické etapy a jejich aktérům. Důraz je kladen také na geopolitickou situaci v oblasti střední Evropy, v jejímž rámci jsou uzavřeny dohody s rodem Habsburků. Popis vojensko-politických událostí je střídán s podrobným líčením běžného života za vlády Jagellonců v Polsku a také ústavních změn v jejichž rámci získala šlechta značnou mocenskou pozici ve společnosti. Měšťané a nejchudší ztrácí počátkem 16. století mnoho nabytých práv a svobod. Pozdně středověké Polsko je v učebnicích dějepisu obecně vylíčeno jako obránce křesťanského prostoru střední Evropy, proti východním a jižním barbarům a v době za panování zejména posledních dvou Jagellonců je zde patrný velký rozvoj v oblasti umění, vzdělání a literatury.[387]

[385] BOBEK, Pavel: E*lementarna nauka historji ojczystej i powszechnej,*Cieszyn 1929, s. 5-6
[386] BOBEK, Pavel:*Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919, s. 11-13
[387] WOJNAR, Jan: *Dzieje ojczyste i powszechne,* Cieszyn 1922, s. 60-70

9. Komparace obsahu textu učebnic dějepisu Československa a Polska

Georges Duby na konci své knihy *Neděle u Bouvines 27. červenec 1214*, poukázal na transformaci obsahu textu ve francouzských učebnicích dějepisu a shledal, že je interpretace průběhu bitvy u Bouvines, účast historických postav, množství armád, zabitých a zejména podmínky jejího vzniku pozměňovány shodně se stávající světově-politickou situací a bezprostřední potřebou společnosti, bez ohledu na reálnost historické události.[388]

Také při komparaci obsahu textu učebnic dějepisu Československa a Polska a obou zkoumaných přístupů dějepisectví byly zjištěny značné rozdíly. Důraz na nacionalistickou stránku obsahu textu je sice v obou zemích podobný, nicméně interpretace a důraz je v československých učebnicích dějepisu, po roce 1918, kladen zejména na oblast českého a slovenského bratrství.[389] To je dokládáno působením husitských ideálů v obou částech teritoria, sloučeného po roce 1918 do společného Československa.[390] Polský přístup dbá více na výchovu jednotlivce v duchu ideologické přípravy na obranu nového státu před vnějšími hrozbami. Zdůrazňuje historický úkol Polska v ochraně evropských kulturních a náboženských hodnot před barbarským nebezpečím tradičního východního nepřítele.[391]

Vídeňské smlouvy jsou v případě československých učebnic dějepisu hodnoceny jako akt dobrovolného odevzdání Koruny české do rukou habsburského rodu. Participace polského krále je upozaděna nebo vynechána úplně.[392] Bitva u Moháče, svedená pod velením Ludvíka Jagellonského, roku 1526 je ponechána většinou bez vysvětlení, končící útěkem krále a jeho smrtí. Neúčast posil českých stavů je omlouvána. [393]

---

[388] DUBY, Georges: *Neděle u Bouvines 27. červenec 1214*, Praha 1996, s. 189-202

[389] Tímto fenoménem objevujícím se nejen v prvorepublikových učebnicích dějepisu se samostatně zabývá bakalářská práce Barbory Šedivé z filozofické fakulty UK v Praze: *Formování identity prostřednictvím dějepisu* z roku 2014.

[390] ARNDT, Veronika: *Julius Lippert (1839–1909) – historik a pedagog,* in: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice* (ed. Otto Zwettler), Brno 1996, s. 32.

[391] BOBEK, Pavel: E*lementarna nauka historji ojczystej i powszechnej,*Cieszyn 1929, s. 7

[392] Viz. KROFTA, Kamil: *Malé dějiny československé*, Praha 1931, s.42, PEŠEK, Josef: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*, Praha 1933, s. 33, SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s.55-56, PEKAŘ, Josef, KLIK, Josef: *Dějiny Československé*, Praha 1937, s. 54

[393] SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s.55-56, PEKAŘ, Josef, KLIK, Josef: *Dějiny Československé*, Praha 1937, s. 54, KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s. 35–37, HRBEK, Josef, VODEHNAL, Josef: *Československé dějiny,* Praha 1937, s. 62–64.

Již v Pekařově učebnici dějepisu je v rozporu s polskými publikacemi uvedeno, že jednou z příčin špatné vlády Vladislava II. Jagellonského, bylo jeho nedostatečné vzdělání.[394] Tato informace je vyvrácena polskými autory, kteří popisují přísnou výchovu a přípravu kralevice a jeho bratrů k převzetí vladařských povinností pod dohledem Jana Dlugosze. [395]

Z historicko-politického hlediska důležitá informace o nepřirozeném vývoji Ludvíka Jagellonského nebyla ve zkoumaných československých učebnicích prezentována. Jediná zmínka o nemoci Ludvíka je v učebnici dějepisu autorů Jaroslava Bidla a Josefa Šusty.[396] Zvláštností je, že v knize Josefa Macka *Jagellonský věk v českých zemích* autor poukazuje na tuto skutečnost, zaznamenanou již Palackým, která je prezentována i v polské učebnici dějepisu, že se Ludvík jako dítě nevyvíjel normálně.[397] Jedna z nejpodstatnějších informací je zpráva obsažená v polské učebnici o překotném stárnutí Ludvíka Jagellonského.[398] Polský souhrn informací o zdravotních i obranných problémech Jagellonského rodu v rámci středoevropského prostoru je daleko kompletnější. Pravděpodobně zcela pragmatická kalkulace císaře Maxmiliána s brzkým vymřením české jagellonské větve, byla využita při dohodě ve Vídni 1515 a urychlena smrtí Ludvíka na bitevním poli.[399]

Dalším podstatným faktem, zdůrazněným v polských učebnicích dějepisu, je snaha polského krále Zikmunda Jagellonského o odvrácení nevyhnutelné konfrontace obou rodů ve středoevropském území. Uhry, ohrožované Turky z jihu a polské hranice odolávající nájezdům Moskvy z východu a ohrožené na severu nestabilním knížecím Pruskem se stávají v době podpisu dohod ve Vídni volbou menšího nebezpečí. Patová situace, spolu s vyhlídkou na brzkou smrt Ludvíka, v důsledku jeho špatného zdravotního stavu, nedává polskému králi, který je navíc ovlivněn poradci placenými Maxmiliánem na výběr a nutí jej vzdát se Čech a Uher výměnou za možnost soustředění sil na východní a severní hranici Polska.[400]

---

[394] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 82
[395] GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920, s. 71-72
[396] BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních,* Praha 1935, s. 117
[397] MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích 3-4*, Praha 2002, s. 296
[398] KROTOSKI, Kazimierz: *Dzieje powszechne, Lwów. 1922,* s. 17-18
[399] BOBEK, Pawel: *Obrazki z dziejóv ojczystych i powsechnych*, Cieszyn 1913, s. 87-88
[400] KROTOSKI, Kazimierz: *Dzieje powszechne, Lwów. 1922,* s. 35-38

Historickým faktem zůstává, že turecká hrozba byla zastavena až u Vídně roku 1529[401] a Habsburkové museli čelit turecké hrozbě další dvě století.[402]

Některé učebnice dějepisu obsahovaly časové tabulky, které je také vhodné porovnat a komparovat data z období 1386-1572, které byly publikovány v učebnicích obou států. V československá učebnici Jaroslava Sochora byla zveřejněna tato data, týkající se Jagellonců ve zkoumaném období:

V XV. Stol (před 1526) jagellonská, pozdní gotika u nás.
1410 *Vladislav Jagello porazil řád německých rytířů u Grunwaldu.*
1471 +Jiří z Poděbrad a Jan Rokycana. Potom vláda Vladislava Jagellovce u nás.
1478 *mír v Olomouci.*
1485 *smlouva Kutnohorská.*
1500 *Vladislavské zřízení zemské.*
V XVI. (od 1526) stol. se u nás staví v renaissančním slohu.
1517 *smlouva svatováclavská.*
1526 *Turci vítězí u Mohače. Konec Jagellonců u nás, + král Ludvík.*
1569 unie lublinská. Pak vymřeli polští Jagellovci, po nich v Polsku Vasovci.

Učebnice Jaroslava Sochora neuvádí Vídeňské smlouvy, ani jiné významné události, které byly důležitou součástí historie rodu Jagellonců.[403]

Učebnice dějepisu Josefa Klika z roku 1937 uvádí v souhrnu významných událostí:

1410 *řád německých rytířů poražen v bitvě u Grunwaldu od Poláků.*
1471-1516 Vladislav Jagellovský králem českým; rozvoj umění pozdně gotického u nás.
1478 *mír v Olomouci; Matyáš, král uherský, získává vedlejší země české.*
1485 *náboženský mír kutnohorský.*
1490 spojení Čech a Uher; Vladislav Jagellovský se stává králem uherským.
1500 *vydáno vladislavské zřízení zemské.*
1516-1526 Ludvík Jagellovský králem českým a uherským.
1517 *smlouvou svatováclavskou ukončeny spory stavů v Čechách.*
1526 *Bitva u Moháče; smrt Ludvíka Jagellonského; konec rodu jagellonského; vstup Habsburků na trůn český a uherský.*

V časové tabulce učebnice Josefa Klika opět chybí vídeňské smlouvy.[404]

---

[401] BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních,* Praha 1935, s. 125
[402] BOBEK, Pawel: *Elementarna nauka historyi ojczystej i powszechnej*, Cieszyn 1916, s. 219-220
[403] SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937, s. 124-125
[404] KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937

Učebnice dějepisu, autorů Jaroslava Bidla a Josefa Šusty uvádí mimo již výše zvýrazněné letopočty, které jsou pro všechny přehledy letopočtů stejné, ještě turecký útok na Vídeň 1529 a úmrtí polského krále Zikmunda Augusta v roce 1575, který byl posledním Jagelloncem.[405]

V polské učebnici dějepisu Jana Wojnara z roku 1922 lze najít tyto nejdůležitější letopočty, které mají souvislost s panováním rodu Jagellonců:

1386-1434 Wladyslaw Jagiello.
***1410** bitva u Grundwaldu.*
1434-1444 Wladyslaw Warneńczyk.
1444 bitva u Varny a smrt Wladyslawa Warneńczyka.
1492-1501 Jan Olbracht.
1501-1506 Alexander
1506-1548 Zygmund I Stary.
***1515** Vídeňský kongres císaře Maksymiljana I s polským králem Zygmuntem I a králem uherským a českým Wladyslawem (z rodu Jagiellonów).*
***1525** Hold pruského knížete Albrechta v Krakowie*
***1526** bitva u Moháče; smrt uherského krále Ludwika II z rodu Jagiellonów. Uhry a Čechy (se Slezskem) se dostávají pod panování Habsburgów.*
1548-1572 Zygmunt II August, poslední z rodu Jagiellonów
***1569** Unja lubelska*

Zvláštností zůstává podrobná informace o kongresu ve Vídni, který není v rámci časové tabulky ve výše uvedených československých učebnicích zmíněn, a také uvedení Ludvíka II jen jako uherského krále. Na druhou stranu chybí v souhrnu polské učebnice dějepisu letopočet počátku vlády Jagellonců v Čechách.[406]

V komparaci obsahové části učebnic je patrná diference mezi důležitostí tématu. V československých učebnicích je kladen důraz na vysvětlení zápasu v oblasti církevní. Vydobyté pozice není husitskými tradicemi ovlivněné obyvatelstvo ochotné opustit a trvá na jejich uhájení.[407]

---

[405] BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních,* Praha 1935, s. 60-61.
[406] WOJNAR, Jan: *Dzieje ojczyste i powszechne,* Cieszyn 1922, s. 123-124
[407] NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938, s. 36-37.

Vzpomínka na husitského krále Jiřího z Poděbrad je komparována s katolickým rodem Jagellonců. Jejich vláda, je v československých učebnicích konfrontována se silnou pozicí stavů, které se snaží o návrat feudální nadvlády v zemi s králem jako partnerem, nikoliv vládcem.[408] Nejhorší situace panuje na venkově, kde jsou příslušníci nejnižšího stavu nuceni k práci na statcích svých feudálních pánů.[409]

Obdobná situace panuje i v Polsku, kde král ztrácí svou pozici ve prospěch stavů. Král, který potřebuje participaci nižší šlechty na válečných taženích, musí přistoupit na její podmínky. Větší pravomoci šlechty pak pociťuje měšťanstvo a nejchudší třída, která je po roce 1520 téměř zotročena.[410] Nejnižším poddaným bylo nakládáno tolik povinností, roboty a daní,[411] že začali utíkat z Polska do východních stepí za Dněprem.[412]

Hlavní důraz polských autorů dějepisných učebnic je pak kladen na vojensko-politickou situaci a popis nepřetržitého zápasu Jagellonců s Řádem německých rytířů na severu Polska, s Moskvou na východní hranici a s barbary na jihu. Vyzdvihováno je hrdinství i osobní oběti v boji za zachování celistvosti polského panství pod vládou rodu Jagellonců.[413] Na druhé straně je Polsko prezentováno jako kulturní region s náboženskou tolerancí,[414] v kterém je patrný humanistický rozvoj zejména v éře „zlatého věku“, za vlády posledních dvou Jagellonců.[415]

---

[408] PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, s. 82-85
[409] PEŠEK, Josef: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*, Praha 1933, s. 32.
[410] BOBEK, Pawel: *Obrazki z dziejóv ojczystych i powsechnych*, Cieszyn 1913, s. 81-82
[411] Polská šlechta prosadila v roce 1496 změny, které zamezily bohatým měšťanům nabývat statky, polnosti a dostupné církevní úřady, vesničané nemohli opustit vesnici s výjimkou jednoho z nich ročně a jeden z nich mohl jít studovat. Nakonec byli vesničané vyjmuti z městského práva a spadali pod dědické právo jejich pána, který rozhodoval o jejich vině a potrestání. Tím se stává jejich pozice ve společnosti srovnatelnou s otroky.
[412] GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920, s. 86
[413] KROTOSKI, Kazimierz: *Dzieje powszechne, Lwów. 1922,* s. 35-38
[414] WOJNAR, Jan: *Dzieje ojczyste i powszechne,* Cieszyn 1925, s. 72-74
[415] WOJNAR, Jan: *Dzieje ojczyste i powszechne,* Cieszyn 1922, s. 60-70

10. Závěr

Obsahem mé diplomové práce, pod názvem Vláda Jagellonců na českém území z pohledu učebnic 1918-1938, bylo zpracování problematiky historiografie v rámci učebnic dějepisu. Na počátku této práce byly položeny tyto výzkumné otázky: Do jaké míry se liší výklad zkoumaného období vlády Jagellonců v českých zemích v učebnicích dějepisu obou zemí? Jaké jsou kulturní a národní odlišnosti směrem k vnímání daného tématu? Je vnímání středoevropského historického prostoru zkoumaného období interpretováno identicky?

Pro interpretaci hodnotné odpovědi byla zpracována literatura potřebná k analýze této problematiky. V úvodní části diplomové práce jsem se pokusil popsat historický vývoj období vlády Jagellonské dynastie ve střední Evropě, která měla za úkol vystihnout nejen období vlády Jagellonců v českém království a Uhrách, ale i kulturu, která je v dnešní době reprezentována zejména architekturou, a umělci v rámci stavitelství. Bylo se také nutné okrajově seznámit i s teoretickými a metodologickými východisky výuky dějepisu v Československu a Polsku po roce 1918 a komparovat obsah učebnic dějepisu z období 1918-1938, v kapitolách popisujících vládu Jagellonců.

V rámci výše položených otázek jsem dospěl k závěru, že v komparaci obsahové části učebnic je patrná diference mezi důležitým tématem. Tato zjištěná skutečnost potvrdila hypotézu prezentovanou v úvodu této práce, která byla i jednou z příčin odhalené česko-polské rozdílnosti interpretace dějin, probíhajících v rámci středoevropského střetu mocensko-dynastické expanze Jagellonců a Habsburků, projevující se zejména odlišným popisem historicko-politických okolností uzavření jagellonsko-habsburské smlouvy ve Vídni roku 1515. V oblasti osobnostní charakteristiky je zde také značný rozpor mezi českou a polskou interpretací z oblasti vzdělání Vladislava II. Jagellonského.

Co se týče kulturní a národní diference směrem k vnímání Jagellonců je možné v této práci pozorovat hlavní principy průběhu období národní transformace Československa. Je zřejmé, že podobný stav zažívala i polská historiografie, ovlivněná nástupem nacionálních nálad, po vzniku Polska, která hledala oporu v historických událostech nebo dějinných souvislostech. Prvorepubliková tendence vnímání dějin z období let 1471-1526, jako nezajímavého období úpadku českého státu, bylo podpořené pracemi Františka Palackého v návaznosti k nacionalisticky konotované preferenci husitského hnutí. [416]

V komparaci vnímání středoevropského historického prostoru zkoumaného období jsem zjistil, že není interpretováno stejně. Výrazný rozdíl je v pojetí geopolitického vysvětlení látky, která je jednoznačně ve prospěch polských učebnic. Je to dáno také přečíslením rodinné genealogie polské větve Jagellonců a důležitosti obrany východních hranic. Tato diference je zřejmá i v metodice výuky s cílem vedení polských žáků k národní hrdosti na své panovníky a jejich činy, jejichž důležitost je srovnávána s obranou křesťanských hodnot středoevropského prostoru.

Při hledání odpovědi na otázky položené v úvodu práce, bylo nutné ve čtvrté kapitole provést obecný souhrn historických událostí nástupu Jagellonců na český a uherský trůn. Okolnosti jejich vlády byly důležitým aspektem pro budoucí vývoj ve střední Evropě. Zejména turecké ohrožení jižních hranic království, které bylo dědictvím po Vladislavu Varnenčikovi bylo určujícími okolnostmi pro budoucí vývoj vlády Vladislava i Ludvíka Jagellonského. Tyto vojensko-politické události vyvolaly v Uhrách soupeření Vladislava Jagellonského s Janem Zápolským a vymezily diplomatické jednání s Habsburky. Z hlediska kulturní historie a umění, jagellonská doba přináší na české území svébytný architektonický styl a dovoluje vzniknout mnoha pozoruhodným stavbám.

[416] Viz. ČORNEJ, Petr, in.: Macek, J.: *Jagellonský věk v českých zemích*, Praha 2002, s. 13-14.

V závislosti na problematice analýzy textů dějepisných učebnic, kterýma se zabývám v sedmé a osmé kapitole, bylo nutné podrobnější přiblížení teoretické problematiky, prezentované v páté a šesté kapitole. Tyto části diplomové práce, zabývající se historickým textem, dějinami událostí a vyprávění, mi pomohly definovat rozdílnost přístupů k výuce dějepisu v obou zemích, zejména v oblasti metodiky. Vývoj v Československu a Polsku po roce 1918 se promítal také do nového pojetí metodiky výuky dějepisu a byl v obou zemích rozdílný.

Komparací obou přístupů a obsahové části textů dějepisných učebnic jsem se zabýval v předposlední deváté kapitole diplomové práce, jejíž výsledky ukázaly rozdílný přístup k prezentaci historické látky v obou zkoumaných zemích. V rámci obsahové komparace dějepisných učebnic byly nalezeny rozdílné informace týkající se vzdělání panovníka Vladislava II. Jagellonského, jeho role při uzavírání vídeňských smluv v roce 1515 a prezentace geopolitické situace, v kontextu ohrožení jižních hranic česko-uherského a polského panství.

11. Prameny a zdroje

Učebnice:

BADURA, Jósef: *Historia powszechna dla niższych szkól średnich*, Frysztat 1931

BIDLO, Jaroslav, ŠUSTA, Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol,* Praha 1935

BIDLO, Jaroslav – ŠUSTA Josef: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních* škol, Praha 1936.

BOBEK, Pawel: *Obrazki z dziejóv ojczystych i powsechnych*, Cieszyn 1913

BOBEK, Pawel: *Elementarna nauka historyi ojczystej i powszechnej*, Cieszyn 1916

BOBEK, Pawel: *Elementarna nauka historyi ojczystej i powszechnej*, Cieszyn 1929

GEBERT, B., GEBERTOWA, G.: *Opowiadania z dziejów ojczystych*, Lwów 1920

HRBEK, Josef, VODEHNAL, Josef: *Československé dějiny,* Praha 1937

KLIK, Josef.: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937

KROFTA, Kamil: *Malé dějiny československé*, Praha 1931

KROTOSKI, Kazimierz: *Dzieje powszechne, Lwów* 1922

NOVÁK, František: *Všeobecný dějepis pro vyšší třídy reálek*, Praha 1938

PEKAŘ, Josef: *Dějiny československé*, Praha 1991, ISBN 80-900354-2-4

PEKAŘ, Josef: *Dějiny naší říše*, Praha 2011, ISBN 978-80-87057-11-7

PEKAŘ, Josef, KLIK, Josef: *Dějiny Československé*, Praha 1937

PEŠEK, Josef: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*, Praha 1933.

SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol,* Praha 1937

WOJNAR, Jan: *Dzieje ojczyste i powszechne,* Cieszyn 1922

WOJNAR, Jan: *Dzieje ojczyste i powszechne,* Cieszyn 1925

ZÍTKO, Jan: *Dějepis naší vlasti v přehledných partiích,* Třebechovice p. O.1937

Knižní publikace:

BENEŠ, Z.: *Historický text a historická kultura,* Praha 1995

BISKUP, Marian - Górski, Karol: *Kazimierz Jagiellonczyk: Zbiorstudiów o Polscedrugiej pol. XV wieku,*Warszava 1987 ISBN 83-01-07291-1.

BOBEK, Pavel: *Uvagi o nauce historyi w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919

BURKE, Peter: *Co je kulturní historie?* Praha 2011, ISBN 978-80-7363-302-8.

ČECHURA, Jaroslav: *České země v letech 1437-1526 II díl, Jagellonské Čechy 1471-1526*, Praha 2012, ISBN 978-80-7277-493-7.

ČORNEJ, Petr: *Český stát v době jagellonské*, Praha 2012, ISBN 978-80-7432-225-9.

ČORNEJ, Petr - BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české VI,* Praha 2007, ISBN978-80-7185-873-7.

ČORNEJ, Petr – POKORNÝ, Jiří: *Stručné dějiny českých zemí,* Praha 2015, ISBN 978-80-7252-558-4

DOKOUPIL, Lumír: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy, sešit 9*. Ostrava, Ostravská univerzita 1997

DUBY, Georges: *Neděle u Bouvines 27. červenec 1214*, Praha 1996, ISBN 80-7203-164-3.

FAJT, Jiří: *EuropaJagellonica 1386-1572,* Praha 2012, ISBN 978-80-7056-172-0.

GOŇEC, Vladimír: *Česko-slovenská historická ročenka*, Brno 2000, ISBN 80-210-2137-2

GÓRNY, Maciej: *Miedzy Marksem a Palackým. Historiografia w komunistycznej Czechoslowacji,* Warszawa 2001, ISBN 83-88542-06-0.

GRACOVÁ, B., LABISCHOVÁ, D., SZYMECZEK, J.: *Vzájemný obraz souseda v polských a českých školních učebnicích,* Ostrava 2014, ISBN 978-80-7464-502-0

HÁJEK, Martin: *Čtenář a stroj. Vybrané metody sociálně-vědní analýzy textů*, Praha 2014, ISBN 978-80-7419-161-9

HENDL, J.: *Základní teorie, metody a aplikace,* Praha 2016, ISBN 978-80-262-0982-9

HOMOLKA, J. – KRÁSA, J. - MENCL, V. - PEŠINA, J. - PETRÁŇ, J.: *Pozdně gotické umění v Čechách,* Praha 1984

HORNÍČKOVÁ, Kateřina – ŠRONĚK, Michal: *In puncto religionis, konfesní dimenze předbělohorské kultury Čech a Moravy,* Praha 2013, ISBN 978-80-86890-57-9.

HORSKÝ, Jan: *Teorie a narace*, Praha 2015 ISBN 978-80-257-1320-4

IGGERS**,** G., Georg: *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivity k postmoderní výzvě,* Praha 2002, ISBN 80-7106-504-8.

JIROUŠEK, Bohumil: *Proměny diskursu české marxistické historiografie,* České Budějovice, 2008, ISBN 978-80-7394-114-7.

KALINA, Pavel.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance,* Praha 2009, ISBN 978-80-200-1744-4.

KRAUS, Bohumil: *Matěj Rejsek, mistr české gotiky*, Prostějov 1946.

KRZYŹANIAKOWA, Jadwiga – OCHMAŃSKI, Jerzy: *Wladyslaw II Jagiello,* Wroclav 2006, 83-04-04778-0.

KUJAWSKA, Maria: *Podrecznik historii-problemy i perspektywy modernizacji.* Poznań 1994.

KUTNAR, František - Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, ISBN 80-7106-252-9.

LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2009, ISBN 978-80-7368-583-3.

MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích 1-4*, Praha 2002, ISBN 80–200-0976-0.

MACEK, Josef: *Česká středověká šlechta*, Praha 1996, ISBN 80-7203-045-0.

MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích. Hospodářská základna a královská moc,* Praha 1992, ISBN 80-200-0300-2.

MACEK, Josef: *Stav a úkoly historické vědy*, Československý časopis historický, 15/1967.

MALKOWSKI, Tomasz: *Historia i spoleczeństvo*, Gdańsk 2013, ISBN 83-7420-421-7.

MAREK, Jaroslav a kol.: *České a československé dějiny od počátků do roku 1790*, Praha 1991, s. ISBN 80-85298-26-0.

MERHAUTOVÁ, Anežka.: *Katedrála sv. Víta v Praze,* Praha 1994, ISBN 80-200-0189-1.

OTTOVÁ, Michaela: *Pod ochranou Krista spasitele svaté Barbory. Sochařská výzdoba v kostele svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499),* České Budějovice 2010, ISBN 978-80-8708-217-1.

PETRÁŇ, Josef: *Pozdně gotické umění v Čechách,* Praha 1984.

ŘEZNÍK, Miloš: *Dějiny Polska v datech*, Praha 2010, ISBN 978-80-7277-408-1

ULLMANN, Ernst: *Svět gotické katedrály,* Praha 1987.

URBAN, Otto: *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha 1991, ISBN 80-205-0193-2.

VLČEK, Pavel, a kol.: *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, ISBN 80-200-0969-8.

ZWETTLER, Otto: *Tvorba učebnic dějepisu v Polsku, na Slovensku a v České republice,* Brno 1996, ISBN80-7204-012-X.

Ostatní zdroje:

BENEŠ, Zdeněk: *Československé dějiny a dnešní školní dějepis*, in: *Česko-Slovenská historická ročenka* (ed. GONĚC, V), Brno 2000 Dostupné na: https://www.ktf.cuni.cz/KTF-546-version1-BibliografieprofBenes.doc

GAVORA, P. a kol. 2010, *Elektronická učebnica pedagogického výzkumu.* Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. Dostupné na: http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/ ISBN 978-80-223-2951-4

KALOUS, Antonín: *Víra a církve v českých zemích na konci středověku*, in: Aluze, revue pro literaturu, filosofii a jiné, (ed. Jiří Hrabal) Praha 2003, [cit. 15. dubna 2015]. Dostupné na: http://www.aluze.cz/2001_03/macek.php

NODL, Martin: *Otázky recepce francouzské historiografie v českém prostředí*: totální dějiny, dlouhé trvání a mentality, in: Cahiers du CEFRES. N° 29, Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích (ed. Pavla Horská, Martin Nodl, Antonín Kostlán), Praha 2010, [cit. 15. dubna 2015]. Dostupné na: http://www.cefres.cz/pdf/c29/nodl/_2003_francouzska_historiografie_ceske_prostredi.pdf

Okólnik Minist.W.R. i O.P. Nr.74 z dnia 23. lipca 1937 r. (II. Pr. 6318/37, 6688/37) in: Dziennik Urzedowy Kuratorium Okregu Szkolnego Lwowskiego, Lwow 20 sierpnia 1937, numer 8, dostupné in: Jagellonian Digital Library. Dostupné na: http://jcb.bj.uj.edu.pl/dlibra/plain-content?id=265845

Papée Fryderyk (1856–1940). W: *Polski Słownik Biograficzny. T. XXV/1980* [on-line]. ipsb.nina.gov.pl. [dostęp 2015-10-06].

PARKAN, František: *Didaktika dějepisu,* Praha 2014. Dostupné na: http://uprps.pedf.cuni.cz

Historia Universitatis Carolinae Pragensis. Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy, Praha 1984